

ВПЛИВ ВІЙНИ НА МОЛОДЬ В УКРАЇНІ

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЗА 2025 РІК

Підготовлено соціологічною групою «Рейтинг» за ініціативи Міністерства молоді та спорту України і технічної та організаційної підтримки Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні та фінансування Уряду Данії.

Автори й авторки: **Роман Борисов, Анна Константінова, Наталія Халімоненко, Олексій Антипович**

Рецензенти: **Ільдар Газізуллін, Даріна Солодова, Мирослава Мосіюк, Дмитро Томенко, Софія Пишнєва, Вікторія Демідова**

Літературна редакторка: **Олеся Сторожук**

Дизайн: **Павло Резніков**

Обкладинка та окремі візуальні рішення були створені з використанням технологій штучного інтелекту (ШІ), якщо для фотографії не були вказані авторські дані.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам та упорядникам видання і не обов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Данії, Міністерства молоді та спорту України, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй або інших агентств ООН.

Photo credit:
Viktor Bondar / UNDP in Ukraine

ЗМІСТ

АБРЕВІАТУРИ.....	4
ВСТУП, ОБҐРУНТУВАННЯ ТА МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ	5
ОПИС МЕТОДОЛОГІЇ	6
КЛЮЧОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	17
Розділ 1. Сприйняття поточної ситуації.....	18
Розділ 2. Оцінка соціально-економічних можливостей для молоді, цілі та пріоритети	25
Розділ 3. Ментальне здоров'я молоді та копінг-стратегії.....	35
Розділ 4. Проблеми різних соціальних груп в умовах війни	41
Розділ 5. Міграційні настрої.....	51
Розділ 6. Національна ідентичність	64
Розділ 7. Геополітичні орієнтації	69
Розділ 8. Довіра до інституцій та очікування молоді щодо завершення війни	71
Розділ 9. Участь молоді у громадській та волонтерській активності.....	76
ОСНОВНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗА ОТРИМАНИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ	91
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	93
ДЖЕРЕЛА ДАНИХ	105

Photo credit:
UNDP Ukraine Archive

АБРЕВІАТУРИ

CAPI (Computer-assisted personal interviewing)	особисте інтерв'ю з використанням планшета/комп'ютера
CAWI (Computer-assisted web interviewing)	метод онлайн-опитування, за якого респонденти самостійно заповнюють електронну анкету через вебінтерфейс із використанням комп'ютера, смартфона або планшета
ВПО	внутрішньо переміщені особи
ГО	громадська організація
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ЗОЗ	заклади охорони здоров'я
ЗСУ	Збройні Сили України
ЗВО	заклад вищої освіти
МОН	Міністерство освіти і науки України
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ОСББ	об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
САП	Спеціалізована антикорупційна прокуратура
ТОТ	тимчасово окуповані території
ТЦК та СП	територіальний центр комплектування та соціальної підтримки
УБД	учасник/-ця бойових дій
ФГД	фокус-групові дискусії

ВСТУП, ОБҐРУНТУВАННЯ ТА МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Програма розвитку ООН спільно з Міністерством молоді та спорту України за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Данії провели соціологічне дослідження у межах щорічних заходів із вивчення становища молоді, що ініціюються Міністерством молоді та спорту України з 2015 року. Дослідження було реалізовано соціологічною групою «Рейтинг». Ці дослідження присвячені комплексному аналізу того, як українська молодь, що проживає в умовах повномасштабної війни, сприймає поточну ситуацію у своїх громадах, оцінює минуле та формує уявлення про майбутнє, зокрема в аспектах емоційного благополуччя, освітніх і професійних перспектив, рішень щодо міграції, ставлення до вразливих груп, а також власної ролі у процесах відновлення, соціальної згуртованості та побудови інклюзивного й справедливого суспільства.

Попередня хвиля дослідження, проведеного у травні–червні 2024 року, показала, що попри деяке покращення матеріального становища та адаптацію до воєнних умов, українська молодь продовжує зазнавати значних втрат — як фізичних, так і психологічних, зокрема через втрати близьких, руйнування соціальних зв'язків і стійкий високий рівень погіршення ментального здоров'я. Зростає недовіра до інституцій (окрім ЗСУ), посилюються міграційні настрої, а також помітна тенденція до зниження бажання особисто долучитися до процесів відновлення. Водночас молодь проявляє високу громадську активність, зокрема через волонтерство, яке дедалі частіше виходить за межі військової підтримки. Серед стабілізуючих чинників — покращення працевлаштування, зміцнення національної ідентичності, спільні політичні цінності та зростаюча готовність звертатися по психологічну допомогу. Водночас дестабілізуючими є дискримінація, соціальна поляризація, тривожність щодо мобілізації та відчуття відстороненості від процесів ухвалення рішень.

Для вивчення динаміки впливу війни на настрої молоді було проведено нову хвилю дослідження, що торкається таких питань:

- ✓ Сприйняття молоддю поточної ситуації у своїх громадах, включно з наслідками війни, економічною адаптацією, можливостями працевлаштування та станом психічного здоров'я.
- ✓ Тривоги й прагнення молоді щодо змін у способі життя, зокрема у сфері самореалізації, безпеки, створення сім'ї тощо.
- ✓ Уявлення молоді про майбутнє, зокрема особисте та України.
- ✓ Міграційні настрої молоді та їхні чинники.
- ✓ Ставлення молоді до становища вразливих груп у суспільстві, динаміка проявів нетолерантності та дискримінації.
- ✓ Чинники зміцнення суспільної стійкості, солідарності та формування національної ідентичності в молоді в умовах війни.
- ✓ Визначення молоддю своєї ролі у процесах відновлення держави, посиленні згуртованості та побудові інклюзивного, справедливого суспільства.

У ході дослідження були охоплені такі групи серед молоді:

- ✓ мешканки і мешканці прифронтових територій;
- ✓ внутрішньо переміщені особи;
- ✓ ветеранки і ветерани;
- ✓ люди з інвалідністю;
- ✓ молодь, що проживає у сільській місцевості;
- ✓ українські біженки і біженці¹ та/або люди зі статусом тимчасового захисту за кордоном.

¹ У цьому звіті термін «біженець/біженка» використовується у широкому значенні та позначає українців, які виїхали за кордон унаслідок війни.

ОПИС МЕТОДОЛОГІЇ

Дослідження було проведено в чотири етапи:

1. Кабінетне дослідження (вторинний аналіз).
2. Національне репрезентативне опитування молоді, що проживає на території України.
3. Опитування української молоді, що проживає на території деяких країн Європейського Союзу після 2022 року.
4. Якісне дослідження з різними групами молоді, проведене методом фокус-групових інтерв'ю.

Етап 1.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ, ПРИСВЯЧЕНИХ СТАНОВИЩУ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

На цій стадії здійснювався пошук наукових публікацій, присвячених становищу української молоді, зокрема тій, яка була вимушено переміщена за кордон після лютого 2022 року. Ці публікації були опубліковані після початку повномасштабного вторгнення. Основний пошук проводився через платформи Google Scholar та ResearchGate, а також офіційні вебсайти міжнародних організацій. Це забезпечило доступ до широкого масиву рецензованих наукових публікацій. Мова публікацій — українська і англійська.

Пошук здійснювався поетапно, починаючи з широких запитів і поступово звужуючись до більш конкретних словосполучень. Лапки для точного пошуку фраз не застосовувались, що дозволило охопити ширший спектр релевантних публікацій. До аналізу включались рецензовані наукові статті, опубліковані у фахових журналах, а також звіти міжнародних організацій.

Етап 2.

НАЦІОНАЛЬНЕ РЕПРЕЗЕНТАТИВНЕ ОПИТУВАННЯ МОЛОДІ, ЩО ПРОЖИВАЄ НА ПІДКОНТРОЛЬНІЙ УРЯДУ УКРАЇНИ ТЕРИТОРІЇ

Кількісне опитування було проведено методом CAPI (computer-assisted personal interviewing — особисті інтерв'ю з використанням комп'ютера). Польовий етап тривав 10–21 вересня 2025 року. Усього було опитано 2050 молодих людей віком 14–35 років, які перебували на території, підконтрольній Уряду України. Вибірка дослідження є випадковою, стратифікованою, багатоступеневою. Участь в опитуванні була добровільною, респонденти були поінформовані щодо можливості припинити свою участь. Відсоток досяжності респондентів (Response Rate) склав 50,9%. Помилка репрезентативності дослідження з довірчою імовірністю 0,95 — не більше 2,2%.

На першому етапі вибірка сукупність була поділена між областями України: 22 області та м. Київ. В опитування не потрапили тимчасово окуповані території АР Крим, Донецької та Луганської областей, а також ті райони Запорізької, Харківської та Херсонської областей, які перебувають під окупацією або де ведуться активні бойові дії чи існує висока мінна небезпека.

На другому етапі проведено розподіл вибірки за типами поселення: обласний центр, інші міста, села області. Розподіл за типом поселення також класифікується за такими категоріями: до 50 тисяч населення, від 50 до 100 тисяч, від 100 до 500 тисяч і понад 500 тисяч.

На третьому етапі вибірка була розподілена за віком: 5 вікових категорій (14–17, 18–24, 25–29, 30–35 років) та гендерним розподілом.

Розподіл вибірки ґрунтується на останніх доступних даних щодо демографічної структури населення України згідно з даними Держстату, станом на 01.01.2022². Вікова та гендерна структури відповідають кількості населення в кожному типі населеного пункту в межах області.

Для вирівнювання відхилень між запланованою і реалізованою вибірками при аналізі масиву даних були використані статистичні ваги.

Вибірка є порівняною із вибіркою дослідження 2024 року (польовий етап виконувала компанія Info Sapiens) за макрорегіоном та розміром населеного пункту, статтю та віковою структурою.

При порівнянні з даними попередніх хвиль дослідження результати поточного етапу наведено під назвою «Дослідження 2025 р.».

Контроль за виконанням польових робіт передбачав аудіоконтроль (перевірено щонайменше 10% усіх інтерв'ю кожного інтерв'юера) та повторне телефонне інтерв'ю респондентів, де запитували загальну інформацію про опитування (тривалість, теми, основні питання, демографічна інформація; перевірено щонайменше 10% усіх інтерв'ю кожного інтерв'юера).

Логічний контроль масиву передбачав аналіз дотримання переходів та фільтрів в анкеті, лінійний та кростабуляційний розподіл відповідей на демографічні запитання анкети для перевірки їх логічності та відповідності заздалегідь визначеним критеріям.

Етап 3.

ОПИТУВАННЯ МОЛОДІ, ЩО ПРОЖИВАЄ НА ТЕРИТОРІЇ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Кількісне опитування української молоді, що була вимушено переміщена у країни ЄС внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації, було проведено методом CAWI (computer-assisted web interviewing — онлайн-опитування) на платформі Rating Online. Польовий етап тривав з 11 до 17 вересня 2025 року.

Розподіл кількості анкет за країнами проживання:

Країна	Кількість анкет	%	Країна	Кількість анкет	%
Австрія	12	2%	Німеччина	169	28%
Бельгія	5	1%	Польща	136	23%
Болгарія	21	3%	Португалія	13	2%
Греція	4	1%	Румунія	18	3%
Данія	11	2%	Словаччина	28	5%
Естонія	6	1%	Словенія	5	1%
Ірландія	6	1%	Угорщина	2	0%
Іспанія	25	4%	Фінляндія	4	1%
Італія	21	3%	Франція	17	3%
Латвія	5	1%	Хорватія	6	1%
Литва	8	1%	Чехія	46	8%
Нідерланди	16	3%	Швеція	16	3%
			Загалом:	600	100%

² Чисельність наявного населення України на 1 січня 2022 року. Статистичний збірник. http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2022/zb_%D0%A1huseInist.pdf

Загалом було опитано 600 респонденток та респондентів. Випадкова вибірка охоплювала аудиторію українських біженок (56,6%; N = 339) та біженців (43,5%, N = 261) віком від 14 до 35 років, які виїхали з України до країн ЄС через повномасштабне вторгнення Росії (24 лютого 2022), користуються смартфоном та мають доступ до інтернету на момент опитування.

Максимальна похибка вибірки опитування українських біженців становить не більше 4,0%.

Запрошення до опитування було розіслано цільовій аудиторії за такими каналами: Big Data від мобільних операторів (таргетована розсилка SMS-повідомлень із запрошенням); месенджери та соціальні мережі для максимального охоплення аудиторії. Для зважування використовується регіонально-статеві-вікова структура українських біженок та біженців згідно з актуальними даними УВКБ ООН (Агентство ООН у справах біженців), показник українок та українців, які подали заяву на отримання тимчасового притулку або аналогічні національні програми захисту)³.

Контроль якості даних включав логічну та технічну перевірку, щоб гарантувати цілісність, точність і загальну якість отриманих даних (перевірено щонайменше 10% усіх анкет від загального масиву). Логічні перевірки передбачали перевірку даних на послідовність, узгодженість. Участь в опитуванні контролювалась обмеженням на повторну участь.

Участь в опитуванні була добровільною, опитані були поінформовані щодо можливості припинити свою участь.

У дослідженні застосовуються різні коефіцієнти кореляції залежно від типу змінних і характеру зв'язку між ними. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (s) використовується у випадках аналізу монотонних зв'язків між порядковими змінними або тоді, коли розподіли показників не відповідають умовам нормальності. Коефіцієнт кореляції Пірсона (r) застосовується для оцінювання сили та напрямку лінійного зв'язку між кількісними змінними з приблизно нормальним розподілом. В обох випадках статистична значущість результатів оцінюється за показником p; статистично достовірними вважаються зв'язки за умови $p \leq 0,05$.

Етап 4.

ЯКІСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З РІЗНИМИ ГРУПАМИ МОЛОДІ, ПРОВЕДЕНЕ МЕТОДОМ ФОКУС-ГРУПОВИХ ІНТЕРВ'Ю

Якісне дослідження проводилось методом фокус-групових інтерв'ю. Загалом було проведено 12 фокус-групових дискусій (ФГД), по одному з молодими людьми таких категорій:

- ✓ ВПО;
- ✓ біженки та біженці (16–21 роки);
- ✓ біженки та біженці (22–35 років);
- ✓ ветерани;
- ✓ ветеранки;
- ✓ учні шкіл (10–11 класи);
- ✓ студентки та студенти коледжів, технікумів;
- ✓ студентки та студенти ЗВО;
- ✓ молодь з інвалідністю;
- ✓ молодь, що проживає у малих містах;
- ✓ молодь, що проживає у селах;
- ✓ молодь, що проживає на прифронтових територіях, що розташовані на відстані від 25 км до 130 км від лінії фронту.

ФГД проводилися онлайн протягом 04–11 листопада 2025 року, у кожній брали участь від 8 до 10 учасниць і учасників.

³ <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

ОБМЕЖЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Обсяг генеральної сукупності молодих людей, що проживають на території України та в інших країнах Європи станом на момент дослідження, не був достеменно відомим. Для розрахунку вибірки молоді, яка проживає в Україні, були використані останні доступні дані від Державної служби статистики України станом на 01 січня 2022 року⁴.

До вибірки кількісного дослідження не потрапили молоді люди, які на момент опитування знаходились у лавах ЗСУ, перебували на тимчасово окупованих територіях або знаходились на відстані до 50 км від лінії фронту.

Під час проведення дослідження в Україні застосовувались відключення електроенергії.

Додатковим обмеженням є зосередженість кабінетного етапу дослідження на англійських та україномовних публікаціях, що могло виключити релевантні дослідження іншими мовами.

⁴ Чисельність наявного населення України на 1 січня 2022 року. Статистичний збірник. http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2022/zb_%D0%A1huseInist.pdf

КЛЮЧОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

СПРИЙНЯТТЯ ПОТОЧНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ОЦІНКА МАЙБУТНЬОГО

Більшість української молоді зберігає оптимістичні настрої щодо власного майбутнього. Дослідження виявляє суттєву відмінність у сприйнятті особистих перспектив між молоддю в Україні та за її межами. Молодь в Україні демонструє значно вищий рівень оптимізму: 78% оцінюють власне майбутнє позитивно, тоді як песимістичні настрої характерні для 16%. Натомість серед молодих українців за кордоном 59% оптимістів, 21% налаштовані песимістично, а ще 20% перебуває у стані невизначеності щодо своїх перспектив. Серед молоді за кордоном чоловіки демонструють вищий рівень оптимізму порівняно з жінками, тоді як в Україні спостерігається зворотна тенденція — жінки є оптимістичнішими за чоловіків.

Динаміка ключових проблем молоді протягом останнього року демонструє ознаки адаптації до воєнної реальності. Занепокоєння станом здоров'я скоротилося з 42% до 30%, фінансові труднощі — з 31% до 22%, а питання фізичної безпеки — з 26% до 18%. Таке зниження не слід інтерпретувати як покращення об'єктивної ситуації з безпекою чи охороною здоров'я — воно радше відображає психологічне пристосування до тривалого стресу та нормалізацію життя в умовах постійної загрози. Водночас зменшення частки тих, хто стурбований браком коштів, може вказувати на реальні зрушення на ринку праці, де дефіцит робочої сили та зростання заробітних плат у критично важливих секторах дещо послабили фінансовий тиск на молоде покоління.

Для молоді за кордоном навпаки актуалізувались питання відсутності грошей (зростання з 26% до 41%), складнощів вибору майбутньої професії (з 23% до 32%), житлових проблем (з 12% до 30%) та працевлаштування (з 22% до 27%). Ці відмінності пояснюються тим, що молоді люди в Україні перебувають у більш знайомих умовах, мають стале соціальне оточення та підтримку родини, тоді як молоді за кордоном проживає досвід вимушеної еміграції з невизначеністю, зміною культурного середовища та складнощами соціальної інтеграції.

Незважаючи на оптимістичне сприйняття майбутнього, війна спричинила трансформацію планування з довгострокового на короткострокове. Опитані як в Україні, так і за кордоном говорили про втрату впевненості, усвідомлення крихкості життя, зміни професійної траєкторії.

ПРОБЛЕМА МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

Психологічне благополуччя молоді залишається однією з найгостріших проблем, причому емоційний стан мігрантів виявився значно вразливішим порівняно з тими, хто залишився в Україні. Серед молоді в Україні лише 35% не стикалися з надмірною тривогою чи панічними станами, тоді як 18% переживає такі епізоди регулярно. За кордоном ситуація набуває більших масштабів: вільними від тривоги залишаються 18% опитаних, натомість 32% за межами країни регулярно стикається з некерованими психологічними кризами, що підкреслює стресогенність міграційного досвіду, який поєднує травму війни з викликами адаптації до нового середовища та невизначеністю майбутнього. Втрати близьких людей мають різний вплив на психологічний стан залежно від статі та віку: чоловіки та молодші респонденти (14–24 роки) виявляються більш вразливими до таких втрат: вони мають вищий рівень тривожності порівняно з жінками та старшою віковою групою (25–34 роки), що мають такий же досвід.

Для ветеранів і респондентів з прифронтових територій сім'я та діти виступають ключовим джерелом сенсу, стабільності й опори. Натомість для учнівської та студентської молоді близьке соціальне оточення

є важливим чинником емоційного відновлення, соціалізації та подолання стресу, поряд із підтримкою з боку сім'ї. Це свідчить про різну роль соціальних зв'язків залежно від життєвого досвіду та контексту вразливості.

Соціальна ізолюваність виявилася одним із ключових предикторів психологічного неблагополуччя молоді. 54% молоді за кордоном відчувають самотність та дефіцит значущого спілкування, тоді як в Україні на це скаржаться 17% опитаних. Виявлений статистичний зв'язок між соціальною ізоляцією та рівнем тривожності підтверджує, що руйнування звичних соціальних мереж та труднощі з побудовою нових значущих стосунків у країні перебування стають потужним чинником погіршення ментального стану. Цей результат спростовує уявлення про міграцію як про переважно матеріальну або безпекову проблему, натомість висуваючи на перший план її психосоціальний вимір. Молоді люди за кордоном, навіть перебуваючи в безпечному та економічно розвиненому середовищі, відчувають гостру потребу в емоційній підтримці та приналежності. Відчуття самотності також має гендерну специфіку в Україні: жінки дещо частіше повідомляють про переживання самотності порівняно з чоловіками, що підтверджується статистично значущою кореляцією. Водночас серед молоді за кордоном такі гендерні розбіжності у відчутті самотності не спостерігаються, що може свідчити про те, що міграційний досвід однаково впливає на соціальну ізоляцію незалежно від статі.

В Україні 19% молоді визнають необхідність психологічної допомоги, проте лише 38% з них насправді звертаються до фахівців. За кордоном ситуація набуває критичнішого характеру: потребу в психологічній підтримці відчувають 42% опитаних, а ще 20% перебувають у стані невизначеності щодо власного ментального стану. Ця невизначеність сама по собі є тривожним симптомом, оскільки свідчить про дезорієнтацію та неспроможність адекватно оцінити власний психологічний стан. Серед молоді за кордоном спостерігається значна гендерна диференціація: біженки майже вдвічі частіше зверталися по психологічну допомогу (50%) порівняно з біженцями (28%). Найбільш поширеними причинами незвернення є незрозуміння того, куди звертатися (31% в Україні), відсутність коштів на консультації (29% в Україні, 38% за кордоном) та недовіра до ефективності консультацій (21% в Україні).

ПРОФЕСІЙНІ ОРІЄНТАЦІЇ ТА НАВИЧКИ

Аналіз ФГД продемонстрував, що на думку молоді, успіх на ринку праці залежить не стільки від вузькопрофесійних знань, скільки від комплексу «м'яких навичок» та здатності до безперервного розвитку. Кількісні дані підтверджують цю тенденцію: 36% молоді в Україні визначають стресостійкість та цифрову грамотність як найкритичніші навички для професійної реалізації. Пріоритети молоді за кордоном дещо відрізняються, відображаючи специфіку їхнього середовища. Стресостійкість набуває ще більшого значення для 44%, водночас підприємницькі компетенції цінують значно більше мігрантів порівняно з молоддю в Україні, що може свідчити як про обмеженість можливостей працевлаштування за наймом у новому середовищі, так і про вищу схильність до самозайнятості та створення власного бізнесу як стратегії адаптації.

Окремі молоді люди з інвалідністю підкреслюють, що формальна освіта, здобута в Україні, є необхідною, але недостатньою умовою успішного працевлаштування. Важливу роль у проходженні адаптаційного періоду відіграє так званий «внутрішній ресурс» — психологічна стійкість, упевненість у собі та здатність долати стресові ситуації, що вказує на потребу поєднання освітніх і психосоціальних інструментів підтримки.

Найбажанішою професією молоді в Україні є бізнесмен/ка, підприємець/иця (30%). Популярними також є професії спеціаліста/ки з програмного забезпечення (17%), дизайнера/ки (18%) та юриста/ки (15%). Військова служба як професія приваблює 12% опитаних. Чоловіки частіше орієнтуються на технічні та бізнесові сфери (програмування — 23% серед чоловіків проти 14% серед жінок, інженерія — 21% проти 5% серед жінок, бізнес — 36% проти 30% серед жінок), тоді як жінки обирають креативні та соціальні професії (дизайн — 26% проти 13% серед чоловіків, творчі професії — 19% проти 10% серед чоловіків, освіта — 15% проти 5% серед чоловіків). Така диференціація відображає сталі гендерні стереотипи у професійному самовизначенні молоді.

Попри популярність професії підприємця/ці, порівняно з 2024 роком спостерігається тренд на зниження привабливості цієї професії, а також професій спеціаліста/ки програмного забезпечення, менеджера/ки комерційної організації та державного/ої службовця/виці. Водночас привабливість державного сектору за останній рік дещо зросла — з 18% у 2024 р. до 22% у 2025 р.

57% молоді в Україні вважають своїм пріоритетом досягнення фінансової незалежності, для 46% важливою є самореалізація. Серед тих опитаних, які спільно проживають з партнером або партнеркою без реєстрації шлюбу, створення сім'ї планують 49%, серед неодружених або незаміжніх — 32%, серед розлучених — 23%. Планування сім'ї має кореляційний зв'язок із рівнем доходів, баченням майбутнього як обнадійливого, а також довірою до державних інституцій.

МІГРАЦІЙНІ НАСТРОЇ ТА МОБІЛЬНІСТЬ

Порівняно з 2024 р. майже не змінилась частка молоді, яка хотіла б виїхати зі свого населеного пункту. 68% молодих людей не хотіли б виїжджати з України, а 29% висловили бажання емігрувати. Чоловіки частіше, ніж жінки, демонструють мобільні та еміграційні установки: вони частіше висловлюють бажання виїхати зі свого населеного пункту та готовність емігрувати з України загалом. Особливо виразним є гендерний розрив у намірах еміграції, що свідчить про вищу схильність чоловіків розглядати довгострокові або незворотні міграційні стратегії. Біженки частіше відвідують країну, що може бути обумовлено правовими обмеженнями воєнного стану в країні, що безпосередньо стосуються чоловіків.

Серед основних причин бажання мігрувати домінує економічний чинник — заради матеріального добробуту (47%). Через воєнні дії хотіли б виїхати 39%, через відсутність можливостей для роботи — 35% опитаних. Готовність до еміграції пов'язана з вищим рівнем тривожності та меншою довірою до державних інституцій, зокрема до Президента України, поліції та Збройних Сил України.

77% опитаних в Україні вважають, що безпека та стабільність в країні найбільше сприятимуть поверненню молоді. Друге місце посідають економічні чинники — розвиток економіки (49%) та перспективи працевлаштування (43%). Подібна ієрархія причин спостерігається і серед молоді за кордоном, проте для неї як більш пріоритетними, так і більш значущими є можливості впливу на зміни в суспільстві (20% проти 12% серед молоді в Україні), розвиток соціальної інфраструктури (16% проти 8% серед молоді в Україні) та участь у відбудові України (15% проти 9% серед молоді в Україні). Гендерні відмінності простежуються і в оцінці чинників, що можуть стимулювати повернення молоді до України. Жінки, як серед тих, хто перебуває за кордоном, так і серед молоді в Україні, частіше наголошують на значущості безпеки та стабільності, а також перспектив працевлаштування. Для чоловіків ці чинники також важливі, але вони є менш значущими.

Дані опитування свідчать про невизначеність щодо планів повернення: 22% точно планують повернутися в Україну, 31% точно не планують цього робити, 33% поки не визначились. Порівняно з 2024 роком частка респондентів, які точно планують повернутись в Україну, впала з 32% до 22%.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ МОЛОДІ ЗА КОРДОНОМ

Процеси соціальної адаптації молоді за кордоном демонструють неоднорідну картину. 31% успішно вибудовує розгалужені соціальні мережі, 50% встановлює обмежене коло дружніх контактів, проте 16% залишається повністю ізольованими без жодних нових значущих зв'язків. Соціальна ексклюзія виявилася тісно пов'язаною з економічним становищем: молодь з обмеженими матеріальними ресурсами значно частіше потрапляє в пастку ізоляції, що створює замкнене коло депривації, де бідність перешкоджає соціалізації, а відсутність соціального капіталу обмежує можливості покращення економічного статусу.

Загальна задоволеність адаптацією розподілилася майже порівну: 52% опитаних оцінюють свою інтеграцію позитивно, тоді як 42% залишаються незадоволеними. Ключовими предикторами успішної адаптації виявилися матеріальне благополуччя та гендер: про задоволеність адаптацією частіше

відповідають фінансово забезпечені опитані та чоловіки. Наявність фінансових ресурсів може сприяти кращому доступу до соціального та культурного капіталів через участь в соціальному житті та доступ до культурних активностей і можливостей для знайомств. Гендерна різниця може свідчити про те, що чоловіки або легше інтегруються в нове середовище, або мають нижчі очікування від адаптаційного процесу, тоді як жінки стикаються з додатковими викликами, можливо, пов'язаними з доглядом за дітьми чи обмеженістю соціальних можливостей.

Серед молоді за кордоном зафіксовані статистично значущі гендерні відмінності в оцінці доступності ключових ресурсів: чоловіки оцінюють вище доступність роботи з достатньою оплатою, житла (купівля та оренда), якісного дозвілля, медичних послуг та можливостей відкриття власної справи. Це свідчить про те, що жінки-біженки стикаються з більшими труднощами в інтеграції та доступі до базових можливостей у країнах перебування.

58% опитаних хотіли б залишитись за кордоном на постійне місце проживання (32% однозначно, 26% скоріше). Бажання залишитись частіше демонструють опитані віком 18–35 років, краще фінансово забезпечені. Чоловіки дещо частіше (36% проти 27% серед жінок) заявляють про чітке рішення не повертатися до України, що свідчить про більшу визначеність і радикальність їхніх міграційних планів. Натомість жінки частіше декларують невизначеність щодо повернення, залишаючи це питання відкритим.

МОВНІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Мовна практика молоді в Україні демонструє поглиблення українізації у всіх сферах комунікації. 61% опитаних послуговуються українською в приватному спілкуванні з родиною та близькими, тоді як у публічному просторі цей показник зростає до 75%. Особливо показовою є динаміка мовного вибору в професійному та освітньому середовищі, де протягом останнього року частка україномовних зросла з 69% до 75%. Паралельно відбувається скорочення білінгвальних практик (з 24% до 17%): молодь, яка раніше рівною мірою використовувала українську та російську мови, частіше робить чіткий вибір на користь української.

40% опитаних в Україні цілком підтримують ідею повної заборони російського культурного продукту, ще 18% радше підтримують це. Порівняно з 2024 роком частка молоді, яка виступає за повну заборону, знизилась з 49% до 40%, а тих, хто зовсім не підтримує, зросла з 8% до 18%. Найбільші зміни відбулися серед молодших вікових категорій: якщо у 2024 році 52% молоді 14–19 років підтримала ідею повної заборони, то у 2025 році — лише 28%.

За останні 12 місяців для молоді в Україні зросла цінність споживання українського контенту (60%), купівлі товарів та послуг українського виробництва (50%), спілкування державною мовою (45%), знання і шанування історії України (38%). Порівняно з 2024 роком молодь в Україні частіше відзначала зростання значущості споживання українського контенту (з 52% до 60%) та купівлі товарів українського виробництва (з 45% до 50%).

ГЕОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ

75% респондентів в Україні підтримують вступ України до Європейського Союзу, 69% — вступ до НАТО. Порівняно з 2024 роком підтримка вступу до ЄС дещо скоротилася (з 83% до 75%), підтримка вступу до НАТО також скоротилася (з 77% до 69%), проте обидва показники залишаються вищими, ніж у 2021 році (67% для ЄС та 59% для НАТО).

Серед молоді за кордоном євроатлантичні настрої є більш поширеними: 86% підтримують вступ України до ЄС, 79% — до НАТО, що може бути пов'язано з їхнім безпосереднім досвідом перебування в країнах ЄС.

Загалом молодь активно підтримує євроінтеграцію та вступ до НАТО, хоча у 2025 році зафіксовано незначне зниження порівняно з 2024 роком, що може бути реакцією на втому від тривалої війни. Водночас рівень підтримки залишається значно вищим, ніж у довоєнний період.

УМОВИ МИРУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ

54% молоді в Україні та 66% за кордоном вважають повне відновлення територіальної цілісності України в межах кордонів 1991 року прийнятним кроком для встановлення миру. Компромісні варіанти опитані частіше розцінюють як неприйнятні. Водночас порівняно з 2024 роком дещо зросла частка респонденток та респондентів в Україні, які вважають прийнятним повернення території, підконтрольної до 2022 року (з 31% до 49%) та варіант претензій лише на підконтрольну зараз територію (з 14% до 29%). Попри прагнення до територіальної єдності, виснаження від війни може спонукати погоджуватися на поступки.

Серед умов досягнення миру більшість молоді вважає необхідними притягнення винних у воєнних злочинах до відповідальності (62%), виплату репарацій Росією (59%) та повернення територій Уряду України в межах 1991 року (49%). Порівняно з 2024 роком зросла частка молоді, яка вважає необхідним покарання винних за військові злочини (з 54% до 62%). Молодь також частіше стала відповідати, що примирення між Україною та Росією неможливе (з 21% до 28%).

ДОВІРА ДО ІНСТИТУЦІЙ

Довіра молоді до державних та громадських інституцій формує складну ієрархію, де військові та волонтерські структури отримують безумовну підтримку, натомість політичні інститути зазнають системного недовіри. Збройні Сили користуються майже абсолютною довірою серед молодого покоління (94% повністю або радше довіряють). Громадські та волонтерські організації також мають значну підтримку (80% опитаних), що підтверджує значення горизонтальних зв'язків та низових ініціатив у свідомості молоді.

Натомість традиційні політичні інститути переживають кризу легітимності. Президент зберігає відносну більшість довіри (61%), проте парламент та уряд мають сильну недовіру: критично налаштована до них молодь вдвічі перевищує тих, хто зберігає довіру. Судова влада, хоча й демонструє дещо кращі показники, також залишається з негативним балансом довіри (їй довіряють 39%, тоді як не довіряють — 54%).

Втрати під час війни, зокрема смерть друзів або членів сім'ї, мають позитивний кореляційний зв'язок із недовірою до державних інституцій. Водночас такі втрати не пов'язані з рівнем довіри до ЗСУ та громадських і волонтерських організацій.

Порівняно з 2024 роком відбулося зростання довіри до усіх наведених інституцій, окрім поліції. Це може свідчити про покращення кризових комунікацій та більш прозоре інформування. На довіру впливають відчуття громадянської солідарності, досвід взаємодії на локальному рівні та бажання віднайти опору в інституціях у період невизначеності.

Молодь за кордоном меншою мірою довіряє усім перерахованим інституціям. Винятком є ставлення до медіа України: рівень довіри не є меншим, а баланс довіри є позитивним за рахунок меншого рівня недовіри.

ВОЛОНТЕРСЬКА АКТИВНІСТЬ ТА УЧАСТЬ У ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ

В Україні 53% молоді мають досвід волонтерства: 27% займалися волонтерством з початку повномасштабного вторгнення і раніше, 26% почали після 24 лютого 2022 року. За останній рік частка молоді з досвідом волонтерства суттєво не змінилася (51% у 2024 році проти 53% у 2025 році). Структура бар'єрів для залучення розкриває різні виміри проблеми. 55% опитаних обмежені дефіцитом часу, що відображає інтенсифікацію повсякденного життя в умовах війни, коли молодь змушена поєднувати навчання чи роботу з додатковими обов'язками та копінг-стратегіями. 24% опитаних відчують брак необхідних компетенцій, що вказує на потребу в систематизованих програмах підготовки та адаптації волонтерських завдань до різних рівнів досвідченості.

Photo credit: Dmytro Sazonov / UNDP in Ukraine

Інформаційний бар'єр (14%), хоча й менш поширений, свідчить про недостатню координацію між волонтерськими організаціями та їхніми потенційними учасниками. Окрім того, характер цих бар'єрів має виразний гендерний вимір: жінки частіше вказують на перевантаженість і дефіцит часу, що може свідчити про поєднання навчальних, професійних і доглядових обов'язків, тоді як чоловіки частіше називають відсутність інтересу та мотивації, що вказує на нижчу суб'єктивну залученість до волонтерства.

40% молоді в Україні декларують готовність долучитися до процесів відновлення в їхній громаді, ще 37% радше готові це зробити. Частка молоді, яка готова особисто долучитись, зросла з 17% у 2024 році до 40% у 2025 році. Чоловіки дещо частіше, ніж жінки, декларують відчуття особистої спроможності впливати на локальні процеси. Водночас жінки чіткіше артикулюють запит на інституційні форми підтримки: вони частіше орієнтуються на психологічну допомогу, освітні програми та волонтерські проєкти в межах діяльності молодіжних центрів, тоді як чоловіки віддають перевагу спортивним і культурно-дозвіллевим форматам. Готовність взяти участь у відновленні пов'язана з довірою до соціальних інституцій, зокрема громадських і волонтерських організацій, Збройних Сил України та місцевої влади.

Порівняно з 2024 роком показник агентності зріс з 32% до 44%: 18% молоді висловлюють відчуття про те, що можуть особисто впливати на зміни в своїй громаді, ще 26% радше погоджуються з цим. Кореляційний аналіз дозволив зафіксувати зв'язок між відчуттям агентності та довірою до всіх наведених інституцій, зокрема громадських і волонтерських організацій, місцевої влади та Кабінету Міністрів України: ті опитані, які більше довіряють інституціям, частіше повідомляють про відчуття того, що особисто можуть вплинути на зміни у своїй громаді.

Протягом останнього року зросла частка молоді, яка брала участь у шкільному або студентському самоврядуванні (з 8% у 2024 році до 21% у 2025 році) та спортивних організаціях (з 6% до 13%). 45% молоді обізнані про наявність молодіжних центрів у своїх громадах, 60% хочуть отримувати більше інформації про їхню діяльність.

ЧИННИКИ СТІЙКОСТІ ТА ВРАЗЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Основними чинниками стійкості для молоді є:

- ✓ покращення матеріального самопочуття та адаптація ринку праці до воєнних умов;
- ✓ стабільний рівень волонтерської активності молоді як в Україні, так і за кордоном;
- ✓ зростання готовності долучатися до відновлення громад (з 59% до 77%) та відчуття агентності (з 32% до 44%);
- ✓ єдність у політичних цінностях: орієнтація на вступ в ЄС і НАТО, прагнення до територіальної цілісності України;
- ✓ важливість атрибутів національної ідентичності: зростання цінності споживання українського контенту, спілкування українською мовою, купівлі товарів українського виробництва.

Водночас основними чинниками вразливості залишаються:

- ✓ складна ситуація з ментальним здоров'ям, особливо серед молоді за кордоном, та соціальна ізоляція;
- ✓ зниження підтримки євроінтеграції (з 83% до 75% для ЄС, з 77% до 69% для НАТО) як можлива реакція на втому від війни;
- ✓ зниження бажання повертатись в Україну серед молоді за кордоном (з 32% до 22%);
- ✓ негативний баланс довіри до більшості державних інституцій, окрім ЗСУ та громадських організацій.

РОЛЬ МОЛОДІ У ВІДНОВЛЕННІ

Попри значний потенціал, молодь майже не залучена до процесів відбудови та відновлення країни від наслідків війни: лише 1% вже долучаються до цих процесів, хоча 77% висловлюють готовність взяти участь. Бар'єром для долучення залишається погане інформування та нечіткість запропонованих програм.

Водночас зростання готовності брати участь у відновленні громад (з 17% до 40%) та показника агентності (з 32% до 44%) свідчить про потенціал для зростання участі молоді за умови створення ефективних механізмів залучення та подолання інформаційних бар'єрів. Це завдання набуває особливої актуальності в контексті необхідності збереження цього потенціалу в післявоєнний період.

Photo credit: Andrii Krepykh / UNDP Ukraine

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розділ 1.

СПРИЙНЯТТЯ ПОТОЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Більшість опитаної молоді в Україні налаштована оптимістично щодо свого майбутнього: так, 78% респондентів бачать особисте майбутнє обнадійливим. Песимістичні очікування поширенні значно менше: 16% розглядають своє майбутнє як безнадійне. Характер очікувань найбільше пов'язаний з регіоном проживання (дуже обнадійливим своє майбутнє назвали 33% мешканців Заходу), фінансовою забезпеченістю⁵ (серед забезпечених опитаних — 33%) та віком (насамперед молодь віком 14–24 роки: 31%).

Під час фокус-групових дискусій учасниці та учасники висловлювали переважно позитивні сподівання щодо власного майбутнього. Молоді люди різних категорій апелюють до віри у власні зусилля та очікування того, що особисті плани вдасться реалізувати, деякі учасники та учасниці зазначають, що їхній оптимізм ґрунтується більше на надії, ніж на впевненості. Учнівська молодь (учні 10–11 класів, студентки та студенти коледжів, технікумів та ЗВО) пов'язує свої сподівання з можливістю здобути освіту й отримати професію, яка буде затребуваною на ринку праці. Студентки та студенти коледжів та технікумів додають про професійну орієнтацію на галузі, в яких можна працювати дистанційно, що нівелює обмежуючий чинник місця проживання. Ветерани також пов'язують ставлення до майбутнього як обнадійливого із вірою у власні зусилля та переконанням, що не можна покладатися виключно на державу — таким чином категорія молоді демонструє певну недовіру до державних інституцій та несприйняття патерналістських установок. Певним винятком є категорія мешканок та мешканців прифронтових регіонів, які оцінювали особисте майбутнє як непередбачуване через бойові дії.

«В моєму випадку я бачу своє майбутнє перспективним, оскільки, ну, я прямо зараз вчусь в університеті, розвиваюся, знайшов для себе нову сферу діяльності» (чоловік, 18 років, студенти ЗВО)

«Є надія, що все буде чудово, що я вивчусь і піду працювати за фахом» (жінка, 16 років, студенти коледжів, технікумів)

«Чим менше у людини в житті обстрілів зі сторони Росії, тим краще вона бачить своє життя» (жінка, 35 років, прифронтові області)

Побоювання через невизначеність майбутнього є поширеними серед учнівської молоді, яка не завжди має стратегію дій після завершення навчання. Деякі ветерани співставляють сприйняття власного майбутнього з зовнішньополітичною ситуацією, а також персоналіями, які знаходяться у владі. Також окремі учасниці та учасники зазначали значний рівень тривожності, що зумовлений як перебігом війни, так і неможливістю для частини з них перебувати поруч із близькими людьми.

«Просто я не дуже розумію, як мені у майбутньому бути. Тобто я розумію, що я там довчусь у школі, потім вивчусь на спеціальність, і що робити далі, я не дуже розумію» (чоловік, 17 років, учні 10–11 класу)

Дещо відмінною є ситуація зі сприйняттям особистого майбутнього молоддю, яка перебуває за кордоном: 59% назвали своє майбутнє обнадійливим. Натомість як безнадійне його сприймають 21% опитаних за кордоном. Звертає на себе увага висока частка тих, хто не зміг визначитися з відповіддю на це питання — 20% респонденток та респондентів. Більш оптимістичними є молодь молодшого віку (серед молоді 14–17 років 28% оцінили майбутнє як дуже обнадійливе), фінансово забезпечені категорії (своє майбутнє сприймають як дуже обнадійливе 26%).

⁵ Фінансова забезпеченість визначалася за самооцінкою матеріального стану сім'ї: «бідні» (грошей не вистачає на необхідні продукти), «малозабезпечені» (вистачає на харчування та недорогі речі), «середній дохід» (вистачає на життя, речі тривалого вжитку купуються з плануванням), «забезпечені» (можуть придбати все необхідне, включно з дорогими речами).

Суттєві відмінності у сприйнятті майбутнього корелюють з проблемами, які турбують молодь найбільше. Аналіз показав статистично значущі кореляційні зв'язки сприйняття майбутнього з низкою проблем, що значно більш поширені серед молоді за кордоном, ніж серед молоді в Україні:

- ✓ відсутність можливостей самореалізації, саморозвитку: 31% за кордоном проти 13% в Україні ($s = 0,334, p < 0,001$)⁶;
- ✓ відсутність грошей: 41% за кордоном проти 22% в Україні ($s = 0,294, p < 0,001$);
- ✓ психічне здоров'я: 48% за кордоном проти 22% в Україні ($s = 0,285, p < 0,001$);
- ✓ неможливість працевлаштуватися та/або втрата актуальності здобутої професії: 27% за кордоном проти 10% в Україні ($s = 0,228, p < 0,001$);
- ✓ доступ до якісних медичних послуг: 25% за кордоном проти 11% в Україні ($s = 0,212, p < 0,001$);
- ✓ житлові проблеми: 30% за кордоном проти 11% в Україні ($s = 0,208, p < 0,001$);
- ✓ складнощі вибору майбутньої професії: 32% за кордоном проти 12% в Україні ($s = 0,160, p < 0,001$);
- ✓ негативний вплив медіа: 26% за кордоном проти 13% в Україні ($s = 0,119, p < 0,01$).

Загалом відмінності у сприйнятті власного майбутнього зумовлені тим, що молоді люди в Україні перебувають у більш знайомих умовах, мають стале соціальне оточення, підтримку родини та друзів, а також відчуття приналежності до спільноти. Це створює відчуття стабільності, що посилює оптимізм у складні часи війни. Крім того, за результатами репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді в Україні, проведеного на замовлення Міністерства молоді та спорту України у серпні 2025 року (неопубліковане дослідження), 75% опитаної молоді в Україні загалом задоволені своїм життям, що також позитивно впливає на відчуття оптимізму стосовно власного майбутнього.

Хоча під час ФГД молоді люди здебільшого оцінювали особисте майбутнє як радше обнадійливе, що пов'язано з оцінкою умов за кордоном як більш сприятливих для можливостей розвитку та реалізації свободи загалом. Водночас опитані визначають завершення війни як той чинник, що визначає їхні подальші рішення, через що планування майбутнього у довгостроковій перспективі видається неможливим. Деякі учасниці та учасники зі старшої вікової категорії (22–35 років) також пов'язують тривожність у сприйнятті майбутнього із небезпекою для родини, яка залишилась в Україні.

Молодь за кордоном проживає досвід вимушеної еміграції, що супроводжується невизначеністю, зміною культурного середовища, пошуком житла й роботи, складнощами соціальної інтеграції. Ці обставини послаблюють відчуття контрольованості майбутнього та спричиняють песимістичні настрої або невизначеність в оцінках власного майбутнього.

Під час дослідження була зафіксована відмінність у ставленні до майбутнього за гендерними характеристиками: якщо чоловіки, які знаходяться за кордоном, є більш оптимістичними за жінок, то серед молоді, що залишилась в Україні, спостерігається зворотна ситуація.

Рис. 1.1

Бачення молоддю майбутнього, 2025 рік

Яким ви бачите особисте майбутнє?

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

⁶ Тут і далі s — значення коефіцієнта рангової кореляції Спірмена, що відображає силу та напрям зв'язку між змінними; p — рівень статистичної значущості, який показує ймовірність отримання такого результату випадково. Детальні пояснення щодо інтерпретації показників s та p наведено в розділі «Опис методології».

Під час обговорення майбутнього України під час ФГД учасниці та учасники висловлювали переважно обережний оптимізм. Молоді люди пояснили наявні настрої серед молоді передусім вірою в перемогу, довірою та гордістю за стійкість ЗСУ, орієнтацією на швидке відновлення після завершення бойових дій та повернення українок та українців з-за кордону, відчуттям згуртованості, на що зокрема впливає активізація волонтерської діяльності та допомога інших країн. Деякі учасниці й учасники, зокрема серед студентської молоді, що отримує професійну (професійно-технічну) освіту, покладають надії на власні сили молодого покоління та готовність особисто брати участь у відбудові, інші — на розвиток громад.

«Оптимізм. Мені здається, знаєте, наші люди вселяють оптимізм. В такий складний час люди згуртовуються, допомагають один одному (...) вона [війна] дає поштовх до виробництва, до роботи, до всього» (P7, чоловік, 35 років, села)

«Мені здається, зважаючи на це, у нас велике майбутнє щодо сталого розвитку наших громад» (P7, чоловік, 22 роки, прифронтові громади).

Песимістичні настрої були пов'язані з негативними оцінками демографічних тенденцій, зокрема через зниження народжуваності та переміщення великої частини українок та українців за кордон, тривалість війни та обстріли, негативні економічні тенденції, а також побоювання щодо великої корупційної складової, яка проявиться у процесі відбудови. Під час окремих дискусій ветерани посилалися на наявні негативні тенденції на лінії фронту, а молодь з малих міст — на відсутність перспектив на ринку праці в окремих сферах та загрозу безробіття.

«Це говорить про те, що не буде кому замінити, платити пенсії і так далі. Старіння тотальне населення. Відтік кадрів за кордон зараз і в майбутньому» (P4, чоловік, 28 років, прифронтові громади)

Молодь, що проживає у прифронтових областях, серед причин песимістичних настроїв називала формування географічної нерівності, спричиненої тим, що найбільше від бойових дій потерпають прифронтові громади. Учасниці та учасники очікують, що відновлення в умовно «тилових» регіонах відбуватиметься швидше, що породжує відчуття несправедливості та посилює ризик суспільного розколу.

«У такій перспективі в найближчих регіонах до лінії фронту я не бачу тотальних змін» (P4, чоловік, 28 років, прифронтові області)

«Готуватися треба до найгіршого, а буде вже як буде. Власне, труднощі — це те, до чого варто готуватися всім, тому що це те, що наздожене нас рано чи пізно» (P4, чоловік, 19 років, молодь з інвалідністю)

Під час обговорення стратегічних пріоритетів України на наступні п'ять років учасниці та учасники усіх ФГД ключовим пріоритетом, окрім закінчення війни, назвали внутрішні трансформації. Домінуючою темою, яка об'єднала молодь з прифронтових територій, студентство, ВПО та біженок і біженців, стала боротьба з корупцією, що розглядається як головний внутрішній ворог, що гальмує економічний розвиток, перешкоджає вступу до ЄС та демотивує суспільство.

Молоді люди, зокрема з малих міст та сіл, під час ФГД висловлювали запит на радикальне очищення влади, вбачаючи прямий зв'язок між подоланням корупції та зростанням добробуту. Натомість ВПО акцентували на необхідності реформування місцевого самоврядування, подоланні кумівства та більшій відкритості влади до громадян.

«Боротьба з корупцією. Тому що корупція одна із головних ворогів на даний момент і буде в майбутньому. Вона не дає сталому економічному розвитку, загальмовує наш можливий вступ в ЄС» (P4, чоловік, 28 років, прифронтові області).

Другим за значущістю вектором розвитку учасниці та учасники визначили відновлення економіки та інфраструктури. Студентство ЗВО, в також коледжів і технукумів наголошувало на важливості підтримки малого та середнього бізнесу, відновленні енергетики та поверненні рівня життя до

показників 2021 року. Серед молоді з інвалідністю та біженок і біженців звучали тези про необхідність розвитку власного виробництва для зменшення залежності від іноземних партнерів, а також про виконання вимог ЄС, що стосуються прав людини та економічних реформ.

Варто зазначити, що серед ветеранів лунали думки щодо необхідності загальної мілітаризації суспільства та розвитку приватних військових компаній, тоді як молодь з інвалідністю згадувала про важливість впровадження цивільних партнерств та ратифікації Стамбульської конвенції як частини євроінтеграційного руху.

Ветерани дещо по-різному оцінюють вплив війни та мобілізації на їхні уявлення щодо майбутнього. Ті опитані, що несли військову службу до початку повномасштабного вторгнення, відзначають її вплив на своє життя ще раніше — при отриманні нового професійного статусу. Через повномасштабне вторгнення вони скоригували деякі професійні плани, зокрема щодо заняття підприємництвом. Інші ветерани, які доєдналися до ЗСУ після лютого 2022 року, зазначили про перегляд власних професійних та фінансових стратегій. Частина таких ветеранів та ветеранок зауважили суттєвий брак часу, що присвячений родині, друзям та подорожам, що посилює невпевненість у власному майбутньому.

Війна спричинила суттєві зміни у сприйнятті молоддю власного майбутнього. Під час дискусій учасниці та учасники говорили про втрату впевненості, відчуття нестабільності, усвідомлення крихкості життя. Багато молодих людей переосмислили свої орієнтири, частина розповіла про зміни професійної траєкторії, зокрема через перекваліфікацію або звільнення, частина — про відкладання частини задумів на майбутнє.

«Війна перекреслила мою кар'єру повністю, яку я могла побудувати... тому я обрала для себе кардинально іншу професію» (P5, жінка, 21 років, прифронтові області)

«Планування на дуже короткий термін. Тобто, якщо я можу щось запланувати, то це буквально декілька днів, тиждень максимум» (P1, жінка, 29 років, села)

На питання «Які особисті проблеми турбують вас найбільше сьогодні?» опитані мали можливість надавати вільну кількість відповідей. Серед актуальних проблем найбільше молодь в Україні турбує власне здоров'я (30%). Також поширені скарги на нестачу вільного часу (25%), відсутність грошей та психічне здоров'я (по 22%) та фізична безпека (18%).

Основними проблемами молоді за кордоном та значимість яких суттєво вища, ніж для однолітків в Україні, є психічне здоров'я (48% проти 22% в Україні), відсутність грошей (41% проти 22% в Україні), складнощі вибору майбутньої професії (32% проти 12% в Україні), відсутність можливостей самореалізації (31% проти 13% в Україні), житлові проблеми (30% проти 11% в Україні), неможливість працевлаштування (27% проти 10% в Україні).

Молодь за кордоном більшою мірою стикалася з проблемами розлуки із сім'єю (47% проти 16% в Україні), переміщення за кордон (35% проти 6% в Україні), погіршення психічного здоров'я (49% проти 32% в Україні), зниження або втрата доходу (35% проти 20% в Україні), розрив стосунків із близькими (30% проти 15% в Україні).

Розбіжності у структурі ієрархії особистих потреб можна пояснити різними причинами, зокрема:

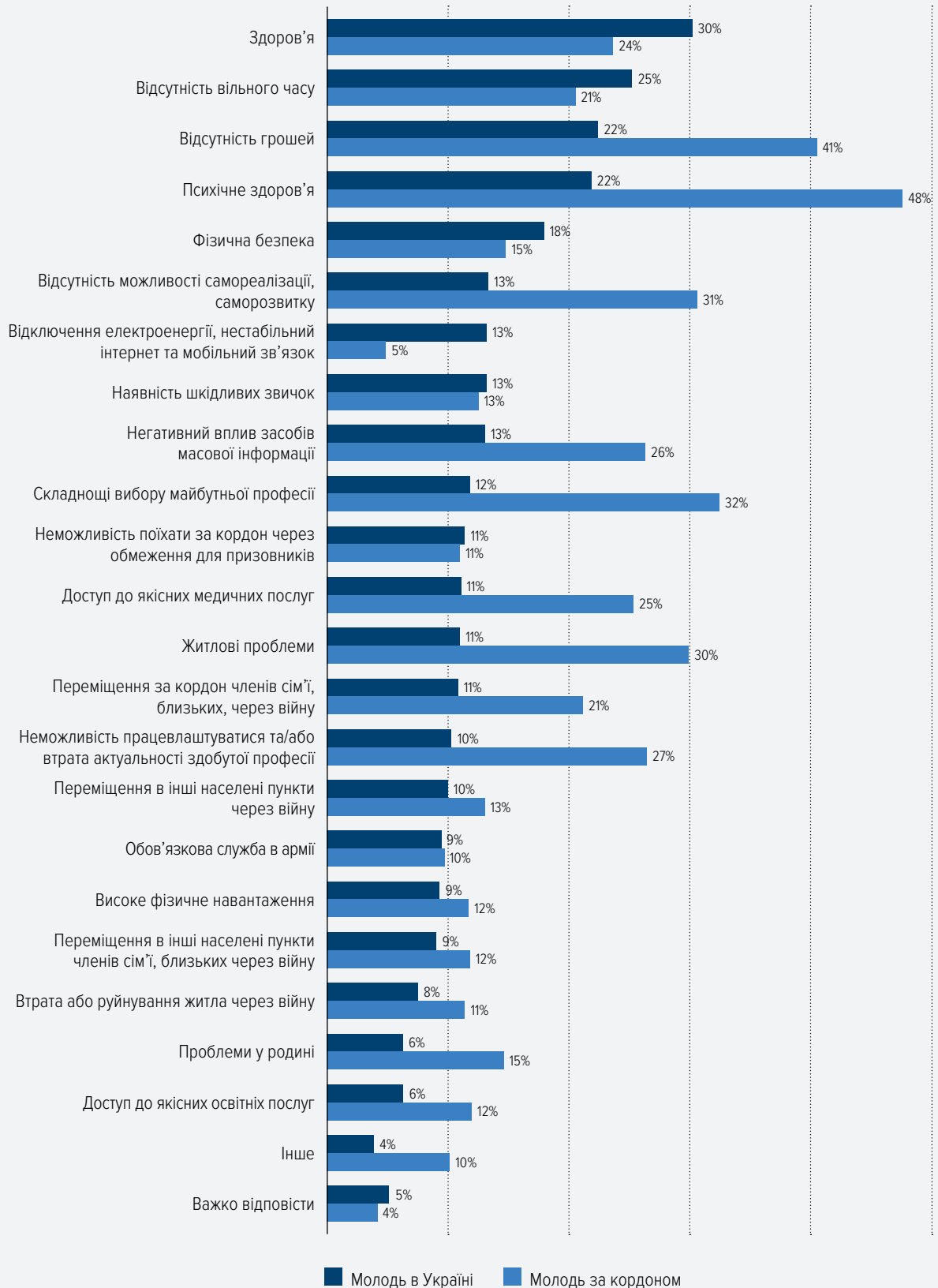
- ✓ відмінність у рівні соціального капіталу: ми припускаємо, що молоді біженки та біженці вимушені вирішувати проблеми в умовах меншої підтримки з боку ближнього кола, частина якого могла залишитись в Україні, ніж молодь, яка на момент опитування знаходилась в Україні;
- ✓ відмінності в об'єктивному становищі молодих людей: ті, хто опинились за кордоном, часто вимушені вирішувати проблеми (працевлаштування, житло тощо) у віці більш ранньому, ніж молодь, що залишилась в Україні;
- ✓ чинники соціальної ізоляції та інтеграційних викликів: перебування в новому середовищі, мовний бар'єр, труднощі з побудовою нових соціальних зв'язків можуть підвищувати відчуття нестабільності та невизначеності та посилювати значення більшості проблем.

Рис. 1.2

Проблеми, які турбують молодь, 2025 рік

Які особисті проблеми турбують вас найбільше сьогодні?

Виберіть усі слушні варіанти відповідей (довільна кількість відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Порівняно з 2024 р. зменшилась частка людей, яка серед проблем, що турбують їх найбільше, називала здоров'я (з 42% до 30%), відсутність грошей (з 31% до 22%), фізичну безпеку (з 26% до 18%) і відсутність можливості самореалізації, саморозвитку (з 23% до 13%), неможливість працевлаштуватися та/або втрата актуальності здобутої професії (з 18% до 10%) і обов'язкова служба в армії (з 20% до 9%). Натомість відсутність вільного часу і психічне здоров'я не втратили своєї актуальності.

В Україні знизилась частка молоді, яка називає відсутність грошей серед особистих проблем, які турбують їх найбільше (з 31% до 22%), натомість за кордоном вона зросла (з 26% до 41%). Одночасно з цим знизилась частка молоді, яка зазнала зниження та/або втрату доходів серед подій, які трапились з ними або членами їхньої сім'ї протягом останніх 12 місяців (в Україні: з 30% до 20%, за кордоном: з 43% до 35%).

Для молоді за кордоном актуалізувались питання відсутності грошей (41%), вільного часу (21%), складнощів вибору майбутньої професії (32%), житлові проблеми (30%), неможливість працевлаштуватися та/або втрата актуальності здобутої професії (27%).

Таблиця. 1.1

Проблеми, які турбують молодь

Які особисті проблеми турбують вас найбільше сьогодні?	Молодь в Україні			Молодь за кордоном	
	2021	2024	2025	2024	2025
Здоров'я	35%	42%	30%↓	49%	24%↓
Відсутність вільного часу	38%	26%	25%	14%	21%↑
Відсутність грошей	46%	31%	22%↓	26%	41%↑
Психічне здоров'я	11%	25%	22%	61%	48%↓
Фізична безпека	–	26%	18%↓	31%	15%↓
Відсутність можливості самореалізації, саморозвитку	26%	23%	13%↓	27%	31%
Відключення електроенергії, нестабільний інтернет та мобільний зв'язок	–	14%	13%	–	5%
Наявність шкідливих звичок	12%	11%	13%	–	13%
Негативний вплив засобів масової інформації	20%	15%	13%	30%	26%
Складнощі вибору майбутньої професії	10%	11%	12%	23%	32%↑
Неможливість поїхати за кордон через обмеження для призовників	–	12%	11%	19%	11%↓
Доступ до якісних медичних послуг	–	15%	11%	19%	25%↑
Житлові проблеми	28%	10%	11%	12%	30%↑
Переміщення за кордон членів сім'ї, близьких через війну	–	9%	11%	26%	21%↓
Неможливість працевлаштуватися та/або втрата актуальності здобутої професії	12%	18%	10%↓	22%	27%↑
Переміщення в інші населені пункти через війну	–	11%	10%	16%	13%
Обов'язкова служба в армії	8%	20%	9%↓	17%	10%↓
Високе фізичне навантаження	21%	13%	9%	–	12%
Переміщення в інші населені пункти членів сім'ї, близьких через війну	–	12%	9%	–	12%
Втрата або руйнування житла через війну	–	9%	8%	13%	11%
Проблеми у родині	13%	7%	6%	12%	15%
Доступ до якісних освітніх послуг	–	9%	6%	–	12%

Примітка. Молодь в Україні: 2021 рік, N = 2000; 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050; Молодь за кордоном: 2024 рік, N = 436; 2025 рік, N = 600.

Photo credit: Serhiy Piriiev / UNDP Ukraine

Однією з важливих проблем залишається питання відчуття фізичної (не)безпеки. З одного боку, порівняно з попереднім роком опитані стали рідше актуалізувати цю проблему серед інших. З іншого боку, відчуття небезпеки пов'язано з місцем проживання: учасниці та учасники фокус-груп, що живуть у західних регіонах, повідомили про відносно зниження відчуття небезпеки порівняно з попереднім роком, учасники з прифронтових регіонів — про підвищення. Деякі молоді люди зазначають, що зниження небезпеки пов'язано не стільки з інтенсивністю бойових дій, скільки з поступовою рутинізацією воєнної повсякденності. Окрім того, молоді люди зауважили про зв'язок відчуття небезпеки з вимкненнями електропостачання, зокрема через небезпеку дорожнього руху в умовах вимкненого вуличного освітлення, неможливості слідкувати за рухом дронів та ракет в умовах відсутності інтернету або побоювання щодо відключення теплопостачання взимку.

Деякі учасниці та учасники ФГД пов'язують питання безпеки та соціальної політики. Учнівська молодь, ветерани і ветеранки ставлять системну реабілітацію та соціалізацію військових у пріоритет, зокрема психологічну підтримку, працевлаштування ветеранів та підготовку цивільного населення до їх повернення. Водночас молодь з прифронтових територій звернула увагу на необхідність посилення внутрішньої безпеки на вулицях (боротьба зі злочинністю).

«Думаю, посилення безпеки громадян... Давайте будемо чесні: після заходу сонця ходити вже страшно» (Р5, жінка, 21 роки, прифронтові громади)

Молодь з прифронтових областей, а також ветерани і ветеранки повідомили про відчуття посилення небезпеки через збільшення ракетних атак, появу FPV-дронів, зростання загроз для інфраструктури. Це певним чином трансформує поведінку: так, ветерани розповідають про зміну маршрутів руху або відмову від видів транспорту, що часто потрапляє під удари. Мешканці сіл частіше відзначають посилення відчуття безпеки, зокрема через те, що села рідше потрапляють під обстріли, а також через зменшення злочинності. Ці результати підтверджуються даними кількісного дослідження: про актуальність проблеми фізичної небезпеки відповідали 22% мешканців обласних центрів та 16% мешканців малих міст і сіл.

«З часом ти звикаєш до тих умов... і майже не відчуваєш небезпеки» (Р4, чоловік, 16 років, студенти коледжів-технікумів)

«Я себе відчуваю цілком безпечно, хоча над нашою територією часто «транзити» прилітають, але все одно безпечніше, тому що ми проживаємо в селі» (Р8, жінка, 21 рік, села)

Розділ 2.

ОЦІНКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ МОЛОДІ, ЦІЛІ ТА ПРІОРИТЕТИ

Найбільш затребуваними навичками в контексті планів на майбутнє молодь в Україні вважає стресостійкість та комп'ютерну грамотність (по 36%). Близько чверті опитаних зазначили про важливість навичок креативності та підприємництва, а також критичного мислення.

З огляду на власні потреби та проблеми, що виникають під час проживання за кордоном, молодь за кордоном порівняно більшу увагу приділяє навичкам стресостійкості (44% проти 36% в Україні), підприємницьким навичкам (37% проти 23% в Україні), а також комунікативності, гнучкості, лідерству і соціальній включеності та продуктивності. Специфічний перелік навичок можна пояснити формуванням стратегії надолуження втрат соціального капіталу внаслідок вимушеного переміщення. Також це і потреба відповідати на виклики соціальної інтеграції, конкуренції на іноземному ринку праці та необхідності швидко налагоджувати контакти. Загалом молодь за кордоном більше орієнтована на «м'які» навички (soft skills) адаптації та соціальної взаємодії, тоді як молодь в Україні відносно частіше зазначає про потребу в цифрових компетенціях (ймовірно, через запит на можливість віддаленої роботи та привабливість професій, що вимагають таких компетенцій).

Аналіз ФГД продемонстрував, що у свідомості молоді успіх на ринку праці сьогодні залежить не стільки від вузькопрофесійних знань, скільки від комплексу «м'яких навичок» та здатності до безперервного розвитку. Учасниці та учасники в усіх цільових аудиторіях — від школярів до ветеранів — ключовими факторами успіху назвали комунікабельність, адаптивність та вміння вчитися.

«Комунікабельність повинна бути, тобто пристосованість» (Р6, чоловік, 35 років, прифронтові області)

«Саморозвиток. Навчання. Постійно людина навчатися повинна, тому що світ змінюється завжди» (Р6, жінка, 35 років, села)

Окремий акцент учасниці та учасники зробили на цифровій грамотності та володінні іноземними мовами (передусім англійською). Ця думка особливо виражена серед ветеранів, біженок і біженців та молоді з малих міст, які розглядають знання мов та комп'ютера як базову необхідність для будь-якої сфери. Цікавою є думка, висловлена учнівською молоддю (10–11 класи): вони вбачають виклик у поширенні ШІ і наголошують, що в нових умовах на перший план виходять індивідуальність та критичне мислення, які неможливо замінити автоматизованими системами.

«Особливо, коли зараз з'явилися блага цивілізації, чат GPT... А зараз це можна просто за декілька секунд зробити і потім вже просто переписати. Тобто тут індивідуальність, критичне мислення є дуже важливим і дуже цінитися буде у нас з часом» (Р8, жінка, 16 років, учні 10–11 класу).

Студентство ЗВО, а також ВПО доповнюють перелік навичок соціальним капіталом та витривалістю. Для студентства критично важливою є «соціальна навичка» — вміння будувати зв'язки (нетворкінг) та фінансова грамотність. Натомість серед ВПО, біженок та біженців часто звучить тема стресостійкості та високої працездатності як відповідь на виклики війни та необхідність виживання.

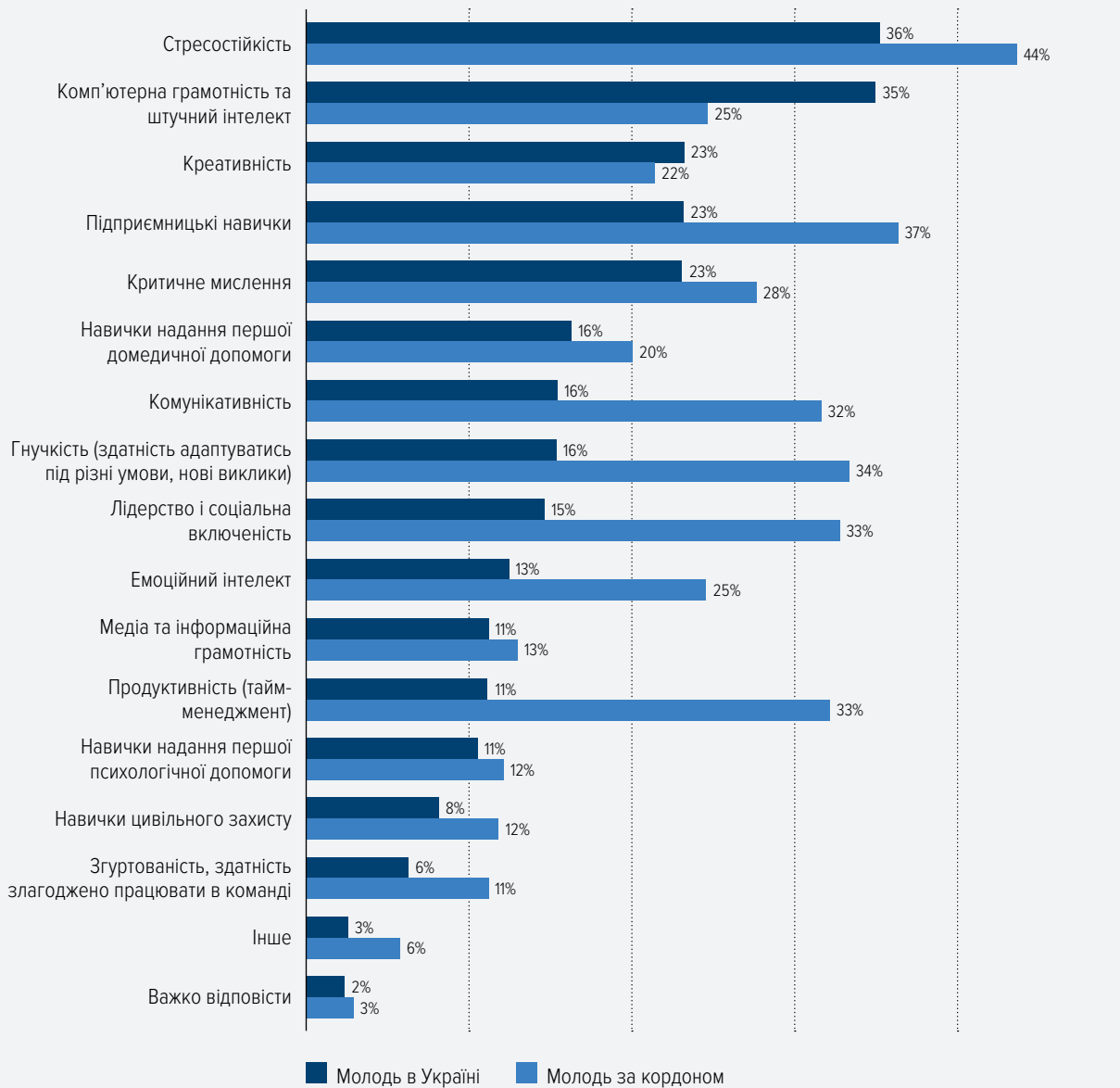
«Найперша і найголовніша навичка, щоб самореалізуватися, це соціальна. Треба вміти розмовляти з людьми, знаходити контакт, знаходити зв'язки ті самі» (Р7, чоловік, 19 років, студенти ЗВО)

«Працювати 12 годин і не втомлюватись» (Р4, чоловік, 30 років, ВПО)

Рис. 2.1

Бажані навички для розвитку, 2025 рік

Які з цих навичок і вмінь ви б хотіли розвинути з огляду на ваші плани на майбутнє?
(до 5 відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

На прохання обрати три найбажаніші професії молоді люди в Україні найчастіше назвали бізнесмена/ки / підприємця/иці (30%). Популярними є також професії спеціаліста/ки з програмного забезпечення (17%), дизайнера/ки (18%), юриста/ки (15%), працівника/ці творчої професії (14%) чи менеджера/ки в комерційній фірмі (13%). Військова служба як професія приваблює 12% опитаних.

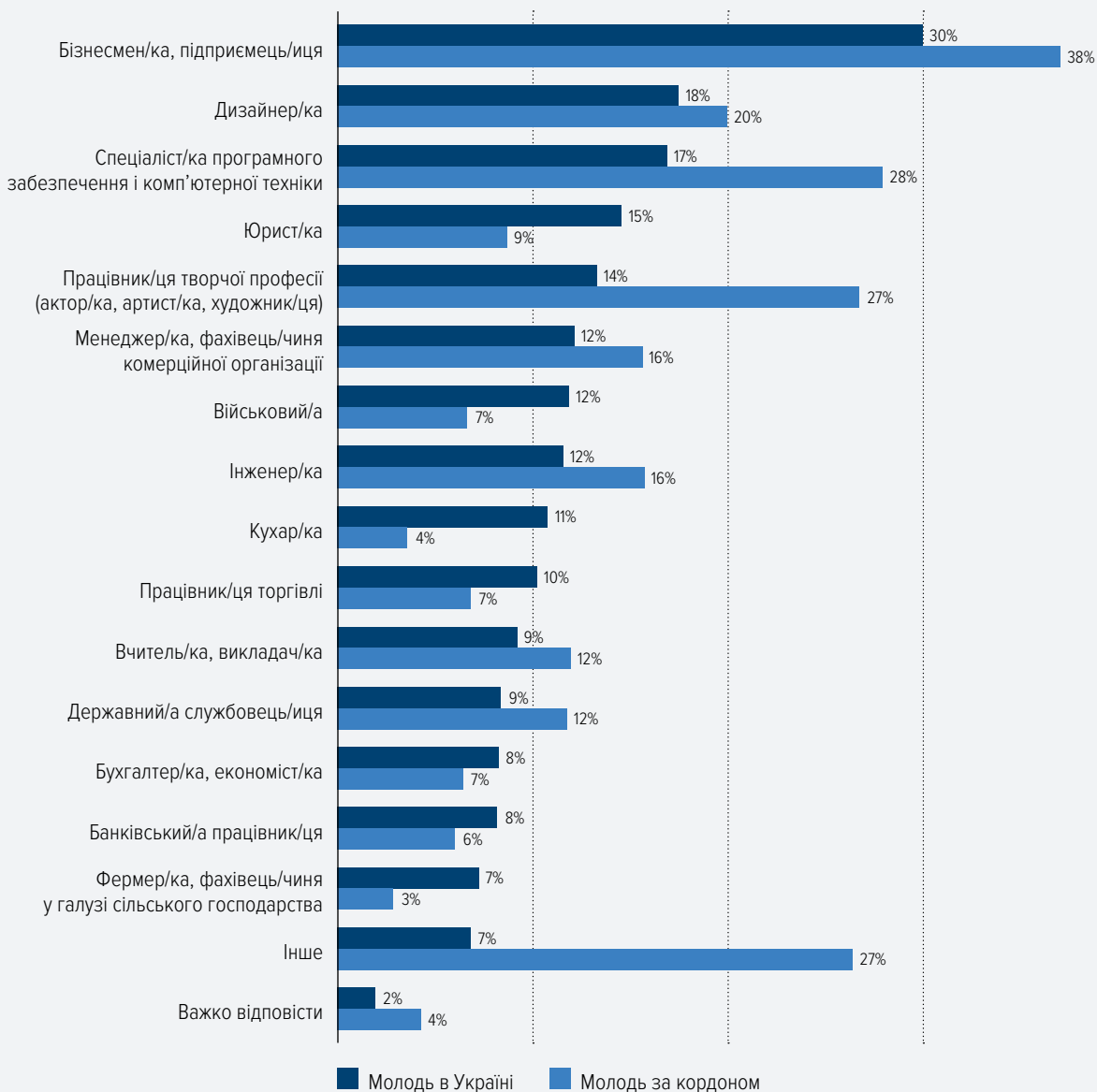
Порівняльний аналіз показав наявність гендерних відмінностей у привабливості професій. Так, чоловіки частіше відзначали привабливість професій бізнесмена, підприємця (36% проти 30% серед жінок), спеціаліста програмного забезпечення і комп'ютерної техніки (23% проти 14% серед жінок), інженера (21% проти 5% серед жінок), військового (16% проти 10% серед жінок). Водночас жінки частіше називають привабливими професії дизайнерки (26% проти 13% серед чоловіків), працівниці творчої сфери (акторки, артистки, художниці) (19% проти 10% серед чоловіків), менеджерки, фахівчині комерційної організації (16% проти 11% серед чоловіків) і вчительки, викладачки (15% проти 5% серед чоловіків).

Розглядаючи відмінності між молоддю, яка знаходиться в Україні та за кордоном, зауважимо, що молодь за кордоном дещо частіше обирає такі професії, як бізнесмен/ка, підприємець/ця, спеціаліст/ка програмного забезпечення і комп'ютерної техніки та працівника/ці творчої професії. Водночас симптоматичним є велика частка молоді за кордоном, які не знайшли у запропонованому переліку професій ту, яка відповідає їхнім орієнтирам — таких виявилось 27%. Припускаємо, що це може бути свідченням того, що частина молодих людей перебуває в процесі переосмислення своїх життєвих планів. Також на це може впливати досвід життя за кордоном, через що змінюються амбіції та пріоритети у професійних вподобаннях.

Рис. 2.2

Привабливі професії для молоді, 2025 рік

Відмітьте, будь ласка, ТРИ професії, які є найбільш привабливими для вас
(до 3-х відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Професійні прагнення молоді різних соціальних груп демонструють як спільні орієнтири, так і виразні відмінності, що формуються під впливом життєвих обставин, досвіду та доступних можливостей. Під час ФГД найпомітнішою загальною тенденцією був вибір сфер, які забезпечують автономію, мобільність, гнучкість і можливість працювати «на себе» — це особливо характерно для ВПО, ветеранів, біженок та біженців 22–35 років, студентства ЗВО та коледжів, технікумів, молоді з малих міст, які тягнуть до діджитал-професій, підприємництва та створення власних проєктів.

Водночас частина учасниць та учасників надає перевагу соціально значущим професіям та соціальним ініціативам. Це передусім ветеранки, ветерани, учні 10–11 класів, молодь із села, що орієнтуються на освіту, медицину, комунікації, відбудову країни, соціальні проекти та волонтерство.

Молодші опитані (школярі, біженки та біженці 16–21 років), а також молодь з села демонструють ширший спектр вподобань, де переважає орієнтація на творчість, психологію, креативні професії (танці, малювання, дизайн одягу). Молодь з інвалідністю обирає професії, що дозволяють поєднати інтелектуальну працю з гнучкими або адаптованими умовами, як-от архітектура, психологія чи репетиторство. Ветерани бачать самореалізацію передусім у тій роботі, яка приносить задоволення і відповідає їхньому внутрішньому покликанню. Обрані ними сфери (власні соціальні проекти, волонтерство, бізнес, технічні спеціальності, кінологія, штучний інтелект, юриспруденція) відображають прагнення «залишатися чесними із собою», працювати без нав'язаних ролей і мати свободу обирати власну траєкторію.

Ветеранки радше тяжіють до комунікаційних, соціальних, управлінських та освітніх сфер. Їх професійні інтереси частіше спрямовані на роботу з людьми, підтримку інших ветеранів, соціальні проекти, що може відображати бажання реалізувати прагнення та досвід взаємодопомоги у цивільному житті.

Порівняно з дослідженнями, проведеними у 2021 та 2024 рр., продовжується тренд на зниження привабливості професії бізнесмена/ки, підприємця/иці (з 49% у 2021 р. до 30% у 2025 р.) та спеціаліст/ки програмного забезпечення і комп'ютерної техніки (з 32% у 2021 р. до 17% у 2025 р.), банківського/ої працівника/иці. Окрім того, порівняно з 2024 р. знизилась привабливість професій менеджер/ки, фахівця/чині комерційної організації (з 19% у 2024 р. до 12% у 2025 р.) та державного/ої службовця/виці (з 18% у 2024 р. до 9% у 2025 р.). Серед опитаної молоді за кордоном дещо зросла привабливість працівника/ці творчої професії (актора/ки, артиста/ки, художника/ці) (з 22% до 27%).

Таблиця 2.1
Привабливі професії для молоді

Які три професії є найбільш привабливими для вас?	Молодь в Україні			Молодь за кордоном	
	2021	2024	2025	2024	2025
Бізнесмен/ка, підприємець/иця	49%	37%	30%↓	39%	38%
Дизайнер/ка	20%	15%	18%	22%	20%
Спеціаліст/ка програмного забезпечення і комп'ютерної техніки	32%	27%	17%↓	26%	28%
Юрист/ка	17%	15%	15%	10%	9%
Працівник/ця творчої професії (актор/ка, артист/ка, художник/ця)	15%	10%	14%	22%	27%↑
Менеджер/ка, фахівець/чиня комерційної організації	23%	19%	12%↓	17%	16%
Військовий/а	13%	10%	12%	4%	7%
Інженер/ка	12%	11%	12%	15%	16%
Кухар/ка	11%	7%	11%	7%	4%
Працівник/ця торгівлі	11%	14%	10%	11%	7%
Вчитель/ка, викладач/ка	14%	11%	9%	11%	12%
Державний/а службовець/иця	17%	18%	9%↓	9%	12%
Бухгалтер/ка, економіст/ка	17%	10%	8%	6%	7%
Банківський/а працівник/ця	20%	13%	8%↓	9%	6%
Фермер/ка, фахівець/чиня у галузі сільського господарства	10%	8%	7%	4%	3%

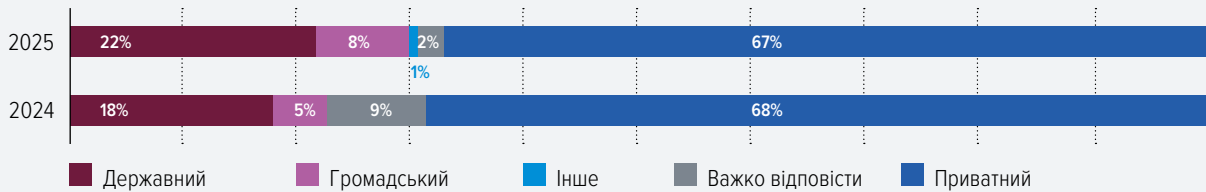
Примітка. Молодь в Україні: 2021 рік, N = 2000; 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050; Молодь за кордоном: 2024 рік, N = 436; 2025 рік, N = 600.

Переважає більшість опитаних в Україні хоче працювати у приватному секторі (67%). Державна служба приваблює 22%, громадський сектор — 8%. Державному сектору частіше надають перевагу мешканки та мешканці Півночі (27%) та Центру (25%), а також опитані з нижчим рівнем доходів (27%). У цілому привабливість державного сектору за останній рік дещо зросла — з 18% у 2024 р. до 22% у 2025 р.

Рис. 2.3

Сектори зайнятості, де хотіли б працювати

У якому з перелічених секторів ви найбільш хотіли би працювати?

Примітка. Молодь в Україні: 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

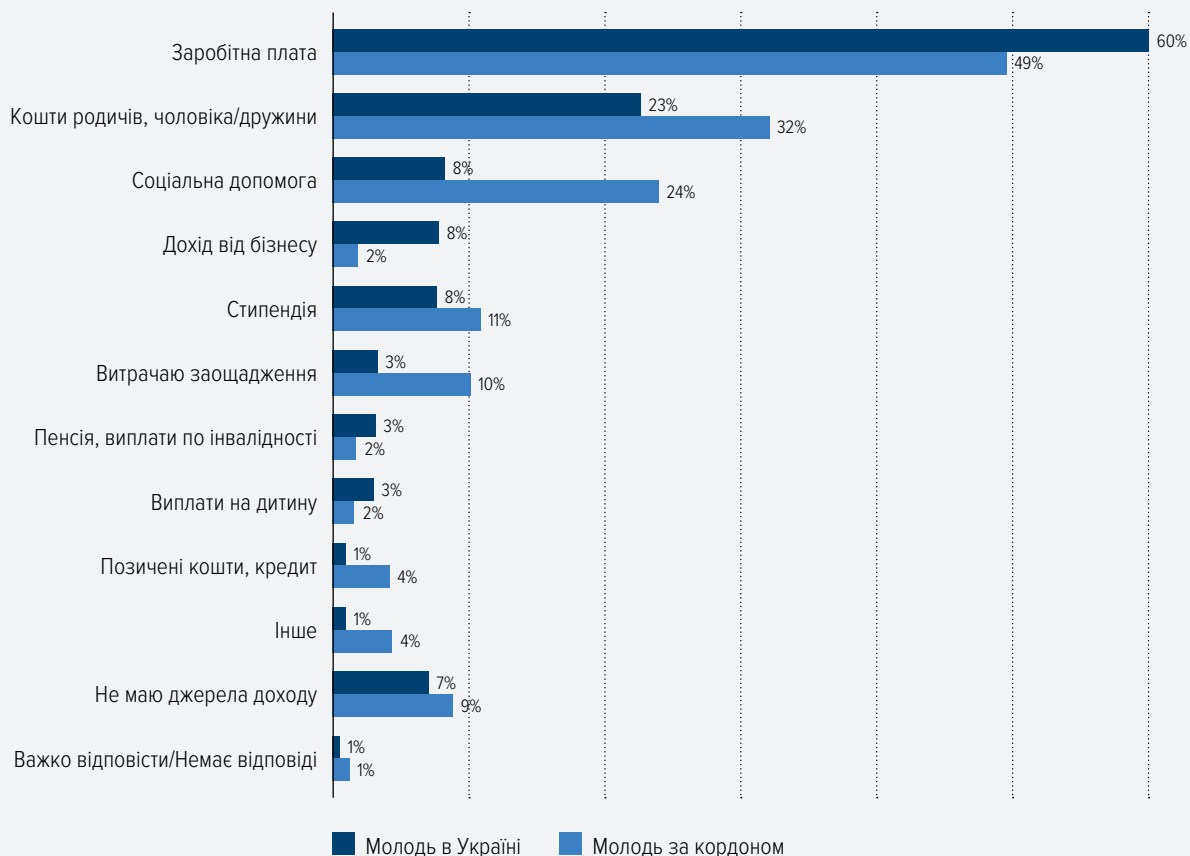
Основним джерелом доходу для більшості опитаних в Україні є заробітна плата (59%). Близько чверті отримують матеріальну підтримку від родичів чи партнера. Соціальну допомогу від держави, стипендію чи дохід від бізнесу мають по 8% опитаної молоді. Натомість серед молоді за кордоном більше поширена соціальна допомога (24% проти 8% в Україні), витрата заощаджень (10% проти 3% в Україні) та коштів родичів (32% проти 24% в Україні).

Рис. 2.4

Джерела доходів, 2025 рік

Що з цього є джерелом ваших доходів зараз?

(довільна кількість відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Більшість запропонованих для оцінки можливостей для молоді опитані в Україні оцінили на середньому рівні. Відносно кращим вважають доступ до участі у громадському житті (38%), якісного дозвілля (38%), медичних послуг (37%) та вищої освіти (34%). Переважно погано оцінили можливості купівлі власного житла (65% негативних оцінок) та оренди житла (36% негативних оцінок). Незадоволені також можливостями роботи з достатнім рівнем оплати праці (37% негативних оцінок) та відкриття власної справи (36% негативних оцінок).

Молодь за кордоном відносно краще оцінила доступ до якісної вищої освіти, можливість якісного дозвілля та доступ до якісних медичних послуг (див. табл. 2.2). Оцінки інших можливостей статистично не відрізняються.

Таблиця 2.2

Індекс можливостей молоді⁷ (середнє зважене)

	Молодь в Україні	Молодь за кордоном
Участь у громадському житті	3,26	3,32
Якісне дозвілля*	3,2	3,83
Якісні медичні послуги***	3,19	3,24
Якісна вища освіта*	3,17	3,7
Участь у політичному житті	2,88	2,84
Відкриття власної справи	2,82	2,85
Оренда житла	2,73	2,73
Робота з достатнім рівнем оплати праці*	2,71	3,29
Купівля власного житла***	2,13	2,0

* $p < 0,001$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,05$

Молодша вікова група (14–19 років), що знаходиться в Україні, загалом висловлює більш оптимістичні погляди та краще оцінює усі з запропонованих можливостей, ніж старші молоді люди. Водночас серед їхніх однолітків, які знаходяться за кордоном, вищою є лише оцінка можливості отримати якісну вищу освіту, а також роботу з достатнім рівнем оплати праці.

Серед української молоді за кордоном спостерігається виразна гендерна диференціація в оцінці можливостей. Були виявлені статистично значущі відмінності за шістьма показниками: робота з достатнім рівнем оплати праці, купівля власного житла, оренда житла, якісне дозвілля, якісні медичні послуги та відкриття власної справи⁸. В усіх випадках чоловіки оцінюють доступність цих можливостей вище за жінок, що може свідчити про гендерну нерівність у доступі до ресурсів та можливостей у міграційному контексті. Водночас серед молоді в Україні гендерні відмінності є меншими і спостерігаються в оцінці доступу до оренди житла та участі у політичному житті: чоловіки вище оцінюють доступність оренди житла, натомість жінки дають вищі оцінки можливостям політичної участі.

Згідно з дослідженнями, що вивчали становище українських біженок та біженців, серед вразливих категорій населення виділяються жінки, що не мають можливості працевлаштуватися відповідно до отриманої спеціальності, оскільки місцевий ринок праці пропонує більше вакансій для представників робітничих професій⁹, жінки з маленькими дітьми, що не можуть працювати повний робочий день¹⁰,

⁷ Індекс вимірюється за шкалою від 1 до 5, де 1 — дуже поганий рівень доступності можливості для молоді, 5 — дуже добрий рівень доступності для молоді.

⁸ Відмінності значущі за непараметричним критерієм Манна-Уїтні (для кожного показника $p < 0,05$)

⁹ Згідно з даними дослідження «Життя українців за кордоном внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України», проведеного Громадською організацією «Інститут молоді» у квітні 2022 року. Звіт доступний за посиланням: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/rezultati-opituvannya-ukrainskikh-bizhentsiv-2022-institut-molodi.pdf

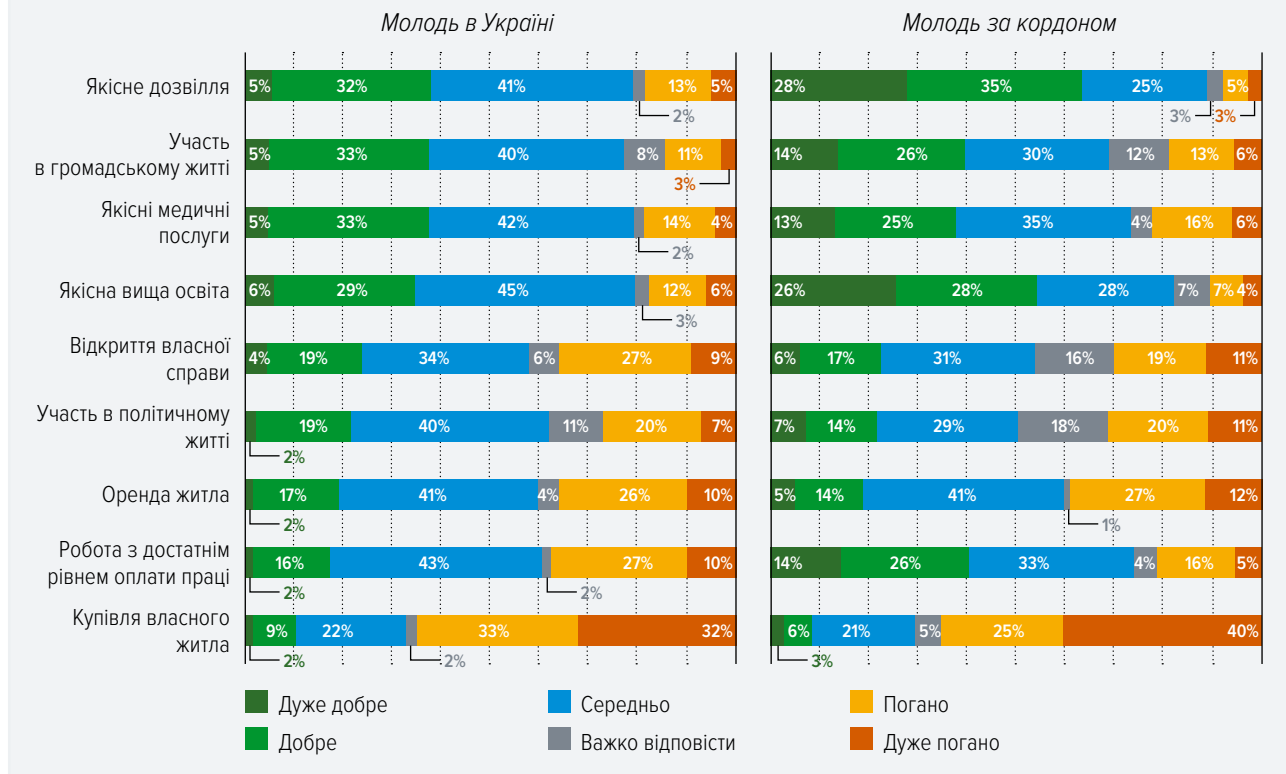
¹⁰ Згідно з даними дослідження «Young Ukrainian in the UK: Lives in Limbo», проведеного у 2024 р. за підтримки University of Birmingham QR Policy Support Fund (Research England). Звіт доступний за посиланням: <https://www.birmingham.ac.uk/schools/gees/research/projects/futures-of-ukraine/young-ukrainians-in-the-uk-two-years-on-lives-in-limbo.-research-report-and-recommendations.pdf>

та чоловіки призовного віку, які часто не хочуть повертатися через ризик мобілізації та мешканці окупованих територій, що не мають відповідних житлових умов на випадок необхідності повернутися у випадку скасування статусу тимчасового захисту.

Рис. 2.5

Рівень доступності можливостей для молоді, 2025 рік

Як ви оцінюєте рівень доступності для молоді наступних можливостей у вашому регіоні

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

57% молоді в Україні вважають своїм пріоритетом в наступні 5 років досягнення фінансової незалежності, для 46% важливою є самореалізація. Близько 30% націлені на придбання власного житла та започаткування власної справи. Для чверті опитаних пріоритетом є створення власної сім'ї.

Як зазначають результати досліджень, проведених на початку повномасштабного вторгнення, питання сім'ї та майбутнього часто тісно переплітається з питаннями безпеки, житлових умов та довіри до державних інституцій. Молоді люди відкладають життєво важливі рішення, такі як створення сім'ї, народження дітей, планування кар'єри через загальну соціальну та емоційну невизначеність¹¹. Дослідження 2025 р. частково підтверджує цю тенденцію: планування сім'ї має кореляційний зв'язок із вищим рівнем доходів, баченням майбутнього як обнадійливого, а також вищою довірою до державних інституцій, зокрема судової влади, поліції, місцевої влади.

Результати дослідження зафіксували наявність кореляції планів на майбутнє із віком: частіше планують створити сім'ю у найближчі 5 років респондентки та респонденти 20–24 років (37%) та 25–29 років (30%), дещо рідше — 14–19 років (25%) та 30–35 років (15%). Хоча вік є значущим предиктором для намірів створити сім'ю, дисперсійний аналіз не підтвердив гіпотезу про те, що гендерні відмінності по-різному проявляються в різних вікових групах: відмінності між чоловіками та жінками у плануванні сім'ї є стабільними та не залежать від віку опитаних¹².

¹¹ Мірчук, І., & Зелена, О. (2022). Психоемоційний стан та соціальна активність студентської молоді в умовах війни: соціологічний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*, (49), 47-54. <https://doi.org/10.26565/2227-6521-2022-49-05>.

¹² Дзаємодія стать × вік: $p > 0,05$

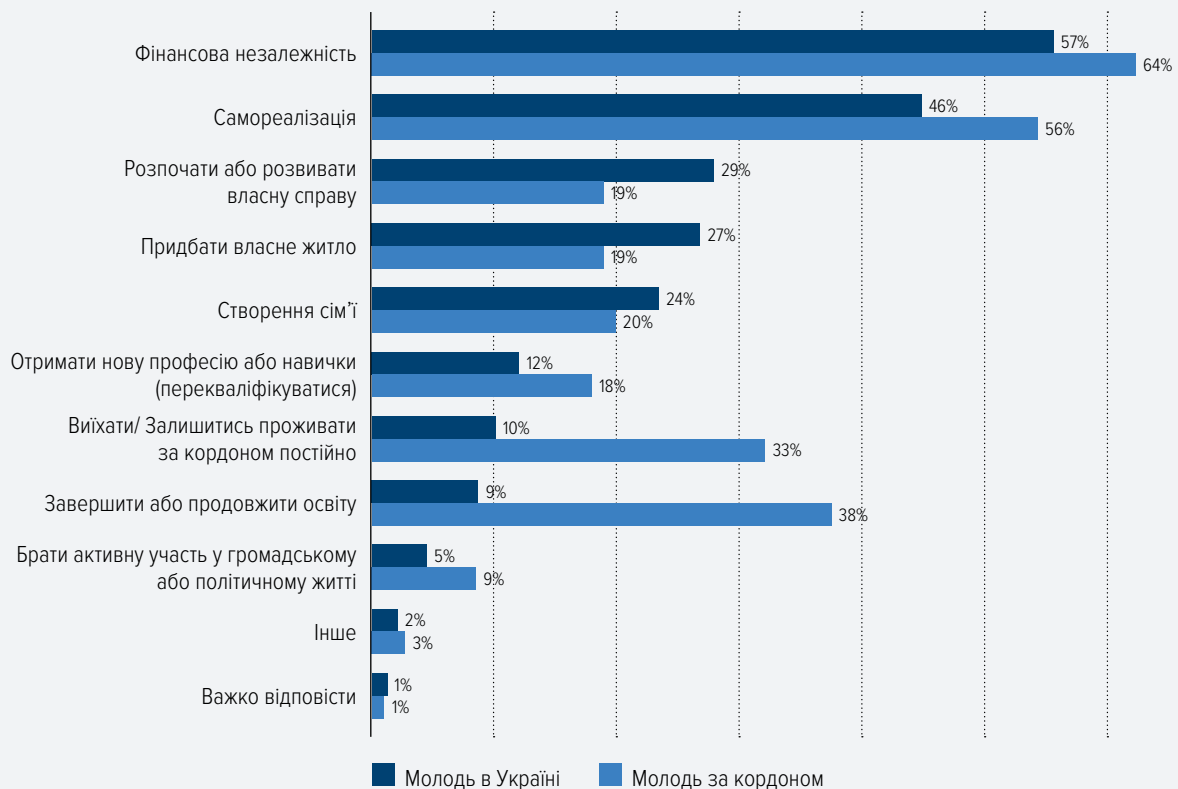
Пріоритети молоді за кордоном мають схожу тенденцію, проте більшої значимості має завершення або продовження освіти (38% проти 9% в Україні). Серед молоді в Україні пріоритетнішими виявилися бажання придбати власне житло та розпочати власну справу (28% в Україні проти 18% за кордоном).

Для молодших вікових груп (14–19 років), що знаходяться в Україні, фінансова незалежність виявилась більш пріоритетною, ніж для старших груп (25–35 років). Молодь за кордоном демонструє зворотну тенденцію: фінансова незалежність є більш пріоритетною для молоді віком 18–35 років.

Рис. 2.6

Пріоритетні цілі для молоді, 2025 рік

Які з цих цілей є пріоритетними для вас у наступні 5 років?
(до 3-х відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Під час обговорення самореалізації учасниці та учасники ФГД висловлювали переважно подібні думки та уявлення про сутність та провідну цінність цього процесу в житті кожної людини. Більшість молодих людей пов'язують самореалізацію з досягненням професійних цілей, здійсненням мрій, розкриттям своїх здібностей, можливістю займатися справою, що приносить задоволення і відповідає покликанню. Успішна самореалізація, на думку багатьох опитаних, поєднує відношення до роботи як до хобі, фінансову незалежність та стабільність, а також соціальне визнання.

«Це насамперед досягнення своєї мети» (Р8, жінка, 35 років, прифронтові області)

«Самореалізація — це більше як розкриття своїх якихось здібностей, якихось своїх талантів» (Р1, жінка, 17 років, студенти коледжів, технікумів)

«Самореалізація — це виконання тих планів, які ти сам вже собі й задав» (Р7, чоловік, 19 років, студенти ЗВО)

Частина опитаних наголошувала, що самореалізація не має зводитися до інтеграції кар'єрних досягнень з особистими інтересами, а натомість може охоплювати кілька рівноцінних, але відокремлених сфер життя. Альтруїстичні погляди щодо самореалізації транслиували декілька учасників серед учнів 10–11 класів, деякі ветеранки та ветерани, які бачили самореалізацію як присвяту себе важливій соціальній місії.

«Для мене самореалізація — це щось зробити для навколишнього середовища. Тобто, якщо я за своє життя зроблю якісь добрі справи, комусь допоможу, то я буду вважати, що я прожила життя, не втративши його» (Р8, жінка, 16 років, учні 10–11 класи)

Інші учасники (біженки та біженці віком 16–21 роки) акцентували увагу на важливості фізичної мобільності та права самостійно обирати місце проживання. Для них можливість повернутися до звичного життя в Україні є емоційно значущою, центральною умовою майбутньої самореалізації. У їхніх відповідях чітко простежується пов'язання особистісного розвитку з відчуттям стабільності, безпеки та свободи пересування.

Окремі опитані, серед яких переважали ветерани, вже оцінюють себе як реалізованих у певних сферах діяльності (юриспруденції, волонтерських ініціативах чи власному бізнесі). Для цієї групи самореалізація постає радше як тривалий, динамічний процес особистісного і професійного зростання, а не як чітко окреслена кінцева мета. Їхнє бачення включає постійне розширення компетенцій, залученість у суспільно значущі практики та відчуття контролю над власною життєвою траєкторією.

Під час ФГД учасниці та учасники насамперед наголошували на особистій відповідальності самої молоді, зокрема на необхідності набуття таких особистих навичок, як наполегливість, самодисципліна, вмотивованість тощо, а також на підтримці з боку оточення. Студентство ЗВО також називали свободою як необхідну передумову.

Ветерани і ветеранки звертали увагу на наявність широких освітніх можливостей, зокрема здобуття вищої освіти в онлайн- та/або дистанційному форматі, а також на структурні особливості ринку праці, через які існує великий дефіцит кадрів, через що роботодавці готові наймати працівників, які не мають досвіду роботи, а також на низький поріг входу для формування власного підприємства. Молодь з сіл та малих міст серед іншого називає можливості набуття соціального капіталу, зокрема через активну участь у діяльності волонтерських організацій. Ветеранки зазначають, що важливим є створення умов для підлітків, які допомогли б їм визначитися з власною професійною орієнтацією, зокрема шляхом поширення можливостей стажувань, створення тимчасових робочих місць, призначених саме для цієї групи.

Серед складнощів для самореалізації в Україні деякі молоді люди називали недостатню якість вищої освіти, розрив між потребами ринку праці та популярністю і престижністю професій для молоді, зокрема тих, які стосуються інформаційних технологій, де спостерігається перенасиченість ринку. Серед інших бар'єрів називали низьку стартову заробітну плату, а молодь з малих міст звернула увагу на недоліки системи вищої освіти, зокрема відсутність освітніх програм, спрямованих на інтеграцію ШІ у професійну діяльність. Ветеранки серед бар'єрів зазначали низький рівень фінансової грамотності та необхідність удосконалення шкільної програми за цим предметом.

«Так, а чому ні. У нас досить багато можливостей в різних сферах... Найголовніше, це, мабуть, зацікавленість власна кожного» (Р6, жінка, 20 років, студенти ЗВО)

«Тут треба мати наполегливість і треба мати самодисципліну... якщо є дисципліна, якщо є систематика і конкретний план, як і куди йти, то мети можна досягнути в будь-якому віці» (Р5, жінка, 21 роки, прифронтові області)

«Великий відсоток людей, які закінчують вищу освіту і не працюють в сфері, в цій же сфері, в якій вони закінчили цю вищу освіту» (Р4, чоловік, 21 рік, біженці 16–21 роки)

Серед проблем із самореалізацією, з якими біженки та біженці 22–35 років стикаються у країні перебування, називають проблеми обмеженості вакансій, бюрократію, що обмежує підприємців, та загалом складні умови для учасників ринку. З іншого боку, окремі учасниці та учасники підкреслюють велику кількість бюрократичних процедур для біженців при працевлаштуванні. Серед заходів, які можуть частково вирішити проблему самореалізації в Україні, були названі державні та міжнародні програми підтримки молодих спеціалістів, зокрема гранти, кредити, створення робочих місць, зниження податків та стимулювання створення робочих місць.

«...ринок в Україні за ці роки вже так нормально піднявся (...) все залежить від тебе, від твоєї кваліфікації. Наприклад, в ІТ там багато-багато вже, в принципі, вакансій поз'являлося. В принципі, зараз не довоєнний ринок, але ти без проблем можеш почати працювати. І навіть легше, ніж в Європі, тому що в Європі ти там поки оформишся, поки там знайдеш компанію, дуже багато цієї тяганини бюрократичної. І по оформленню в Україні ці процеси, вони набагато простіше працюють. Тобто, це легше піти на роботу і менше цих податків ти будеш платити. І якраз тому стимулювання, меншими податками можна стимулювати» (P1, чоловік, 25 років, біженці 22–35 років)

Думки молоді в Україні щодо можливостей самореалізації для молоді за кордоном розділилися. Частина учасниць та учасників підкреслювали високий попит на українських фахівців, зокрема в інформаційній, інженерній та медичній галузях. Окрім того, простішими сферами для працевлаштування називають ті, які можна виконувати дистанційно (дизайн тощо). Найбільш оптимістичними були настрої молоді серед учнів 10–11 класів, під час ФГД з якими не було висловлено суджень про складність самореалізації за кордоном. Молоді люди з малих міст і сіл висловлювали в цілому більш оптимістичні думки щодо можливостей самореалізації в різних сферах. Водночас частина опитаних песимістично оцінили перспективи самореалізації через працевлаштування за фахом: за їхніми словами, біженки і біженці часто займали посади, що не потребують високого рівня кваліфікації.

Деякі молоді люди з інвалідністю наголошували, що окрім вищої освіти, отриманої в Україні, важливим є «внутрішній ресурс», який може допомогти спокійно пройти період адаптації під час працевлаштування.

«Я вважаю, що, звичайно, можуть [себе реалізувати]... в Україні досить розумні люди і там ще більша є можливість себе самореалізувати у будь-яких сферах» (P2, чоловік, 18 років, села)

«Я вважаю, що важко. Важко себе самореалізувати. По-перше, треба знати мову їх, а по-друге, їх всі закони і все» (P3, жінка, 35 років, прифронтові області)

Студентки та студенти ЗВО також зазначали про труднощі при вступі до освітніх закладів за кордоном та на важливість підтримки з боку рідних та друзів, через що можливості для самореалізації за кордоном є нижчими, ніж в Україні. Ветерани оцінюють можливості самореалізації як невеликі через високий рівень конкуренції на ринку праці. Вони зазначають, що просування до «гідного рівня» є можливим, але здебільшого відбувається повільніше, ніж в Україні.

«Молодій людині з України за кордоном можна себе реалізувати лише коли в неї є якась підтримка безпосередньо за кордоном» (P2, жінка, 18 років, студенти ЗВО)

Біженки та біженці 16–21 років висловлювали в цілому оптимістичні погляди на можливості самореалізації за кордоном, насамперед через доступність освіти, відкритість ринку праці та кращі умови оплати праці.

«З України, якщо ти йдеш як біженець, тобі дадуть всі можливості: і притулок, і виплати, і ти можеш себе реалізувати, як тобі потрібно» (P6, жінка, 16 років, біженці 16–21 роки)

Розділ 3.

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ ТА КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ

За даними різних досліджень, значна частина молоді зазначає погіршення емоційного стану, зокрема підвищений рівень тривожності, симптоми депресії та психологічного виснаження.^{13,14} У Дослідженні 2025 р. підтверджується важливість проблеми ментального здоров'я для молоді незалежно від того, де вона проживає — в Україні чи за кордоном. Серед молоді в Україні лише 35% ніколи не відчували надмірну психологічну тривогу або паніку, з якою не могли впоратись, а 18% відчували її часто або дуже часто. Серед молоді за кордоном ці показники є гіршими — 18% ніколи не відчували надмірної психологічної тривоги або паніки, 32% — часто або дуже часто. Серед молоді в Україні вищий рівень тривожності спостерігається серед мешканців Києва (2,67¹⁵), нижчий — Заходу (2,18) і Півдня (2,23). Рівень тривожності тих опитаних в Україні, які протягом останніх місяців пережили смерть друзів або членів родини, є вищим, ніж серед тих, хто не мав такого досвіду (2,5 проти 2,24).

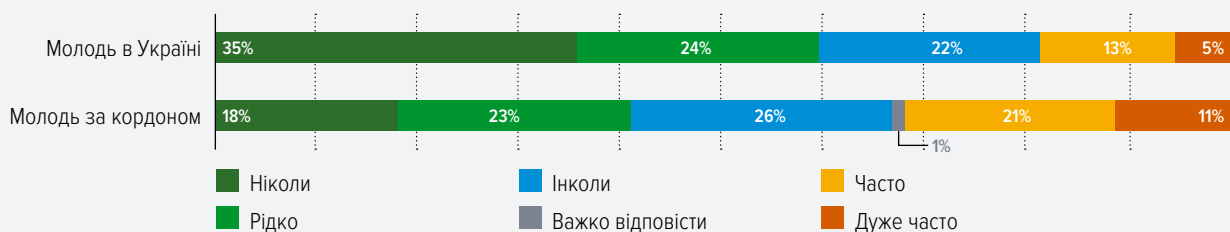
Утрати серед друзів і членів сім'ї сильніше пов'язані з рівнем ментального здоров'я для чоловіків, ніж для жінок, а також для молодших опитаних (14–24 роки) порівняно зі старшою віковою групою (25–34 роки). У віковій групі 14–24 роки зафіксовано помірну кореляцію ($s = 0,138$; $p < 0,01$), що є вищою за показник серед респондентів 25–34 роки ($s = 0,061$; $p < 0,05$). Результати кореляційного аналізу за Спірманом демонструють помірний позитивний зв'язок між втратами близьких і рівнем ментального здоров'я серед чоловіків ($s = 0,14$; $p < 0,01$), водночас серед жінок статистично значущої кореляції не виявлено.

Зафіксовані гендерні відмінності у стані ментального здоров'я суголосні з даними лонгітюдного дослідження, проведеного Rating Group, що вимірювали рівень стресу серед підлітків: хоча у дівчат-підлітків рівень стресу є загалом вищим, серед хлопців-підлітків він зростає швидше¹⁶. Відповідно, у середньо- та довгостроковій перспективі можна очікувати погіршення ментального здоров'я серед чоловіків.

Рис. 3.1

Відчуття надмірної психологічної тривоги серед молоді, 2025 рік

Як часто протягом останніх тижнів ви відчували надмірну психологічну тривогу або паніку, з якою не могли впоратись?

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

¹³ Kurapov, A., Pavlenko, V., Drozdov, A., Bezliudna, V., Reznik, A., & Isralowitz, R. (2023). Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. *Journal of Loss and Trauma*, 28(2), 167-174. <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838>

¹⁴ Goto, R., Pinchuk, I., Kolodezhny, O., Pimenova, N., Kano, Y., & Skokauskas, N. (2024). Mental Health of Adolescents Exposed to the War in Ukraine. *JAMA pediatrics*. doi:10.1001/jamapediatrics.2024.0295

¹⁵ Індекс розрахований за шкалою від 1 до 5, де 1 — ніколи протягом останніх тижнів не відчували надмірну психологічну тривогу або паніку, з якою не могли впоратись, 5 — постійно

¹⁶ Згідно з даними дослідження «Зміни в ментальному здоров'ї та благополуччі дітей: сімейне опитування дітей і підлітків», проведеного Групою Рейтинг у жовтні 2025 року. Звіт доступний за посиланням: https://cdn.prod.website-files.com/685c279caf66f4023ad2cab4/6931485ed64d1dd5b85023c2_Mental%20Health%20v.2.0_pres_compressed.pdf

Однією з причин високих показників тривожності серед молоді є відчуття самотності або відсутність спілкування: ці показники корелюють як у дослідженні серед молоді в Україні, так і за кордоном. Існують деякі гендерні відмінності серед молоді в Україні: жінки дещо частіше відповідають про відчуття самотності (скоріше або однозначно переживають таке відчуття 19%), ніж чоловіки (скоріше або однозначно переживають таке відчуття 15%), що підтвердили дані кореляційного аналізу ($s = 0,073$, $p < 0,01$). Серед молоді за кордоном відповідні гендерні розбіжності не були зафіксовані.

Під час ФГД найбільш згадуваним негативним чинником, який впливає на психоемоційний стан більшості учасниць та учасників є війна та пов'язані з нею загрози. Про відчуття небезпеки, обстріли, втому від новин, переживання за майбутнє України та загальну невизначеність найчастіше говорять опитані з прифронтових територій, ВПО, молодь із малих міст і сіл, студентство ЗВО, учні 10–11 класів, а також ветерани. У цих групах війна визначає психоемоційний фон дня, впливає на рівень тривожності й формує відчуття нестабільності.

«В першу чергу це війна... Це війна просто 90%, напевно, що війна забирає [почуття стабільності]» (P6, чоловік, 35 років, прифронтові області)

«Війна, відсутність стабільної роботи та проблеми, якісь просто побутові. Але це все одно викликає через війну й обстріли» (P7, чоловік, 19 років, студенти ЗВО)

Окремим чинником, що посилює психоемоційну напругу цих опитаних, а також у молоді з інвалідністю, ветеранок та ветеранів є тривога за близьких — їхнє життя, безпеку та здоров'я. У ветеранок переживання за рідних нерідко поєднується з почуттям провини чи безсилля. Страх втратити близьких є одним із дестабілізуючих факторів, адже він підсилюється реальною та постійною загрозою обстрілів. Навіть у тих групах, де повідомляли, що війна поступово переходить у «фон» (студентство коледжів та технікумів), саме ризики для родини залишаються найбільшим тригером. Негативно впливають також фінансові труднощі та відсутність стабільної роботи, про які згадують ВПО, молодь, яка проживає в сільській місцевості, молодь малих міст, біженки та біженці, а також студентство ЗВО.

Одними з пріоритетних чинників, що впливають на психоемоційний стан є успіхи у навчанні для учнів 10–11 класів, студентства технікумів та коледжів та біженців 16–21 років (студентки та студенти ЗВО про це не згадували).

«Колись це була війна, постійні якісь нерви постійна тривожність. Але вже звикли — війна та війна. Треба на чомусь іншому концентруватися. Тому зараз увага на навчанні» (P1, жінка, 17 років, студенти коледжів, технікумів)

Позитивний вплив згадується рідше, однак він має виразний характер у кількох групах. Найчастіше позитивним фактором є родина та близькі — про це говорять ВПО, учні 10–11 класів, ветеранки, ветерани, молодь з інвалідністю, молодь з сіл, біженки та біженці 16–21 та 22–35 років.

У групі біженок та біженців 16–21 років першочерговий вплив на психоемоційний стан мають соціальні й психологічні чинники. Вони говорять про велику роль оточення, труднощі комунікації, самотність. Негативний вплив найчастіше пов'язаний із відсутністю соціальної підтримки та невизначеністю, тоді як позитивний — із досягненнями, підтримкою близьких. У групі біженок та біженців 22–35 років визначальними є такі чинники, як фінансове становище, фізичне самопочуття та загальна емоційна стабільність. Позитивний вплив можуть мати друзі, родина, духовні практики й відчуття безпеки.

Окремі опитані з різних груп також зазначали й інші фактори, що обумовлюють їх психоемоційний стан. Відсутність повноцінного сну згадували учні старших класів, молодь з інвалідністю та молодь із села, акцентуючи, що нестача відпочинку суттєво впливає на самопочуття.

Про фактор відключення світла говорили опитані з прифронтових територій та ветерани. Невизначеність щодо подальших планів і післявоєнного життя турбує та дестабілізує учасників з прифронтових територій та ВПО. Декілька студентів коледжів і технікумів вказували на фактор тривоги щодо власної самореалізації та професійного майбутнього.

Photo credit: UNDP Ukraine Archive

Хоча ці чинники не є масовими, їх окреме згадування підкреслює різноманітність індивідуальних вразливостей і доповнює загальну картину психоемоційного навантаження у різних групах респондентів.

Найбільш універсальним чинником, що допомагає зберігати психологічну стійкість, є близькі соціальні зв'язки — підтримка сім'ї, родичів та друзів. Про це без винятку говорили учасниці та учасники всіх груп, але з різними акцентами. Для ветеранів та опитаних з прифронтових територій сім'я та діти виступають ключовим джерелом сенсу й опори, тоді як для учнів, молоді й студентів їх близьке оточення є фактором емоційного відновлення та соціалізації, і однолітки відіграють досить важливу роль, як і члени сім'ї.

Також більшість опитаних згадували різні форми «відволікання» або «втечі» від тривожних реалій. Творчі хобі, спорт, музика, прослуховування музики, комп'ютерні ігри, фільми та серіали, прогулянки згадуються у більшості груп як способи тимчасово знизити напруження та переключити увагу.

Учні частіше акцентують увагу на музиці, спорті та дружньому спілкуванні; молодь із малих міст і сіл, а також ветерани — на хобі, відпочинку, сні, а також побутових радощах; студентство ВНЗ — на відпочинку, а також на роботі та навчанні як просторі для «живого» спілкування.

«Спілкування, напевно, з людьми. Підтримка один одного, це дуже допомагає» (P7, чоловік, 35 років, села)

Для мешканок та мешканців прифронтових територій та молоді з інвалідністю дрібні радощі (приготування нових страв, маленькі покупки, робити приємність близьким) та рутинні дії (налагодження режиму харчування та відпочинку) слугують додатковою функцією відновлення від хронічного стресу.

Окремо простежується спільна для різних груп стратегія інформаційної саморегуляції. Про необхідність обмеження негативного контенту, дистанціювання від новин або критичного ставлення до інформаційного потоку говорять мешканці прифронтових областей, ветерани та частина молоді з малих міст. У цих відповідях психологічна стійкість пов'язується не з униканням реальності, а з контролем над тим, що саме людина дозволяє собі споживати інформаційно.

«Пропускати транзитом все негативне... Тобто інформаційна гігієна в першу чергу» (P4, чоловік, 28 років, прифронтові області)

Водночас низка відповідей має більш специфічний характер і зустрічається рідше. Для ветеранок та ветеранів важливим ресурсом стають благодійна діяльність та волонтерство. Для ветеранок також мотивуючим та надихаючим фактором є фокусування на успіхах та досягненнях близьких та України загалом. Однак у цій групі одночасно фіксуються труднощі зі збереженням стійкості через тривалу тривогу за родину та страх втратити з ними фізичний зв'язок.

«Що станеться, то й станеться. Я не можу це змінити» (P2, чоловік, 16 років, студенти коледжів, технікумів)

Отже, психологічна стійкість у більшості груп молоді в Україні базується на поєднанні соціальної підтримки, улюблених занять, контролю над споживанням інформації та практиках повсякденного відновлення. Спільним для багатьох опитаних є прагнення зберегти відчуття зв'язку з близькими, знайти відраду у хобі та побудувати приємну рутину, щоб мати маленький острівець безпеки, передбачуваності та спокою в умовах фонові зовнішньої фрустрації та невизначеності.

Збереження психологічної стійкості в умовах вимушеного переселення насамперед пов'язане з почуттям відповідальності за близьких. Для більшості опитаних ключовим джерелом є сім'я та діти: потреба піклуватися про них і не передавати власну тривогу виступає важливим чинником емоційної саморегуляції та надає відчуття сенсу в ситуації втрати стабільності. Значну роль також відіграють повсякденні практики відновлення (прогулянки, спорт, перебування на природі) та зануреність у щоденні справи.

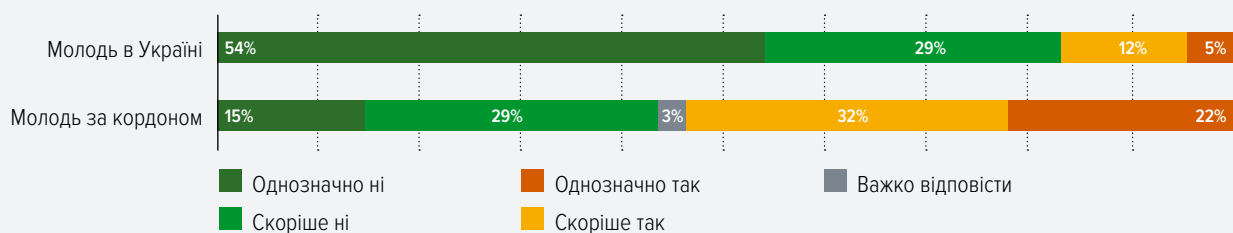
Відповіді біженок та біженців різного віку показують, що психологічна стійкість в умовах вимушеної міграції за кордон передусім спирається на соціальну підтримку. Для більшості ключовим ресурсом є сім'я та друзі — як ті з них, хто перебуває поруч, так і ті, з ким підтримується онлайн-зв'язок. Регулярна комунікація, відчуття прийняття та приналежності знижують рівень самотності й емоційного дисбалансу, які є характерними для учасників, враховуючи їх психологічні вікові особливості та міграційний досвід. Менш поширеними, але високо значущими для окремих опитаних є читання та особисті хобі, які дають змогу відволіктися і відновити внутрішню рівновагу, фокус на вдячності за життя і збережене здоров'я. Це сприяє переосмисленню важкого досвіду і знижує інтенсивність тривожних станів. Окрім того, для біженок та біженців віком 22–35 років також значущим є відновлення професійної діяльності.

Важливість соціальних контактів для збереження емоційної стійкості можна побачити і з даних кількісного дослідження. 54% опитаних, які знаходяться за кордоном, зазначили, що відчувають самотність або відсутність спілкування. Натомість серед молоді в Україні таких 17%. Частіше про такі відчуття повідомляють опитані з бідніших груп.

Рис. 3.2

Відчуття самотності або відсутності спілкування серед молоді, 2025 рік

Чи відчуваєте ви самотність або відсутність спілкування?

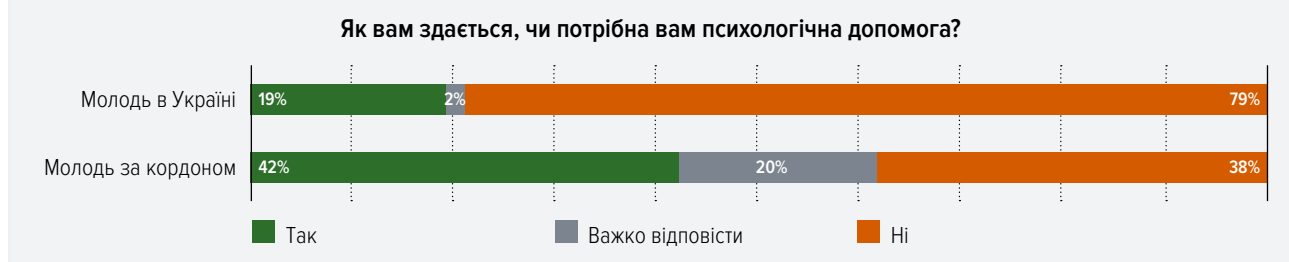
Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Незважаючи на те, що половина опитаної молоді в Україні (за опитуванням у серпні 2025 р.) оцінює свій психологічний стан як добрий, 40% оцінюють свій стан ментального здоров'я як посередній, що вказує на поширеність прихованих труднощів. Молодь найчастіше долає стрес через підтримку близьких, фізичну активність, розважальний контент, заняття творчістю, сон і відпочинок та значно рідше звертається по психологічну підтримку.

У Дослідженні 2025 р. 19% молоді в Україні вважають, що їм потрібна психологічна допомога (частіше це опитані з бідніших груп), з них лише 38% зверталися за нею (частіше це мешканці Сходу і Півдня, ВПО та опитані з бідніших груп). Серед молоді за кордоном частка опитаних, які зазначають про необхідність психологічної допомоги є значно вищою — 42% (частіше це жінки, а також менш забезпечені респонденти), і ще 20% не можуть дати відповідь на це питання. Серед молодих людей за кордоном, які вважають, що їм потрібна психологічна допомога, зверталися по неї 42% (частіше це жінки).

Рис. 3.3

Потреба у психологічній допомозі серед молоді, 2025 рік

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Рис. 3.4

Потреба у психологічній допомозі серед молоді

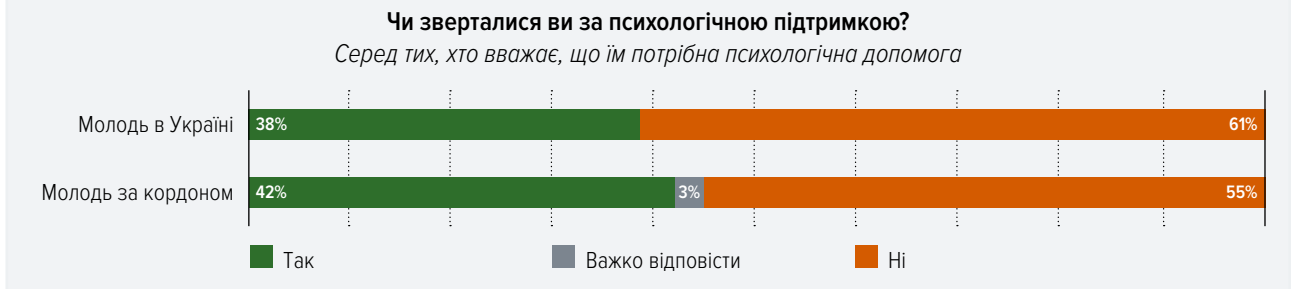
Примітка. Молодь в Україні: 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

61% молоді в Україні та 55% молоді за кордоном вважають, що їм потрібна психологічна допомога, проте не зверталися по неї. Найбільш поширеними причинами для молоді в Україні є незрозуміння того, куди звертатися по допомогу (31%), відсутність коштів на консультації (29%), недовіра до ефективності консультацій (21%) та відсутність спеціалістів за місцем проживання (20%). Серед молоді за кордоном найбільш поширеною причиною відсутності звернення є відсутність коштів на консультації (38%) та відчуття сорому, що унеможливорює звертання (16%). Серед молоді в Україні гендерні та вікові розбіжності щодо готовності звернутися по психологічну допомогу, а також щодо причин, чому респондентки та респонденти не зверталися по неї, не зафіксовані. Серед молоді за кордоном біженки значно частіше зверталися по психологічну допомогу (50% проти 28% серед біженців), натомість вікових відмінностей не зафіксовано.

Ці дані підкріплюють результати інших досліджень, що демонструють значущість таких бар'єрів, як обмежена (зокрема фінансова) доступність послуг та поширеність (само)стигматизації тих, хто вирішує звернутись по таку допомогу.

Рис. 3.5

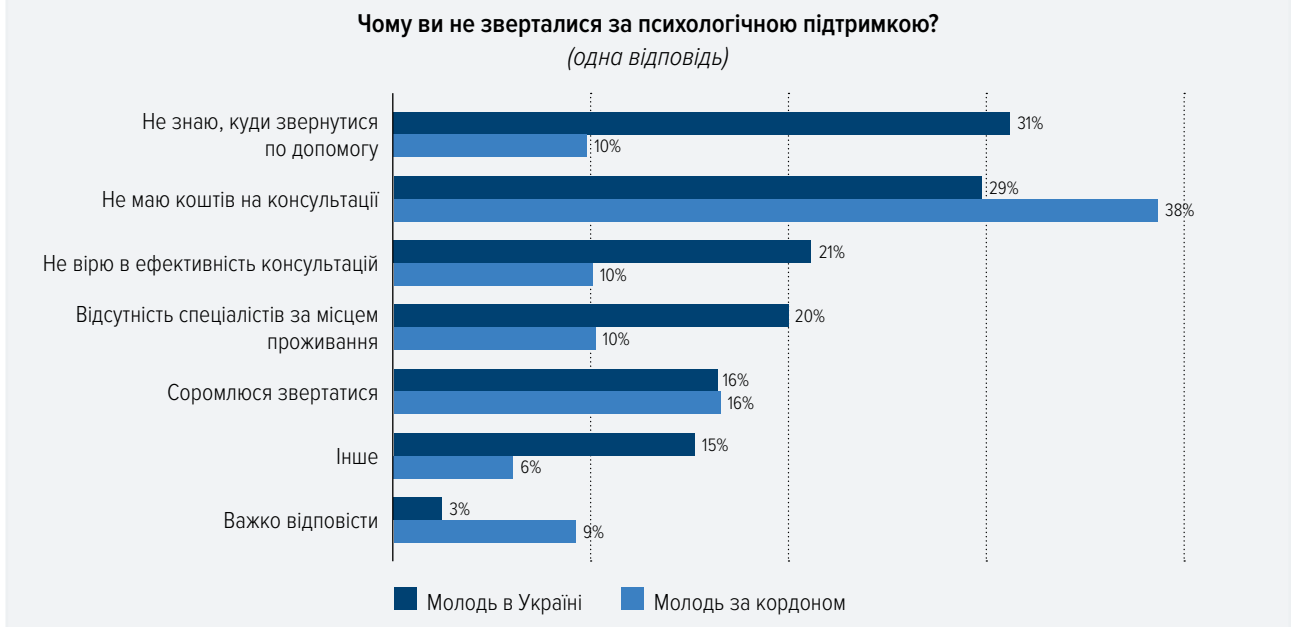
Досвід звернення за психологічною підтримкою, 2025 рік

Примітка. Молодь в Україні, N = 393; Молодь за кордоном, N = 252.

Рис. 3.6

Причини, чому не зверталися за психологічною підтримкою, 2025 рік

Примітка. Молодь в Україні, N = 241; Молодь за кордоном, N = 139.

У відповідь на виклики війни молодь демонструє широкий спектр стратегій психологічної адаптації. Дослідження попередніх років відзначали такі форми копінг-стратегії, як участь у волонтерстві, віра в перемогу, соціальна активність та розвиток особистісних проєктів¹⁷. Про важливість підтримки родини, соціального оточення та дозвілєву діяльність відповідали учасниці і учасники ФГД у Дослідженні 2025 р. Окрім того, кількісне дослідження зафіксувало негативний кореляційний зв'язок між рівнем тривожності опитаних та наявністю волонтерського досвіду ($r = -0,05$, $p < 0,05$)¹⁸, а також залученістю до діяльності спортивних організацій або організацій, пов'язаних з проведенням дозвілля ($s = -0,063$, $p < 0,01$). Це свідчить про те, що молоді люди, які беруть участь у волонтерських ініціативах, займаються спортом або залучені до дозвілєвих активностей, демонструють дещо нижчий рівень психологічної тривоги — такі форми активності забезпечують відчуття контролю над власним життям і сприяють формуванню стійкості (resilience).

¹⁷ Мірчук, І., & Зелена, О. (2022). Психоемоційний стан та соціальна активність студентської молоді в умовах війни: соціологічний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*, (49), 47-54. <https://doi.org/10.26565/2227-6521-2022-49-05>

¹⁸ Тут і далі r — значення коефіцієнта кореляції Пірсона, що відображає силу та напрям лінійного зв'язку між змінними; p — рівень статистичної значущості, який показує ймовірність отримання такого результату випадково. Детальні пояснення щодо інтерпретації показників r та p наведено в розділі «Опис методології».

Розділ 4.

ПРОБЛЕМИ РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП В УМОВАХ ВІЙНИ

Значна частина учасників ФГД з ветеранами наголошують на труднощах соціалізації та адаптації після військової служби, що проявляються у складності повернення в робочий колектив, емоційній напрузі та відчутті відчуження. Ветеранки зазначали, що на цей момент психологів недостатньо для того, щоб задовольнити потреби ветеранів. Окрім того, серед ветеранів психологічна підтримка стигматизована. Ще однією проблемою є те, що жінки та діти не знають про те, як спілкуватися з ветеранами.

Важливою проблемою називають недостатню інформованість ветеранів про свої права і пільги, через що вони не знають, на яку допомогу можуть претендувати. Значна частина говорить про бюрократію, байдужість державних структур і зниження підтримки суспільства з часом. Окремі учасниці й учасники говорили про те, що частина проблем спричинена нерівним розподілом навантаження на суспільство, коли одні воюють, а інші «ховаються».

Значна частина учасниць і учасників або не зверталися, або мають негативний досвід взаємодії з ветеранськими хабами у своїй громаді. Серед проблем були названі низька кваліфікація спеціалістів, зокрема те, що психологічну допомогу надають студенти після двох курсів навчання, спеціалісти без досвіду роботи з військовими, або люди, які пройшли короткі курси. Це призводить до формального підходу (серед прикладів ветеранки називають роздавання тестів) та допомоги, що сприймається як неефективна. Окрім того, на думку ветеранок, часто такі центри створюються формально, з метою «освоєння коштів» та сприймаються як «грантожерські проекти»: ставки нібито розподіляються між неактивними працівниками, а кваліфікованих спеціалістів не допускають до роботи. Відсутність якісних послуг або негативний досвід відбиває в ветеранів бажання отримувати допомогу. Однак окремі молоді люди наводять позитивний досвід організацій, які надають якісну юридичну допомогу, проводять онлайн-тренінги, інформують про можливості працевлаштування, організують психологічні та реабілітаційні кемпи, підтримують спільноту ветеранів та мають програми розвитку.

«У нас поки що це все обмежується всіма комунальними закладами. Зараз в мене була надія, що в нашому місті з'явиться центр супроводу демобілізованих осіб... І вийшло так, що запхнули знову ж таки тьотічок із соціальної служби, ті, які посилають хлопців всіма можливими шляхами. Запхнули ще одну пані, яка зарилася в папери — на цьому весь супровід ветеранів закінчився. ...У мене сестра кваліфікований психолог з великим стажем, вона єдина тут в нашій місцевості, яка має практику і має досвід, і має кваліфікацію роботи з військовими. Затягнути ветеранів неможливо, просто неможливо» (P5, жінка, 32 роки, ветеранки)

На думку ветеранів та ветеранок, ключову роль у вирішенні таких проблем має зіграти держава, забезпечивши доступну медичну допомогу, якісну реабілітацію, зменшення бюрократії та створення реальних центрів підтримки ветеранів. Важливим вважають розвиток ветеранських хабів, комунальних і державних сервісів, де ветерани отримують комплексні послуги — медичні, юридичні, психологічні. Ветеранки зазначали, що держава має унормувати відвідування ветеранами психологів на законодавчому рівні й оновити підходи до роботи з цією категорією осіб. Ветерани також наголошували, що суспільство теж повинно бути готове до повернення ветеранів. Дехто говорить про залучення приватних лікарень та благодійних організацій, які можуть компенсувати слабкі місця державних сервісів. Інші висловлюються про необхідність реальної рівності в умовах служби і пільг, особливо між добровольцями та мобілізованими. Окремі учасники вважають, що проблеми можуть зменшитися, якщо не буде несправедливого поділу на тих, хто служить, і тих, хто уникає цього.

«Це має бути державна програма, вже така запатентована, що от є такий пункт, ви маєте його пройти, але для того держава має підготувати. Не набрати, у нас хотіли відкритися центр ментального здоров'я, і коли жінка, теж кваліфікований психолог, приїхала і сказала, що готова відкриватися, їй сказали йти в лікарню — в жіночій консультації дадуть два кабінети. Ви серйозно, ветеран буде йти через жіночу консультацію в центр ментального здоров'я?... Їй одразу сказали, що туди наведуть «мертві душі», так, які будуть чисто працювати, по 0,4 ставки розділимо, все буде нормально, прийдеш, підпишеш і підеш... Вона каже, що в нас є капелан, він буде працювати. ...я заради інтересу обдзвонила, в мене дуже багато капеланів, знайомих, і почала розуміти, що там людина не має до капеланства ніякого відношення і до священництва тим більше. Або прийде працювати — він вже психолог. У дядечки 60 років, він майстер спорту, він закінчив курс і він вже психолог, розумієте. І виходить, що ось такі системи, вони відбивають бажання хлопців звертатися про допомогу» (P5, жінка, 32 роки, ветеранки)

Молоді люди з інвалідністю повідомляли про труднощі з працевлаштуванням: роботодавці часто уникають наймати людей з інвалідністю або пропонують низькооплачувані посади, або відкривають ФОП і працюють без відпусток і лікарняних. Декілька опитаних відзначили погіршений доступ до реабілітації, оскільки значна частина ресурсів спрямована на військових, низький рівень безбар'єрності в містах (особливо малих), складний доступ до потрібних послуг під час відключень світла. Окремі учасниці та учасники згадують про ризики в умовах війни: під час повітряних тривог або загроз люди з порушеннями зору чи слуху можуть не отримати необхідної інформації та допомоги. Також підкреслюється велика тривалість та складність бюрократичних процедур отримання чи підтвердження інвалідності. Дехто зауважує й позитивні зміни — зростання кількості онлайн-послуг та лояльніше ставлення деяких лікарів.

«Люди з інвалідністю все менше і менше потрібні державі, скажімо так» (P3, жінка, 35 років, люди з інвалідністю)

«Дуже часто роботодавці бояться брати на роботу, якщо дізнаються, що у людини є інвалідність» (P4, чоловік, 19 років, люди з інвалідністю)

Значна частина молоді з інвалідністю вважає, що необхідні зміни має забезпечити держава, що передбачає розширення пільг (зокрема на ліки, навчання, житло), покращення доступності та безбар'єрності, а також підвищення обізнаності державних службовців і відповідних органів щодо потреб людей з інвалідністю. Декілька учасниць та учасників пропонують окремі рішення, наприклад, встановлення чітких норм для місцевої влади та бізнесів щодо безбар'єрності, посилення освітньої роботи серед населення, створення моніторингових систем про потреби людей з інвалідністю в громадах, а також навчання для комунальних і державних працівників.

Учнівська молодь серед основних проблем найчастіше називала наслідки дистанційного навчання та перешкоди, пов'язані з війною, зокрема повітряні тривоги, що зривають заняття, відключення електроенергії, недостатність живого спілкування.

Учні 10–11 класів серед основних проблем назвали невизначеність щодо освітнього та професійного майбутнього та значну кількість шкільних предметів, які вони номінують як «неважливі». Пропозиціями для вирішення згаданих проблем були проведення профорієнтаційної роботи, скасування викладання менш потрібних предметів (зокрема, трудове навчання) та зменшення навантаженості через домашні завдання.

«Я вважаю, це невизначеність, бо багато підлітків, вони не розуміють, ким вони хочуть бути і не знають, на кого вступати, вчитись» (P8, жінка, 16 років, учні 10–11 класів)

«Те, що коли йде підготовка, наприклад, до НМТ, в школі багато уваги приділяють предметам, які зовсім не треба» (P5, жінка, 17 років, учні 10–11 класів)

Студенти коледжів і технікумів серед проблем згадали низьку стипендію, яка не покриває базових витрат, та низьку професійність або недостатність педагогічних навичок частини викладачів. На думку опитаних, необхідно змінювати ставлення викладачів до студентства, зокрема демонструвати більше поваги, людяності, уважності до психологічних обставин та відповідальності за навчальний процес.

«Вони повинні поважати дітей і відноситися до них нормально... а не просто дати матеріал і звільнитися» (P4, чоловік, 16 років, студенти коледжів, технікумів)

Студенти ЗВО серед основних проблем згадували корупційні випадки, зокрема для отримання оцінок або допуску до сесії. Деякі учасники повідомляли про випадки сексизму з боку викладачів у медичних закладах. Також окремі опитані повідомляли про відчуття, що не всі кошти, які сплачуються за навчання, використовуються належним чином, і що викладання не є студентоцентрованим: спостерігалися невідповідність між матеріалами, які викладачі використовували протягом освітнього процесу, та компетентностями, які вони оцінювали під час контролю знань, непрозорість критеріїв оцінювання і відсутність зрозумілої комунікації з боку викладачів щодо вимог. На думку учасниць і учасників, потрібне залучення молодих людей до викладання, підвищення кваліфікації викладачів, а також боротьба з корупцією.

«Це ще тривоги, тому що я навчаюся на очному, і в нас виходить, коли в нас тривога, в нас просто пропадає повністю пара» (P2, жінка, 18 років, студенти ЗВО)

«Першим прийшло мені в голову — корупція. І, на жаль, в моєму університеті вона також є» (P4, жінка, 18 років, студенти ЗВО)

Молодь з малих міст та сіл серед основних проблем називала нестачу оплачуваних робочих місць, низький рівень освіти та обмежені можливості дозвілля й культурного життя. Додатково зазначали проблеми з інфраструктурою та транспортним сполученням, недостатню кількість медичних закладів, а також демографічне зменшення молоді в селах і маленьких містах. Молодь у селах також згадувала про самотність через відсутність однолітків. Учасниці та учасники підкреслювали, що через ці проблеми багато молоді мігрує до великих міст.

«Обмежене коло спілкування серед власного покоління. Тобто більшість молодих людей просто виїжджає, вони залишають села» (P4, жінка, 21 рік, села)

Для вирішення проблем опитані пропонували збільшення заробітних плат і соціальних виплат, розвиток інфраструктури та підтримку сучасних робочих місць, заохочення фермерів через податкові пільги або гранти від держави, а також запровадження програм для сучасних професій (ІТ, маркетинг, психологія). Мешканки та мешканці сіл здебільшого вважають, що це має робити громада за підтримки ГО. Деякі опитані вважають, що сама молодь має самоорганізуватися та влаштовувати події (наприклад, вечори кіно). Для вирішення проблем необхідно, щоб люди зрозуміли, що треба робити самим, а не сподіватися на когось, посилаючись на позитивні приклади громадських організацій та активістів.

«Люди, яких обрали, вони повинні якось залучати організації для створення робочих місць» (P6, жінка, 35 років, села)

«Треба просто, щоб люди зрозуміли, що не треба сподіватись, що хтось щось зробить. Люди мають розуміти, що треба робити самим» (P5, чоловік, 22 роки, села)

Молодь з прифронтових областей основною проблемою вважає відсутність соціалізації та нормального активного життя. Через небезпеку молодь нікуди не ходить, не зустрічається з однолітками, оскільки після прогулянки не має змоги безпечно повернутися додому. Значною проблемою є і дистанційне навчання, що впливає на фізичну та позашкільну активність (наприклад, спортивні гуртки та фізкультура тепер проходять онлайн). Окремі молоді люди назвали діджиталізацію проблемою, що зменшує інтенсивність спілкування.

Для учасниць та учасників ФГД безпека є першочерговою умовою для вирішення всіх проблем, зокрема завдяки системі ППО та антидроновим сіткам для захисту на дорозі. Хоча в деяких селах побудовані підземні школи, діти не можуть до них дістатися через постійні обстріли. Частина опитаних зазначають необхідність соціалізувати молодь, наприклад, через організацію безкоштовних ігор (Мафія, Еліас) та активностей вихідного дня, що сприяє новим знайомствам. Також важливими є покращення інфраструктури та посилення внутрішньої безпеки, зокрема встановлення камер для відстеження злочинців, острівців безпеки та світлофорів, особливо під час вимкнення світла.

На думку учасниць та учасників, це мають робити місцеві органи влади (ради), оскільки вони мають повноваження та фінансування. Соціалізацією займаються активістки, активісти або молодіжні громади. Проблеми з освітою має вирішувати директор школи та департамент освіти.

ВПО основною проблемою називають житло, передусім його вартість та складність оренди. Також часто згадуються фінансова нестабільність і труднощі з працевлаштуванням. Серед додаткових проблем опитані відзначають мовні труднощі при переїзді в інший регіон, нерозуміння з боку місцевого населення, втрату зв'язків, а також постійне хвилювання за рідних, які залишилися на небезпечних територіях.

«Якщо люди переміщені, то місцеві нас не розуміють, тому що вони такого не пережили... Якщо перемістились з одного регіону в інший, то це язиковий бар'єр» (Р8, жінка, 35 років, ВПО)

Учасниці та учасники покладають відповідальність за вирішення цих проблем на місцеву владу, зокрема щодо питань забезпечення житлом, кращої організації послуг, підтримки ВПО та доступнішої системи інформування. Частина молоді вважає, що відповідальність лежить і на центральній владі (держава, уряд, президент), оскільки місцева влада не діє без чітких вимог і механізмів. Також наголошують на важливості створення робочих місць і підвищення виплат для ВПО, особливо сімей із дітьми.

Біженки та біженці найчастіше згадують мовний бар'єр і труднощі з комунікацією, а також проблеми з доступом до медицини, житлом та інтеграцією у суспільство, відмінності культури й ментальності. Частина молоді додає проблему браку мотивації серед окремих молодих людей, які живуть на соціальні виплати й не прагнуть працювати або розвиватися. Також згадуються невизначеність майбутнього та сильна туга за домом. Деякі молоді люди повідомляють про наслідки маргіналізації — внутрішній розрив через «життя на дві країни», труднощі з мотивацією інтегруватися.

Частина проблем, зокрема житло та медицина, залежить від країни перебування і не може бути вирішена самими біженцями. Окремі опитані наголошували на необхідності чіткої державної політики щодо статусу українців, питань надання громадянства країни, що приймає (натуралізація), строків перебування та правил проживання, які мають визначати уряди та європейські інституції. Проблеми інтеграції, мови та мотивації можна вирішити частково завдяки зусиллям самих біженців, частково — завдяки підтримці приймаючих країн.

За результатами кількісного опитування, молодь України здебільшого демонструвала толерантність до різних груп. Найбільший рівень соціальної дистанції опитані демонструють до споживачів ін'єкційних наркотиків, алкогольних напоїв і колишніх засуджених. Дещо менше третини молоді не хотіли б жити поруч з представниками ЛГБТІК+ та ромами. Майже чверть негативно ставляться до людей з ВІЛ/СНІД.

За останній рік дещо збільшився рівень соціальної дистанції до споживачів ін'єкційних наркотиків (з 78% у 2024 р. до 83% у 2025 р.) і зменшився щодо колишніх засуджених (з 49% у 2024 р. до 43% у 2025 р.) та ромів (з 40% у 2024 р. до 28% у 2025 р.).

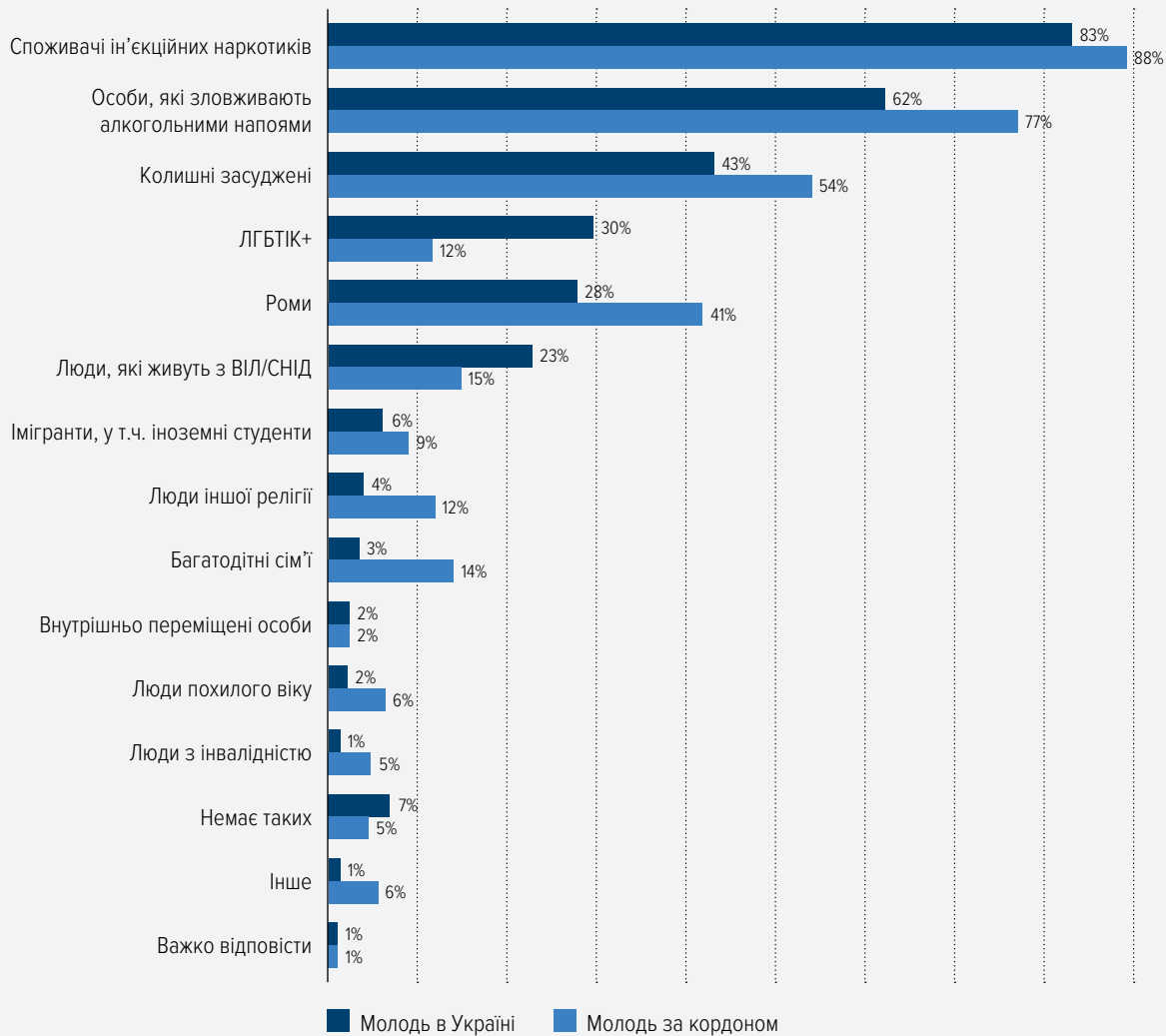
Молодь за кордоном проявляє вищий рівень соціальної дистанції до споживачів ін'єкційних наркотиків (88% проти 83% в Україні), осіб, які зловживають алкогольними напоями (77% проти 62% в Україні), колишніх засуджених (54% проти 43% в Україні), ромів (41% проти 28% в Україні), багатодітних сімей (14% проти 3% в Україні) та людей іншої релігії (12% проти 4% в Україні). Водночас вони проявляють більшу толерантність щодо представників групи ЛГБТІК+ (12% проти 30% в Україні) та людей, які живуть з ВІЛ/СНІД (15% проти 23% в Україні). Підвищений рівень дистанції до ромів, багатодітних сімей, людей іншої релігії серед молоді за кордоном, імовірно, пов'язаний із тим, що ці групи в багатьох країнах Європи є більш видимими у соціальному просторі та частіше стають об'єктом суспільних дискусій. Водночас молодь в Україні значно рідше стикається з ними у повсякденному житті, що знижує рівень соціальної напруги та упереджень. Нижчі показники нетолерантного ставлення до ЛГБТІК+ та людей, які живуть з ВІЛ/СНІД, серед молоді за межами України можуть бути результатом впливу ширшої освітньої та інформаційної роботи.

Загалом відмінності в установках формуються під впливом соціального контексту: в Україні вони значною мірою відображають поширені стереотипи, тоді як за кордоном вони є поєднанням особистого досвіду та впливу суспільних норм країн перебування.

Рис. 4.1

Стигматизація соціальних груп, 2025 рік

З якими групами людей ви вважаєте неприйнятним проживати поруч?
(довільна кількість відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Майже 80% молоді в Україні особисто не стикалися із проявами дискримінації. Порівняно з даними 2024 р. ця частка зменшилась: щодо себе — з 86% до 79%, щодо інших — з 86% до 73%. 7% молоді в Україні стикалися з упередженнями щодо віку, 5% — через спілкування російською мовою, 3% — через стать.

Учасниці та учасники ФГД рідко повідомляли про випадки упередження або дискримінації щодо себе. Найчастіше такі були пов'язані з сексизмом, зокрема:

- ✓ ветеранки стикалися з упередженням ставленням водіїв маршрутних автобусів під час пред'явлення посвідчення УБД. Водночас учасниці зазначили, що негативне ставлення має комплексний характер і формується не виключно через упередження:

«...в Запоріжжі в маршрутці, коли я зайшла, показала своє УБД, тобто там можна проїхати безкоштовно по УБД, і мені водій сказав, що яке УБД, ти його, ну, коротше ти нічого не робила, і, взагалі, підстилка офіцерська, і все, що ти робила, це штурмувала чужі ширінки, ось. За що він був дуже жорстко посланий, ну, і потім наказаний, але це вже інша справа» (Р8, жінка, 28 років, ветеранки)

«Був випадок, у мене знайомий під Бахмутом, його дуже важко поранило, ну, зібрали по частинах. І він з паличкою стоїть через, ну, на автобус поїхати ж, УБД показує, на що йому водій відповідає: А я тебе туди не посилав. Ну, він стоїть, плаче, ну, реально, здоровий мужик і плаче від тієї несправедливості. Ну, і звісно, я тому водію і сказала все, що про нього думала. І так само у мене було, що я в маршрутках заходжу, показую УБД, а водії так дивляться, типу, а ти що, його купила? Ну, тобто, що ти жінка і ти хочеш сказати, що ти там була? Ну, таке оце ставлення. Ну, я думаю, так багато хто з тим стикався» (Р1, жінка, 35 років, ветеранки)

- ✓ деякі учасниці з медичною спеціальністю стикались з дискримінацією під час спроби стати на військовий облік:

«Працівники військкомату сказали, що я молода дівчина і нащо мені ставати на облік? Як Дослівно вони сказали: "Йди, ми тебе не бачили"» (Р5, жінка, 21 рік, прифронтові території)

- ✓ студентки ЗВО стикалися з упередженням та дискримінацією через сексизм з боку викладачів, які вирізняли «жіночі» і «чоловічі» професії:

«Викладач занижував нам оцінки по одному предмету тільки тому, що ми дівчата, і дівчата не можуть настільки добре знати цей предмет. ...це інформатика» (Р2, жінка, 18 років, студенти ЗВО)

«Не можуть бути хірургами, тому що це суто чоловічна професія... а якщо жінка не домогосподарка, то жінка не жінка» (Р6, жінка, 20 років, студенти ЗВО)

Деякі молоді люди стикалися з упередженням через вимушене переселення. Так, частина ВПО сприймають грубе поводження, відсутність реакцій або відмови в допомозі з оформленням документів через відсутність необхідних документів у «паперовому» вигляді при наявності в цифровому, зокрема в «Дії», як упереджене ставлення та дискримінацію. З іншого боку, частина опитаних пов'язувала грубе ставлення працівників не з системною дискримінацією, а з професійним вигоранням. Окрім того, деякі студентки та студенти коледжів і технікумів стикалися з упередженим ставленням з боку викладачок та викладачів через походження з Херсону.

«Був випадок: треба було зареєструвати дитину, свідоцтво про народження зробити. Ми подали через телефон, а виявляється, треба було через комп'ютер. Прийшли, почали говорити, нам сказали, що це так не можна. Я кажу: "То я можу так, я вже на місці". Прийшов на місці, каже: "Де ваше свідоцтво про шлюб?" Я кажу: "Так в мене в Дії є". А вони кажуть: "А ця Дія не "катить" уже". Я кажу: "Так нащо її придумали? Тут куча документів"» (Р4, чоловік, 30 років, ВПО)

«Каже прямо на кожній парі: "Та що ти морозиш!" (...) Дуже мене незлюбили, тому що я просто херсонка... вважали, що ми всі озлоблені» (Р6, чоловік, 16 років, студенти коледжів, технікумів).

Окремі ВПО стикалися з відмовами в обслуговуванні з боку працівниць та працівників муніципальних і державних органів влади, а також робітниць та робітників державних банківських установ через вживання російської мови.

«Я можу сказати, це дуже великий пресинг стосовно мови. От, наприклад, я з Донецької області, у нас всі розмовляють російською мовою. Ми переїхали до Дніпропетровської, тут 50 на 50 — де російська, де українська. Але дуже великий пресинг, що розмовляйте українською мовою. І, якщо хтось заходить у якийсь там ЦНАП або банк, або якийсь держорган і розмовляє російською мовою, та аж до того, що вони навіть не реагують на людей, поки вони не почнуть українською мовою розмовляти. Це дуже велика дискримінація» (Р8, ВПО)

Деякі молоді люди, що проживають у селах, стикалися з дискримінацією за економічним становищем з боку лікарів муніципальних закладів охорони здоров'я, якщо в них не вистачало грошей на хабарі. Окрім того, при працевлаштуванні чоловіки стикалися зі страхом роботодавців щодо потенційної мобілізації молодих працівників, через що вони були схильні не приймати тих, хто не навчається або не має броні чи відстрочки.

«Хворів у лікарні. Ставлення до людей, знаєте, як прошарку населення. ...якщо в тебе мало грошей, ти не можеш лікарю дати... до тебе зовсім інше ставлення... розмовляють, коли тебе не знають, хто ти, що ти, як з тваринами» (P7, чоловік, 35 років, молодь з сіл)

9% молоді в Україні зазначили, що були свідками дискримінації інших через спілкування російською мовою, 7% — через вік, 5% — інвалідність чи стан здоров'я, 3% — через стать, 2% — через сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність. Можна припустити, що випадки упередженого ставлення або дискримінації за мовною ознакою викликають сильну емоційну реакцію, через що швидше поширюються у вигляді чуток і стають більш «вірулентними»: учасники різних ФГД, частіше серед молоді з прифронтових областей, повідомили, що чули про випадки дискримінації через використання російської мови.

Деякі учасниці також чули про випадки гендерних та вікових упереджень:

«Дискримінували її директори цих театрів: «дівчинка, ти ще молода, що ти знаєш?»» (P5, жінка, 21 рік, прифронтові області)

Учасниці ФГД з учнями 10–11 класів повідомили про упередження через зовнішній вигляд, зокрема через вагу:

«У якомусь класі також, я не пам'ятаю, було те, що дівчинка важить більше норми і тому вона стикалася з дискримінацією. Також давно ще було у нас в школі, тобто ось це зважування, коли приходиш, тебе зважують, там міряють ріст. І там замість того, щоб медсестра сказала тихенечко, підійшла і сама сказала, вона ось так на весь кабінет кричала там ім'я, прізвище і називала вагу» (P8, жінка, 16 років, учні 10–11 класу).

Ветеранки згадували про негативну дискримінацію з боку осіб, причетних до надання послуг для ветеранів та ветеранок:

«Була одна із програм відновлення для ветеранів, ну, тобто виїзна програма там розрахована на тиждень, і адміністратор, чоловік, до речі, з Запоріжжя, ну, тобто більш ближчий, так, до прифронтових регіонів, який взагалі ніякого відношення до служби немає, я не знаю, чого він взагалі, бо це фінансує міжнародна компанія, і там гарні гроші їм водять. І такі от історії, і він дуже хейтив хлопців, особливо в яких були якісь вади по стану здоров'я, там в одного, наприклад, челюсть не працювала, він його скривляв, ну, типу поза очі, це той, хто привіз ветеранів на оздоровлення» (P2, жінка, 35 років, ветеранки)

Молодь з ветеранів повідомляла про випадки кращого догляду в лікарні порівняно з цивільними пацієнтами, що сприймалось інформантами як певна форма нерівності.

Молоді учасниці та учасники ФГД з інвалідністю повідомили, що стикалися з тим, що оточуючі не розуміли, як поводити себе з такими людьми, а окремі намагання зробити простір більш інклюзивним виявилися фікцією: зокрема, в одному з навчальних закладів був напис шрифтом Брайля, який насправді виявився гладкою наліпкою.

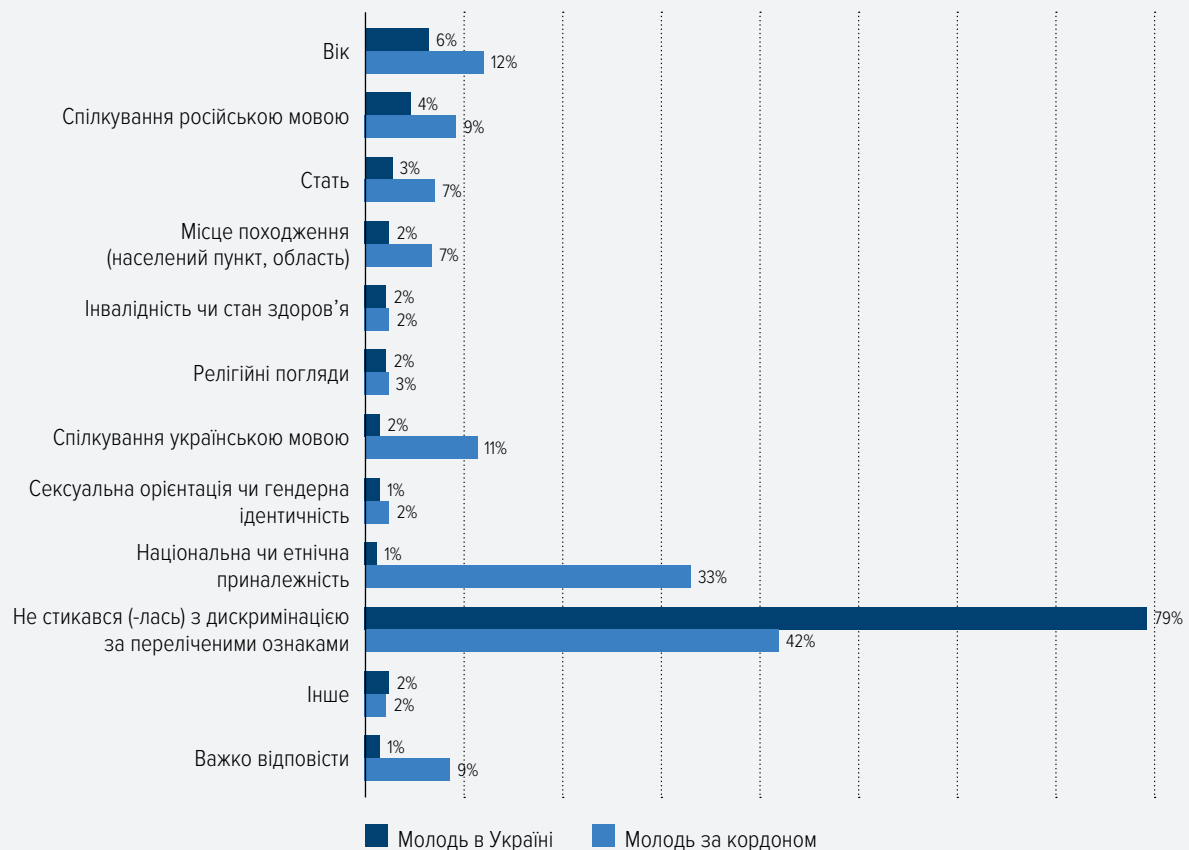
Серед молоді за кордоном значно менше респондентів, які зазначили, що особисто не стикалися з різними формами дискримінації протягом останніх 12 місяців (42% проти 79% в Україні). Відповідь на це питання не має статистично значущого зв'язку зі статтю та віком респонденток та респондентів. Опитані серед ЛГБТК+ дещо рідше відповідали, що не стикалися з дискримінацією, ніж ті, хто не відносить себе до цієї спільноти (28% проти 43%).

Найчастіше причинами дискримінації були національна ідентичність чи етнічна приналежність (33%), вік (12%) і спілкування українською мовою (11%). Окрім того, біженки та біженці стикалися з дискримінацією через спілкування російською мовою (9%), стать (7%), місце походження (населений пункт, область) (7%), релігійні погляди (3%), інвалідність чи стан здоров'я (2%), сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність (2%).

Рис. 4.2

Особистий досвід дискримінації серед молоді, 2025 рік

Чи стикалися ви з дискримінацією (упередженим негативним ставленням, відмовою надавати послугу, образами, відмовою у прийомі на роботу чи звільненням тощо) через такі ознаки впродовж останніх 12 місяців щодо себе?
(довільна кількість відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Учасниці та учасники ФГД, що навчаються в іноземних закладах освіти, стикалися з випадками упередженого ставлення або булінгу через національну приналежність або слабе володіння національною мовою країни перебування як з боку однолітків, так і з боку вчителів. З іншого боку, опитані зазначають наявність реакцій з боку інституцій, що допомагають зменшувати негативні наслідки таких дій.

Припускаємо, що через ймовірну групову замкненість молоді, що перебуває за кордоном, серед цієї групи активніше поширюються чутки щодо випадків дискримінації. Так, опитані серед молоді за кордоном зазначають, що їхні знайомі частіше за них самих потерпали від дискримінації через російську мову спілкування, інвалідність чи стан здоров'я, релігійні погляди, сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність та національну чи етнічну приналежність.

Учасники ФГД серед біженок та біженців, що навчаються у закладах освіти, повідомляли про те, що чули про випадки булінгу, у т.ч. погроз, образ та переслідування з боку місцевих учнів, а також біженок та біженців з Росії. Опитаним ставилося питання про те, чи стикалися вони впродовж останніх 12 місяців з проявами дискримінації (упередженим негативним ставленням, відмовою надавати послугу, образами, відмовою у прийомі на роботу чи звільненням тощо) щодо інших людей за різними ознаками.

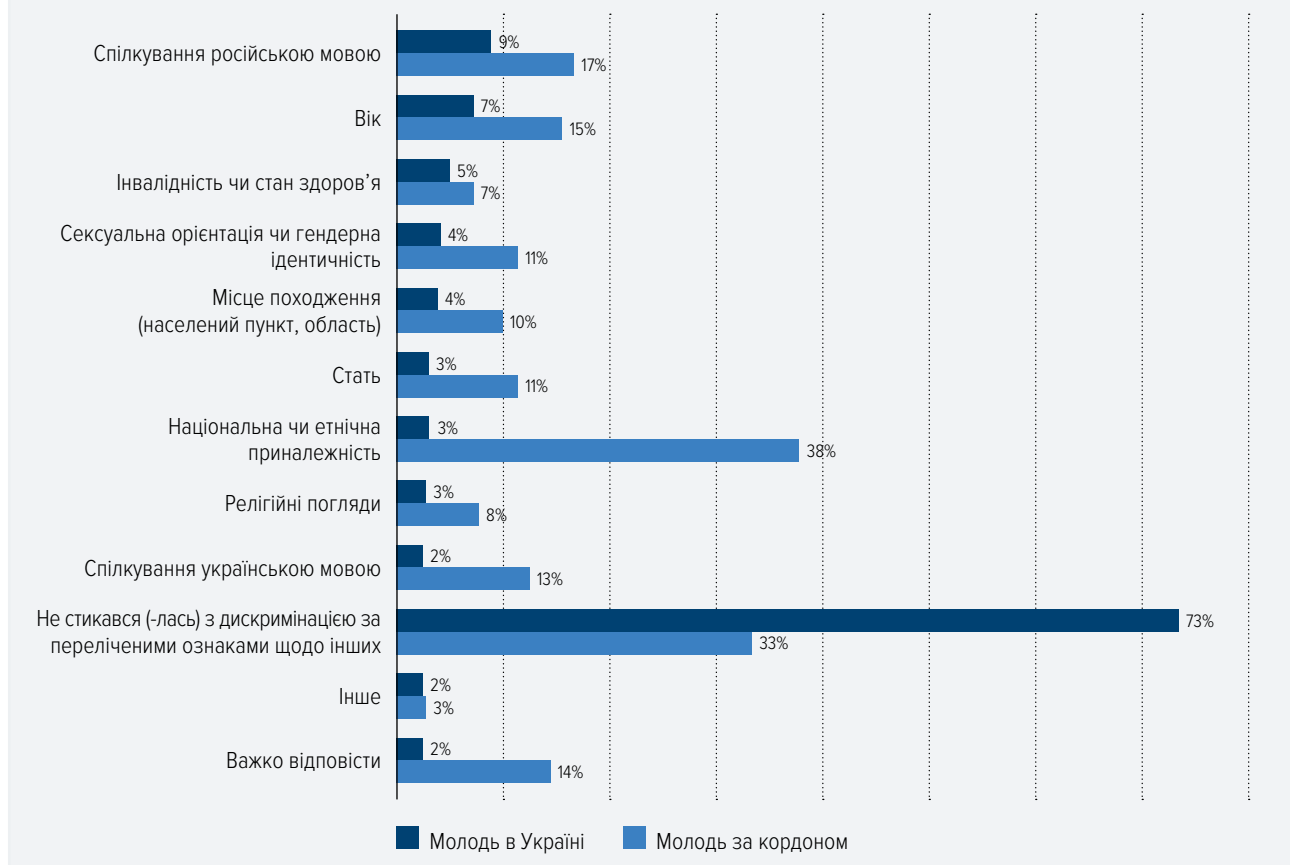
В Україні переважна більшість молодих людей (73%) не спостерігали дискримінації щодо інших за жодною з перелічених ознак. Відповідь на це питання не має статистично значущого зв'язку зі статтю та віком респонденток та респондентів. Батьки дітей дещо частіше відповідають про те, що не стикалися з дискримінацією щодо інших (80% проти 70%). Серед тих, хто все ж стикався з дискримінацією щодо інших, найчастіше згадувалася мовна ознака: 9% бачили упереджене ставлення через спілкування російською мовою, тоді як спілкування українською мовою як підстава для дискримінації фіксувалася рідко (2%). Відносно поширеним було спостереження дискримінації за віком (7%), інвалідністю чи станом здоров'я (5%) та сексуальною орієнтацією чи гендерною ідентичністю (4%). Інші ознаки фіксувалися на рівні 3–4%.

За кордоном ситуація кардинально відрізняється: лише третина молоді (33%) не спостерігала дискримінації щодо інших, тобто дві третини стикалися з тими чи іншими проявами упередженого ставлення. Найбільш вираженою є дискримінація за національною чи етнічною приналежністю (38%). Значно частіше, ніж в Україні, молодь спостерігала дискримінацію через спілкування російською мовою (17% проти 9%), вік (15% проти 7%), спілкування українською мовою (13% проти 2%), сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність (11% проти 4%), стать (11% проти 3%), місце походження (10% проти 4%), релігійні погляди (8% проти 3%).

Рис. 4.3

Досвід дискримінації щодо інших серед молоді, 2025 рік

Чи стикалися ви з дискримінацією (упередженим негативним ставленням, відмовою надавати послугу, образами, відмовою у прийомі на роботу чи звільненням тощо) через такі ознаки впродовж останніх 12 місяців щодо інших?
(довільна кількість відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Порівняно з даними 2024 р. молодь за кордоном частіше зазначає, що стикалася з усіма з наведених видів дискримінації щодо інших. Найбільше зростання демонструє дискримінація через національну чи етнічну приналежність (з 9% до 38%), російську мову спілкування (з 5% до 17%), вік (з 3% до 15%) і сексуальну чи гендерну ідентичність (з 1% до 11%). Частка респондентів, які не стикалися з дискримінацією щодо інших, впала з 81% до 33%. Таке зростання може вказувати як на реальне

посилення проявів упередженого ставлення, так і на підвищену увагу молоді до цих явищ внаслідок тривалого перебування за кордоном, а також частішими контактами з різними соціальними групами.

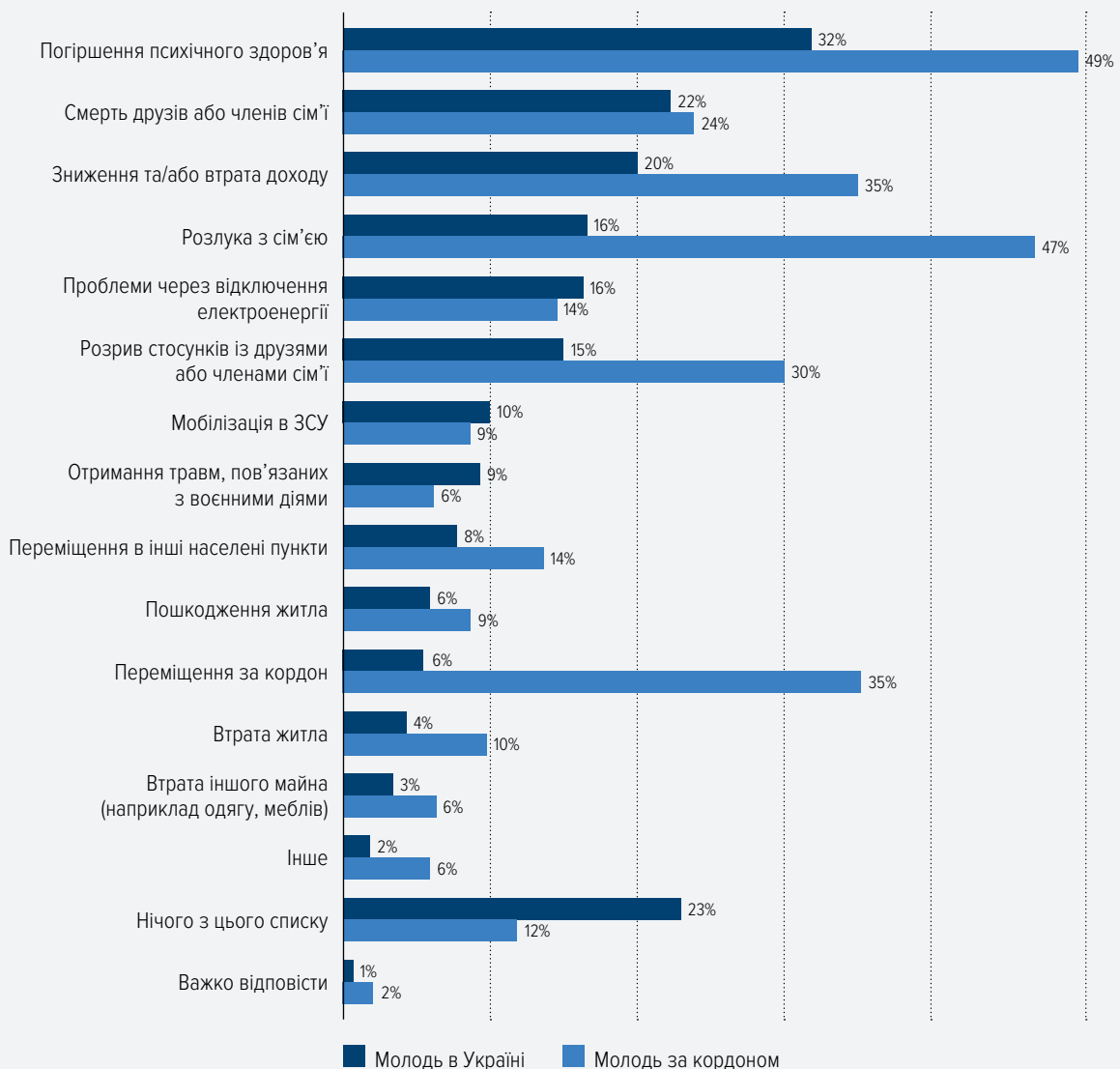
Молодь в Україні відзначає, що протягом останніх 12 місяців вони або члени їхніх сімей зіткнулися з погіршенням психічного здоров'я (32%), смертю друзів або членів сім'ї (22%), зниженням та/або втратою доходу (20%). Частіше з означеними проблемами стикалася молодь з-поміж ВПО. За останні 12 місяців молодь в Україні дещо рідше стикалася зі смертю друзів або членів сім'ї, зниженням та/або втратою доходів, розривом стосунків із друзями або членами сім'ї, мобілізацією в ЗСУ та переміщенням за кордон.

Серед молоді за кордоном простежується дещо відмінний розподіл подій: 49% пережили погіршення психічного здоров'я, 47% — розлуку з сім'єю, по 35% — зниження та/або втрату доходу і переміщення за кордон, 30% — розрив стосунків із друзями або членами сім'ї. Протягом останніх 12 місяців молодь за кордоном дещо частіше стикалась із погіршенням психічного здоров'я, розлукою із сім'єю, зниженням та/або втратою доходу, проблемами через відключення електроенергії.

Рис. 4.4

Досвід за останні 12 місяців серед молоді, 2025 рік

Що з цього трапилось з вами або членами вашої сім'ї за останні 12 місяців?
(довільна кількість відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Розділ 5.

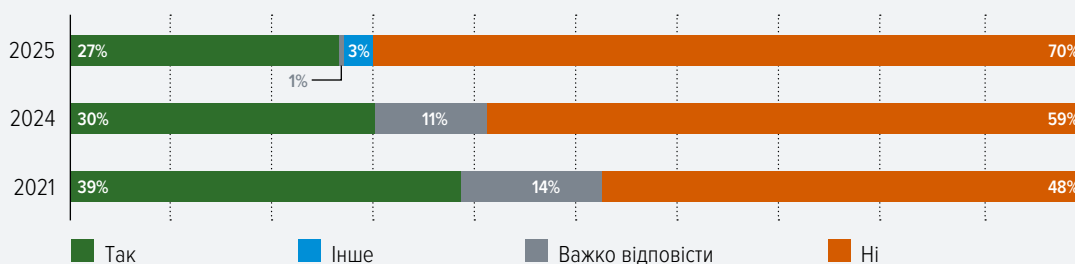
МІГРАЦІЙНІ НАСТРОЇ

27% опитаної молоді в Україні хотіли б виїхати зі свого населеного пункту. Відносно більше бажання виїхати висловлюють бідні (43%), мешканки та мешканці Центру (38%), опитані наймолодшого віку (14–24 років: 32%), чоловіки (30%) та ВПО (32%). Порівняно з даними попередніх років тренд на бажання виїхати із власного населеного пункту дещо скоротився (з 39% у 2021 році до 27% у 2025). За останній рік найбільші зміни щодо відсутності бажання виїхати демонструють опитані 14–19 років (з 52% до 63%), 20–24 років (з 61% до 67%), а також 30–35 років (з 70% до 77%). Дані демонструють адаптацію молоді до воєнної реальності та посилення зв'язку з місцем проживання. Особливо показова зміна настроїв серед підлітків і молоді 14–24 років, оскільки саме ці групи традиційно найбільш мобільні, але вони демонструють зростання укоріненості. Водночас економічна вразливість залишається головним драйвером міграційних намірів, що вказує на те, що економічна підтримка молоді може бути ефективним інструментом утримання населення в регіонах.

Рис. 5.1

Бажання виїхати за межі власного населеного пункту

Чи хотіли б ви виїхати з вашого населеного пункту?

Примітка. Молодь в Україні: 2021 рік, N = 2000; 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

Таблиця 5.1

Бажання виїхати за межі власного населеного пункту, 2025 рік

Чи хотіли б ви виїхати з вашого населеного пункту?	14-19 років		20-24 років		25-29 років		30-35 років	
	2024	2025	2024	2025	2024	2025	2024	2025
Так	36%	32%	27%	32%	25%	28%	20%	20%
Ні	52%	63%↑	61%	67%↑	67%	69%	70%	77%↑
Інше	0%	0%	1%	1%	0%	1%	2%	0%
Важко відповісти	12%	4%	11%	1%	8%	3%	8%	3%

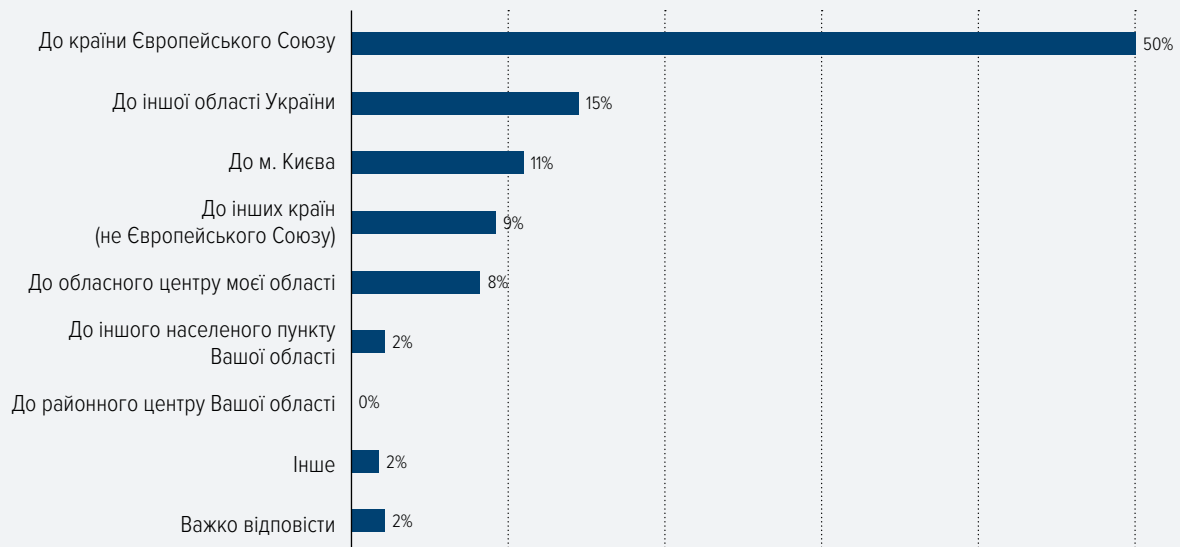
Примітка. Молодь в Україні, N = 2050.

Серед молоді, яка хоче виїхати зі свого населеного пункту, 59% хотіла би поїхати за кордон. До іншої області хотіли би переїхати 15%, до Києва — 11%, обласного центру своєї області — 9%.

Рис. 5.2

Напрямки потенційного переїзду зі свого населеного пункту, 2025 рік

Якщо ви хотіли б виїхати зі свого населеного пункту, то куди?
(одна відповідь)

Примітка. Молодь в Україні, N = 546.

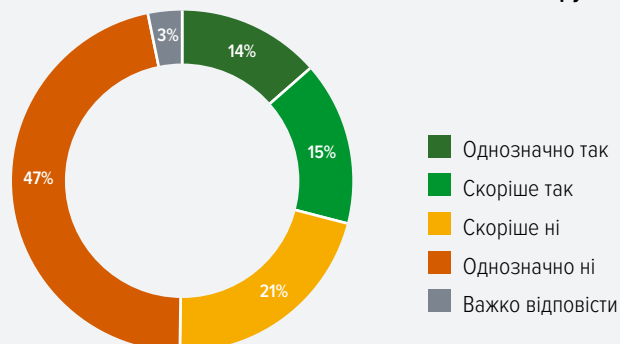
Молодь, яка хотіла б виїхати зі свого населеного пункту, загалом демонструє нижчу залученість до громадського життя. Зокрема, 51% з них ніколи не брали участі у волонтерській діяльності, тоді як серед тих, хто не розглядає можливість виїзду, таких 42%. Також серед молодих людей, які хотіли б покинути свій населений пункт, фіксується нижчий рівень відчуття можливості впливати на зміни у своїй громаді (37% проти 47% серед тих, хто не планує виїжджати). Проте обидві групи демонструють високий рівень готовності долучитися до процесів відновлення у своїй громаді (70% серед тих, хто бажає виїхати та 80% серед тих, хто не хотів би виїжджати), що може стати потенційним чинником впливу на мотивацію молоді залишатися проживати у своїх регіонах.

Водночас 68% молодих опитаних не хотіли б виїжджати з України, а 29% висловили бажання емігрувати. Готовність емігрувати з України частіше фіксується серед наймолодшої вікової групи (14–24 роки: 37%) та демонструє значний гендерний розрив: 37% серед чоловіків проти 22% серед жінок.

Рис. 5.3

Бажання емігрувати з України, 2025 рік

Чи хочете ви емігрувати з України?

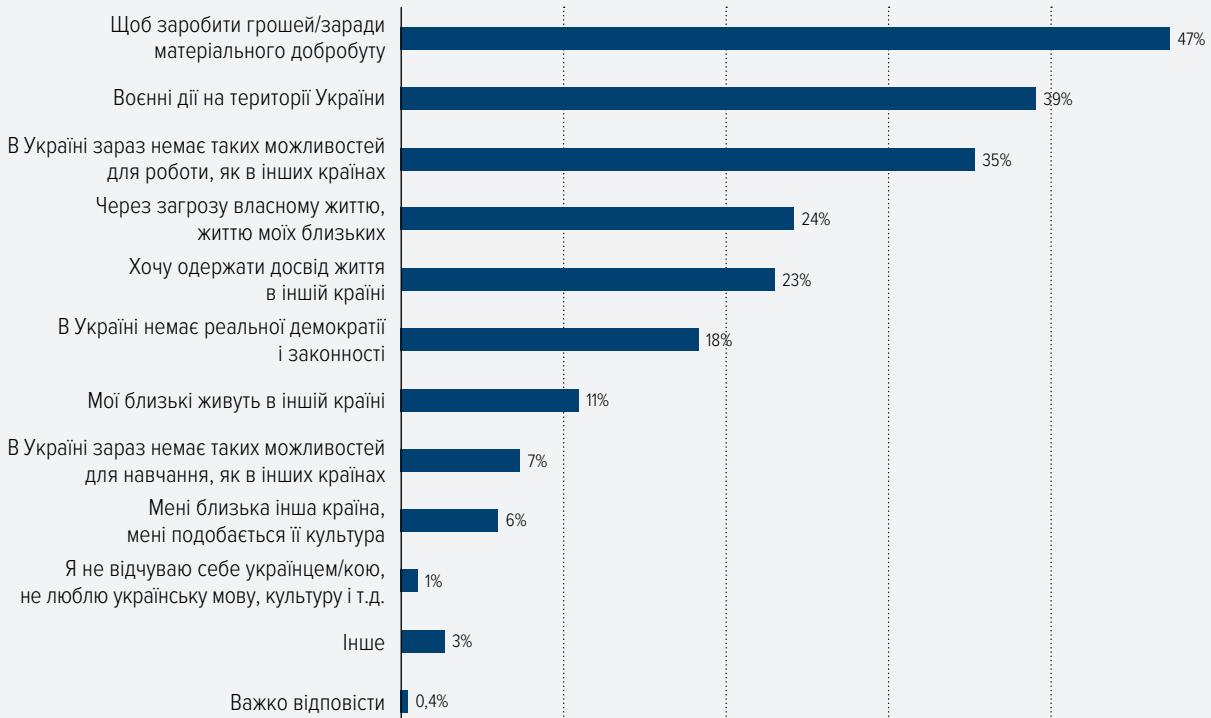
Примітка. Молодь в Україні, N = 2050.

Серед основних причин бажання мігрувати домінуючим є економічний чинник — заради матеріального добробуту (47%). Через воєнні дії хотіли б виїхати 39%, через відсутність можливостей для роботи — 35% опитаних. Близько чверті опитаних вказали причиною загрозу життю або бажання отримати новий досвід в іншій країні, 18% — через упевненість в тому, що в Україні немає реальної демократії та законності.

Рис. 5.4

Причини бажання емігрувати, 2025 рік

Чому ви хочете емігрувати з України?
(до 3-х відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 595.

Показник готовності до еміграції з України корелює з рівнем тривожності (коефіцієнт Пірсона $r = -0,059$, $p < 0,05$). Окрім того, має значення довіра до кожної з наведених інституцій, зокрема до:

- ✓ Президента України ($r = -0,204$, $p < 0,001$);
- ✓ поліції ($r = -0,138$, $p < 0,001$);
- ✓ Збройних Сил України ($r = -0,136$, $p < 0,001$);
- ✓ місцевої влади ($r = -0,130$, $p < 0,001$);
- ✓ громадських і волонтерських організацій ($r = -0,128$, $p < 0,001$);
- ✓ Кабінету міністрів України ($r = -0,124$, $p < 0,001$);
- ✓ Медіа України ($r = -0,105$, $p < 0,001$);
- ✓ Верховної Ради України ($r = -0,098$, $p < 0,001$);
- ✓ судової влади ($r = -0,055$, $p < 0,05$).

За винятком можливостей орендувати житло, готовність до еміграції має слабкий позитивний зв'язок з рівнем доступності таких можливостей у регіоні:

- ✓ робота з достатнім рівнем оплати праці ($r = 0,146$, $p < 0,001$)
- ✓ якісна вища освіта ($r = 0,120$, $p < 0,001$)
- ✓ якісне дозвілля ($r = 0,116$, $p < 0,001$)
- ✓ якісні медичні послуги ($r = 0,113$, $p < 0,001$)
- ✓ відкриття власної справи ($r = 0,111$, $p < 0,001$)
- ✓ участь у громадському житті ($r = 0,101$, $p < 0,001$)
- ✓ купівля власного житла ($r = 0,100$, $p < 0,001$)
- ✓ участь у політичному житті ($r = 0,098$, $p < 0,001$)

Кореляційний аналіз виявив, що міграційні наміри молоді формуються під впливом різних факторів, проте їхня сила суттєво відрізняється. Найпотужнішим предиктором готовності до еміграції виявилася недовіра до державних інституцій, особливо до Президента України. Довіра до інших інституцій також демонструє статистично значущий негативний зв'язок з міграційними намірами, хоча й дещо слабший.

Недоступність можливостей у регіоні (робота, освіта, медицина, дозвілля) також підштовхує молодь до думок про еміграцію. Проте цей структурний чинник виявився слабшим порівняно з фактором недовіри до влади.

Рівень тривожності демонструє слабкий зв'язок з готовністю виїхати з країни, що свідчить про те, що емоційний стан респондентів практично не визначає їхні міграційні плани, натомість тривожність може бути радше супутнім явищем, аніж рушійною силою еміграційних намірів. Таким чином, молодь приймає рішення про можливий виїзд переважно на основі оцінки довіри до влади та доступності можливостей для самореалізації, а не під впливом емоційних переживань.

Учасниці та учасники ФГД серед мотивів емігрувати з України називають бажання жити спокійно, реалізувати себе у більш стабільних та безпечних умовах, ніж в Україні, зокрема в окремих сферах професійної діяльності, в яких передбачають, що можливості за кордоном є вищими, зокрема в театральній діяльності та кіберспорті. Частина молоді, зокрема учнівської, серед причин називають уникнення ризику мобілізації. Окрім того, частина молоді хоче емігрувати через розрив соціальних зв'язків в Україні, зокрема втрату рідних і друзів, що зараз перебувають в інших країнах. Окремі опитані висловлювали розчарування у частині українського суспільства, зокрема через високий рівень емоційної напруги та суперечки.

«Обов'язково поїхав би десь за кордон, тому що я, на жаль, не бачив майбутнього в цій державі. При нинішніх умовах хотілося б жити більш спокійніше» (Р6, чоловік, 35 років, прифронтові області)

Частина молоді у своїх життєвих планах не орієнтується на еміграцію з України, але хотіла б тимчасово поїхати за кордон для участі у програмах обміну досвідом або навчання за кордоном, ще деякі учасники зацікавлені у подорожах.

«Це було свідоме рішення, що я хочу повернутися, тому що мені там некомфортно. Тут свої люди, тут все, ну, тут все домашнє» (Р6, жінка, 20 років, студенти ЗВО)
«Хто хотів, ті вже всі поїхали. А хто не хотів, всі залишилися» (Р8, жінка, 35 років, ВПО)

Інші дослідження молоді свідчать про значну різноманітність у її прагненнях. Частина демонструє намір залишатися в Україні та долучатися до процесів її відновлення, інші перебувають у стані невизначеності щодо майбутнього, розглядаючи потенційні можливості за кордоном. У 2022 р., хоча частка тих, хто планував еміграцію, не була критично високою, все ж спостерігалось зростання інтересу до закордонної освіти.¹⁹

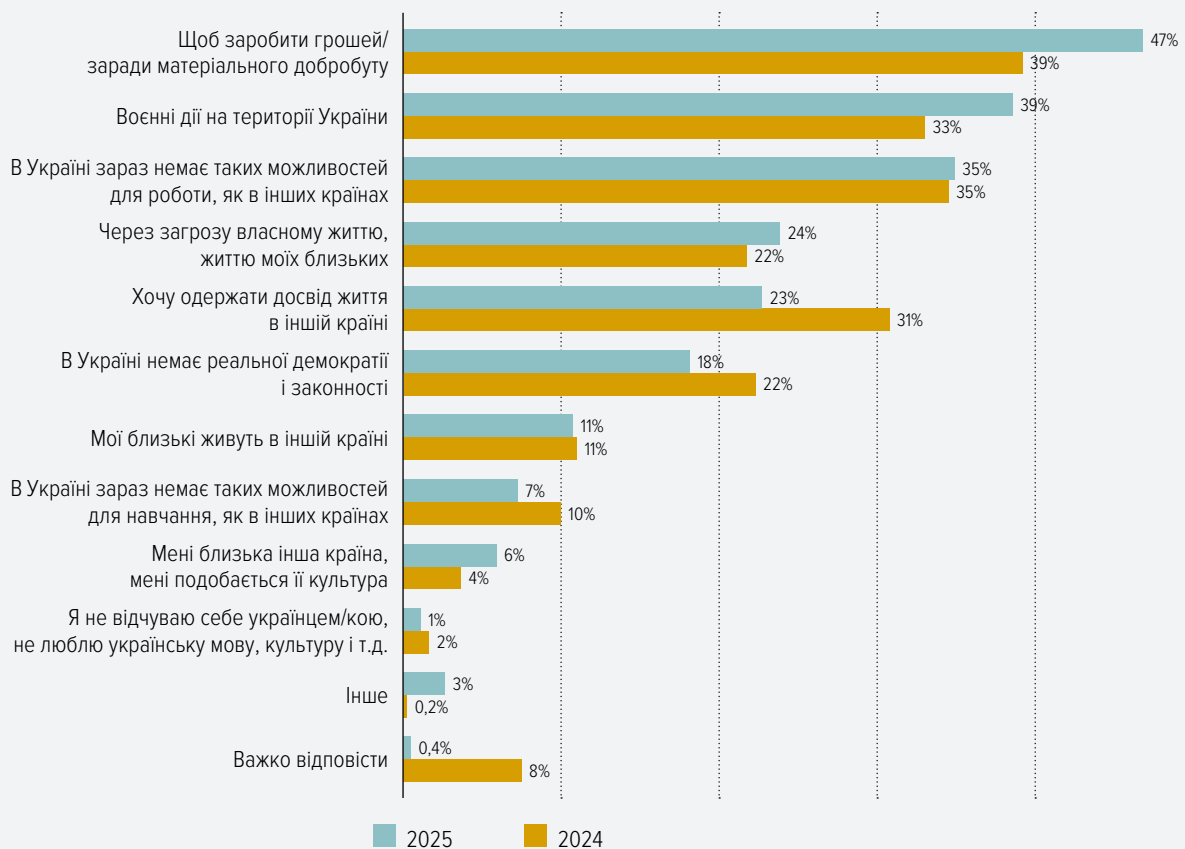
У Дослідженні 2025 р. результати показують зростання інтересу молоді до досягнення матеріального добробуту (з 39% у 2024 р. до 47% у 2025 р.) і підвищення значущості загрози воєнних дій на території України (з 33% до 39%, відповідно). Водночас інтерес до соціокультурних особливостей інших суспільств, зокрема бажання одержати досвід життя в іншій країні, стало менш актуалізованим (31% у 2024 р. проти 23% у 2025 р.). Достатньо високими залишаються такі чинники, як працевлаштування (35%), загроза власному життю або життю близьких (24%), розчарування частини молоді в політичній перспективі держави, що позначається через незадоволення станом демократії (18%), а також наявність близьких, які проживають за кордоном (11%). Незадоволеність освітніми можливостями не відіграє великої ролі в бажанні мігрувати.

¹⁹ Мірчук І. Зелена О. (2022) Психоемоційний стан та соціальна активність студентської молоді в умовах війни: соціологічний аналіз. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. №49. С. 47-54. doi: 10.26565/2227-6521-2022-49-05.

Рис. 5.5

Причини бажання емігрувати

Чому ви хочете емігрувати з України?
Молодь в Україні (серед тих, хто хоче емігрувати з України)

Примітка. Молодь в Україні: 2024 рік, N = 835; 2025 рік, N = 595.

Серед причин, через які молодь не бажає мігрувати з України, учасниці та учасники ФГД називають насамперед сильні емоційні зв'язки з країною в цілому, домом, роботою та/або сім'єю і близькими. Деякі молоді люди наголошують на привабливості діджиталізації в Україні.

Учні 10–11 класів серед причин залишитися в Україні називають можливість отримати освіту високої якості, ВПО та молодь, що проживає у селах — суттєву зміну повсякденності у випадку міграції, що потребуватиме тривалого періоду адаптації та необхідності займатися низькокваліфікованою працею.

«Саме емігрувати? Ні, на постійне місце проживання не погодилася б... Тому що це дуже кардинально змінює побут» (P4, жінка, 21 рік, молодь сіл)

«Я тільки сюди нещодавно повернулася. Я ледь звідти вирвалася. Я назад не хочу» (P3, жінка, 16 років, студенти коледжів, технікумів)

Під час ФГД молоді люди, які не хочуть мігрувати, повідомляли, що мають у своєму оточенні знайомих, які натомість хотіли б це зробити. Часто причини таких орієнтацій пов'язані з фізичною небезпекою, ризиками мобілізації, бажанням отримати освіту вищої якості. Деякі молоді люди повідомляли про випадки втрати житла, що вимушує частину українців виїжджати, незважаючи на бажання залишитися в Україні. Окремою причиною були кращі можливості отримати порівняно високий рівень доходу, про що частіше зазначали молоді люди, які живуть у селах. Частина опитаних також транслює думку про те, що жінки можуть орієнтуватися на еміграцію з метою покращення особистого життя: на їхню думку, кількість чоловіків, які не є військовими або ветеранами, зменшується, натомість, не всі готові будувати стосунки з ветеранами через стереотипне уявлення про поширеність серед них ПТСР.

Учасниці та учасники ФГД, які мають дітей, переважно хотіли би, щоб останні залишились в Україні. Домінуючою мотивацією є сформована національна ідентичність, наявність сильного емоційного зв'язку з країною, бажання, щоб діти взяли участь у відновленні України після завершення війни. Частина опитаних наголошують, що рішення про місце проживання має залишатися за дітьми. Деякі молоді люди пов'язують майбутнє перебування дітей із військовим станом та економічної ситуацією: якщо умови погіршуватимуться, батьки не виключають переїзду їхніх дітей за кордон. Натомість мешканки та мешканці прифронтових областей часто висловлювали бажання того, щоб їхні діти не залишались в Україні в умовах наявної небезпеки.

«Серцем би хотів... але якщо буде тривати війна... зроблю все для вивозу за кордон» (P2, чоловік, 35 років, ВПО).

«Якщо він вирішить жити за кордоном, я його підтримую, якщо це буде дійсно його якась ціль, мета» (P3, жінка, 35 років, молодь з інвалідністю)

Учасниці та учасники ФГД також наголошують на тому, що навчання їхніх дітей в іноземних закладах освіти за умови війни в Україні в деяких випадках є бажаним, насамперед через значно вищу безпеку.

Оскільки мешканок та мешканців прифронтових територій часто непокоїть якість української освіти через поширену практику дистанційного або змішаного режиму навчання, деякі опитані зазначають про вищу якість освіти за кордоном насамперед через очне навчання та більшу практичну орієнтованість.

«Кажуть, там краще освіта. Не онлайн. По крайній мірі то, що і практики там більше... Підтримка, підтримка від держави є» (P8, жінка, 35 років, прифронтові області)

Натомість частина учасниць та учасників серед переваг вищої освіти за кордоном називають формування ширшого світогляду, а також переваги закордонного середовища для отримання важливих міжнародних контактів.

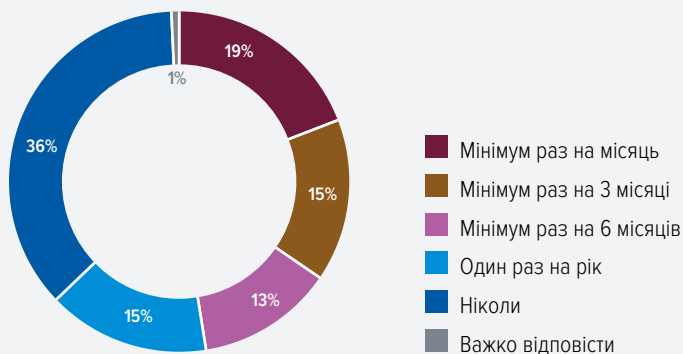
Водночас деякі опитані вважають українську освіту достатньо конкурентною, особливо у сферах ІТ, медицини, гуманітарних наук. Один із учасників навів приклад Києво-Могилянської академії, де вчиться багато іноземців, що підкреслює її престижність.

63% опитаних в Україні виїжджали за межі своєї області за останній рік, серед них 19% — мінімум раз на місяць, 15% — мінімум раз на 3 місяці, 13% — мінімум раз на 6 місяців, 15% — один раз на рік. Заможніші опитані та чоловіки виїжджають дещо частіше за інші категорії молоді. Натомість 36% опитаних не мали досвіду виїзду за межі своєї області.

Рис. 5.6

Частота виїзду за межі своєї області за останні 12 місяців, 2025 рік

Як часто Ви виїжджали протягом останніх 12 місяців за межі своєї області?

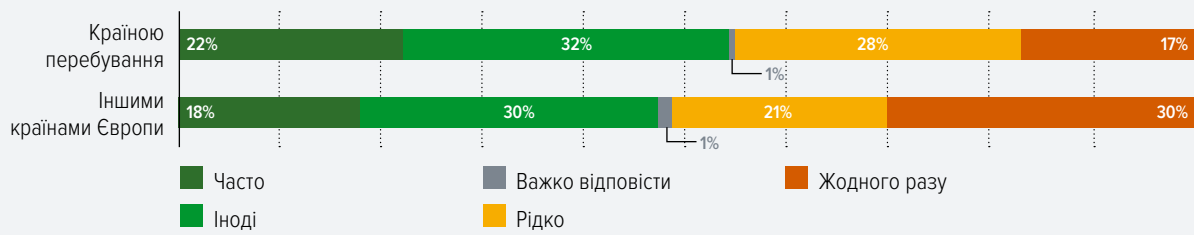
Примітка. Молодь в Україні, N = 2050.

Молодь, що проживає за кордоном, більш мобільна: 82% тією чи іншою мірою подорожують країною свого перебування, майже 70% — іншими країнами Європи.

Рис. 5.7

Частота подорожей за кордоном з туристичною метою, 2025 рік

Як часто протягом останнього року ви подорожували з туристичною метою...?

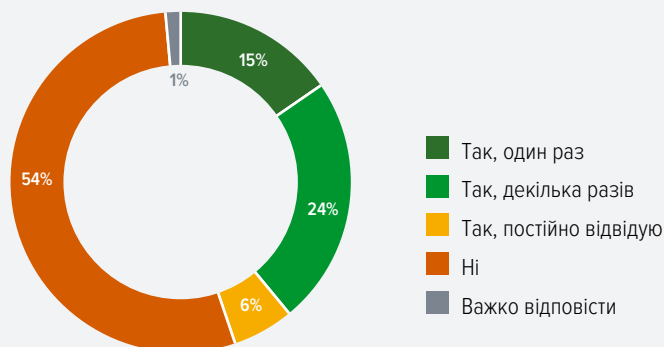
Примітка. Молодь за кордоном, N = 600.

Більше половини опитаних (54%) не відвідували Україну за час свого перебування за кордоном, 15% були один раз, 24% — декілька разів, а 6% відвідують Україну постійно. Частота відвідування України найбільше пов'язана з соціально-демографічними показниками: статтю (жінки відвідують Україну значно частіше за чоловіків — 67% проти 16%) та віком (47% серед опитаних 18–35 років проти 35% опитаних серед 14–17 років). Кореляційний аналіз підтверджує, що частота відвідування України є важливим індикатором майбутніх міграційних стратегій. Респонденти, які частіше повертаються в Україну, рідше планують залишитися за кордоном назавжди ($r = -0,211$, $p < 0,001$). Цей зв'язок свідчить про те, підтримання фізичного контакту з батьківщиною зменшує ймовірність остаточної еміграції. Особливо значущим є те, що частота відвідування не корелює з показниками адаптації в країні перебування, зокрема з рівнем задоволеності соціальною інтеграцією чи появою нових друзів. Це спростовує припущення про конкуренцію між двома середовищами та свідчить, що успішна адаптація за кордоном не обов'язково послаблює зв'язки з Україною. Гендерний розрив у частоті візитів дозволяє припустити, що чоловіки-мігранти мають вищий ризик повної асиміляції та відмови від повернення після завершення війни. Водночас молодші підлітки (14–17 років), які рідше відвідують батьківщину у критичний період формування ідентичності, також становлять групу підвищеного ризику незворотної міграції. Відсутність регулярного досвіду перебування в Україні в цьому віці може ускладнити їхню майбутню реінтеграцію навіть за умови формального повернення.

Рис. 5.8

Досвід відвідування України, 2025 рік

Чи відвідували ви Україну хоча б один раз за час свого перебування в цій країні?

Примітка. Молодь за кордоном, N = 600.

77% молоді в Україні вважають, що найбільше сприятиме поверненню молоді безпека та стабільність в країні. Друге місце посідають економічні чинники — розвиток економіки (49%) та перспективи працевлаштування (43%). Жінки дещо частіше називали серед причин безпеку і стабільність в Україні (82% проти 78% серед чоловіків), а також перспективи працевлаштування (47% проти 42% серед чоловіків).

Учасниці та учасники ФГД у цілому називали ті ж чинники: припинення війни, зростання заробітної плати, надання житла (як у власність, так і в оренду за доступною ціною), створення робочих місць. Частина опитаних як важливу передумову повернення називали надання фінансової підтримки від держави,

що дозволило б тим, хто повернувся, «почати життя спочатку». Деякі молоді люди з інвалідністю, беручи за зразок наявні державні політики в Україні, запропонували надавати приватним компаніям заохочення з боку держави у працевлаштуванні українців, що повернулися. Окрім того, згадувалися демократизація, боротьба з корупцією і судова реформа під час дискусій з молоддю сіл, припинення мобілізації — під час обговорень зі студентством ЗВО, а також можливість зробити власний внесок у відбудову по завершенні війни — під час інтерв'ю з ветеранами.

«Необхідно покращувати українську економіку і рівень життя середньостатистичний серед людей, порівняно з іншими країнами, аби молодь... обирала, аби Україна у них була першою» (P1, чоловік, 18 років, студенти ЗВО)

«В першу чергу можливість почати жити спочатку, якщо людина повернеться в нікуди, то вона сюди не повернеться» (P5, жінка, 21 рік, прифронтові області)

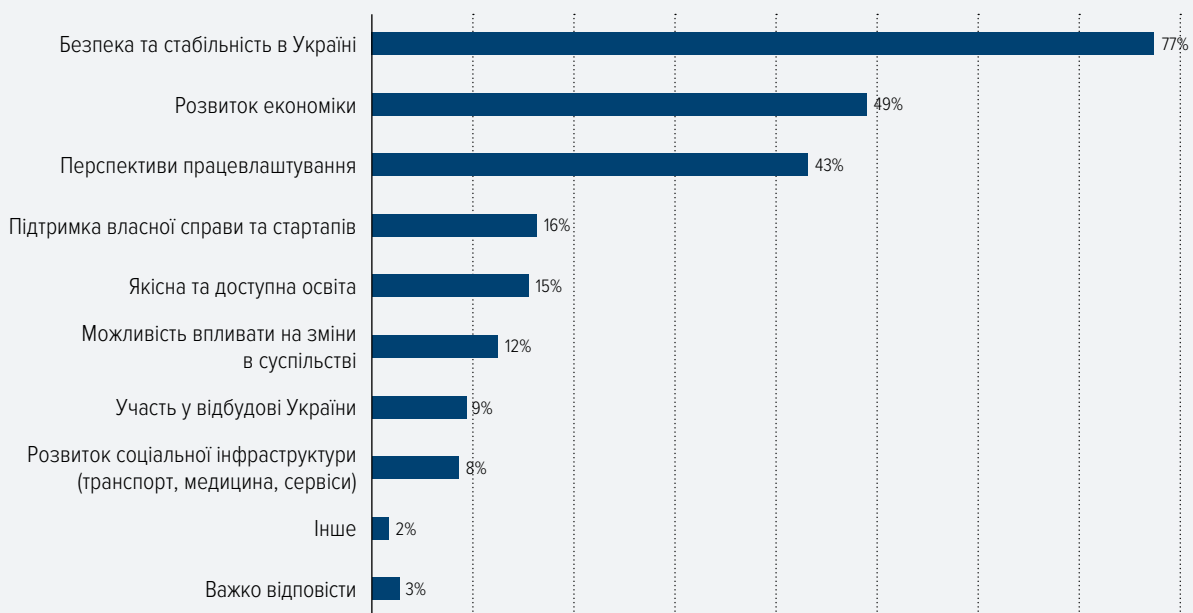
«Демократизація, те, що реальна боротьба з корупцією, нормальна судова реформа, загалом. Далі, звісно, це економічна відбудова» (P8, жінка, 21 рік, села)

Рис. 5.9

Потенційні чинники повернення молоді до України, 2025 рік

Що, на вашу думку, найбільше сприятиме поверненню молоді до України?

(до 3-х відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050.

Подібна ієрархія причин спостерігається і серед молоді, яка проживає за кордоном. Водночас для неї дещо більш значущими є можливості впливу на зміни в суспільстві (20% проти 12% в Україні), розвиток соціальної інфраструктури (16% проти 9% в Україні) та участь у відбудові України (15% проти 9% в Україні). Гендерні розбіжності у сприйнятті молоддю за кордоном причин повернення молоді до України є суголосними з оцінками молоді в Україні: жінки дещо частіше називають безпеку та стабільність в Україні (83% проти 76% серед чоловіків) та перспективи працевлаштування (46% проти 34% серед чоловіків) як ключові чинники, що сприятимуть поверненню.

Готовність повернутись в Україну пов'язана з відчуттям самотності та відсутністю спілкування ($r = 0,303$, $p < 0,001$), рівнем тривожності ($r = 0,213$, $p < 0,001$) та гіршими оцінками можливостей для молоді за кордоном, зокрема:

- ✓ якісні медичні послуги ($r = 0,299$, $p < 0,001$);
- ✓ купівля власного житла ($r = 0,235$, $p < 0,001$);
- ✓ якісна вища освіта ($r = 0,230$, $p < 0,001$);
- ✓ оренда житла ($r = 0,211$, $p < 0,001$);

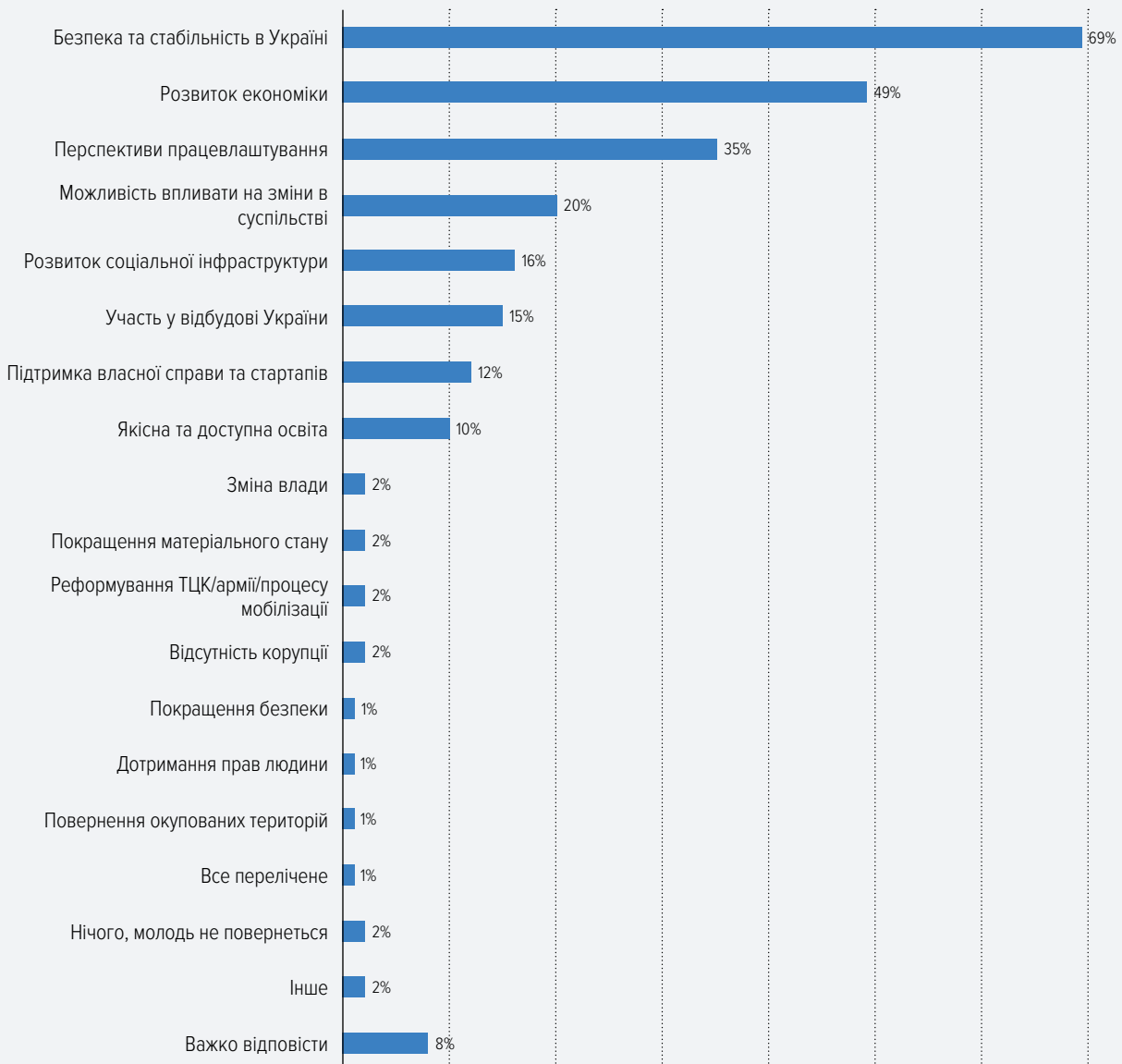
- ✓ робота з достатнім рівнем оплати праці ($r = 0,200$, $p < 0,001$);
- ✓ якісне дозвілля ($r = 0,197$, $p < 0,001$);
- ✓ участь у політичному житті ($r = 0,183$, $p < 0,001$);
- ✓ участь у громадському житті ($r = 0,180$, $p < 0,001$);
- ✓ відкриття власної справи ($r = 0,169$, $p < 0,001$).

Учасниці та учасники ФГД серед молоді за кордоном в цілому називали ті ж чинники повернення, що і молодь в Україні: окрім закінчення війни, економічної стабільності, наявності житла та працевлаштування, деякі опитані вказували на необхідність зменшення корупції, проведення судової реформи. Частина молоді з молодшої категорії (18–22 роки) зауважили, що на мотивацію повернення суттєве значення мають рішення друзів, старшої (22–35 років) — важливість розвитку культури психологічної підтримки, зокрема для тих, хто постраждав війни, а також врахування перспектив для дітей біженок та біженців: батьки наголошують, що не хочуть, щоб їхні діти стикнулися з війною через 10–20 років після повернення.

Рис. 5.10

Потенційні чинники повернення молоді до України, 2025 рік

Що найбільше сприятиме вашому поверненню до України?
(до 3-х відповідей)

Примітка. Молодь за кордоном, N = 600.

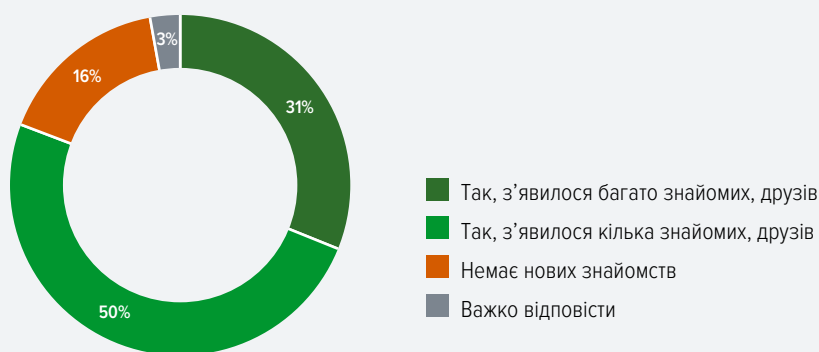
За даними інших досліджень, молоді біженки та біженці часто опиняються в ситуації, коли їхні соціальні контакти з тими, хто залишився в Україні, слабшають, натомість міцнішають зв'язки з місцевими інтернаціональними мережами. Перешкодою для такого зміцнення може стати наявність неповної освіти, неможливість продовжити навчатися, брак досвіду роботи, що обмежує можливість працевлаштування. Натомість розвиток нових соціальних мереж часто відбувається або у зв'язку з особистим розвитком (зокрема через культурні практики у вузькому сенсі) або кар'єрою²⁰. Деякі дослідження також акцентують увагу на дозвіллевій діяльності молодих людей, зважаючи на потенційний позитивний вплив на інтеграцію до приймаючого суспільства через долучення до місцевих соціальних мереж та подекуди на наявність вільного часу, що стає можливим через створення локальних молодіжних просторів²¹.

Згідно з результатами дослідження, 31% молоді за кордоном відзначили інтенсивне нарощування соціального капіталу, зокрема появу в них великої кількості знайомих і друзів. Ще близько 50% змогли зав'язати дружні стосунки з кількома друзями серед мешканців країни, до якої вони переїхали. Водночас 16% відповіли, що у них не з'явилося нових знайомств — частіше про це говорили опитані з малозабезпечених груп.

Рис. 5.11

Досвід нових знайомств у країні перебування, 2025 рік

Чи з'явилися у вас нові знайомства, друзі серед людей у країні, до якої переїхали?

Примітка. Молодь за кордоном, N = 600.

«Всеєвропейське дослідження українців у Європі», проведене соціологічною групою «Рейтинг», дозволило порівняти становище молоді зі становищем інших вікових груп²². З одного боку, саме молоді люди частіше стикаються з прохолодним ставленням з боку місцевого населення, що може бути пов'язано з вищою соціальною активністю, більшим колом контактів або очікуваннями, які не завжди справджуються. У сфері працевлаштування молодь також частіше відзначає бар'єри, зокрема мовний, невизнання дипломів, обмеженість у виборі кваліфікованої роботи. Вони також частіше повідомляють про відмови у працевлаштуванні, особливо ті, хто приїхав нещодавно. З іншого боку, молодь також активніше вивчає мову країни, в якій перебуває. Вона швидше демонструє прогрес у мовній адаптації та частіше відвідує мовні курси. Серед опитаних віком 16–25 років частина ще не працює через навчання, проте водночас більшість студентів відзначають покращення свого матеріального становища після переїзду.

²⁰ Згідно з даними дослідження «Displaced Ukrainian Youth: Displaced Futures?», проведеного Centre for East European and International Studies (ZOIS) gGmbH у 2024 р. Звіт доступний за посиланням: https://www.zois-berlin.de/fileadmin/media/Dateien/3-Publikationen/ZOIS_Reports/2024/ZOIS_Report_3_2024.pdf

²¹ Згідно з даними дослідження «Молоді українці в Португалії», проведеного за участю громадської організації «Спілка української молоді в Португалії» у вересні-жовтні 2022 р. Звіт доступний за посиланням: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/%D0%9C%D0%BE%D0%B-%D0%BE%D0%B4%D1%96%20%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%20%D0%B2%20%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%97%202022.%20%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82%20%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8.pdf

²² Згідно з даними дослідження «Всеєвропейське дослідження українців у Європі», проведеного соціологічною групою «Рейтинг» у серпні 2023 р. Звіт доступний за посиланням: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vse-vropeyske_dosl_dzhennya_ukra_nc_v_u_vrop.html

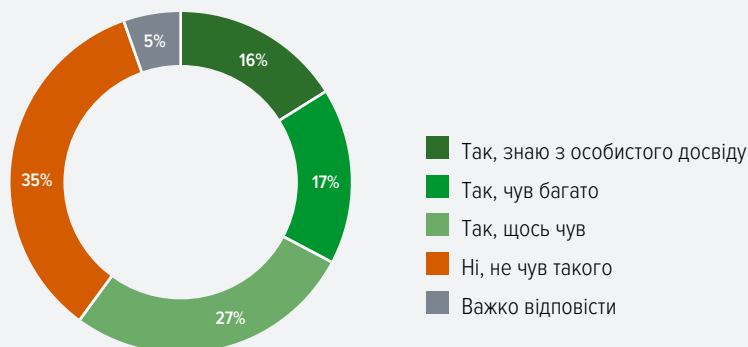
Photo credit: Andrii Krepykh / UNDP Ukraine

Згідно з дослідженням 2025 р., 16% молоді за кордоном особисто стикалися з випадками відмови у працевлаштуванні, ще 44% — чули про таку проблему від інших, 35% не стикалися з цією проблемою.

Рис. 5.12

Випадки відмови українським біженцям у працевлаштуванні, 2025 рік

Чи чули ви про випадки відмови у працевлаштуванні українським біженцям у країні вашого перебування?

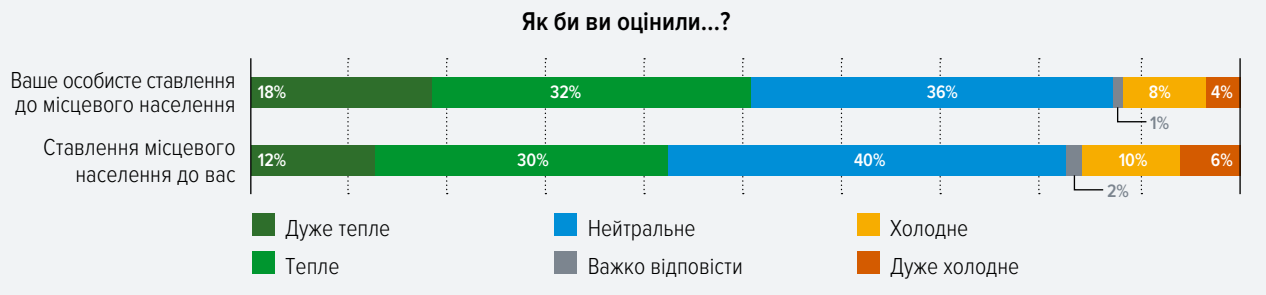

Примітка. Молодь за кордоном, N = 600.

У цілому, 18% опитаних оцінюють своє ставлення до місцевого населення як тепле, 32% — як дуже тепле, 36% — нейтральне, 8% — холодне, 4% — дуже холодне. Водночас показники оцінки ставлення місцевого населення до опитаних відрізняються: про дуже тепле ставлення відповіли 12%, тепле — 30%, нейтральне — 40%, холодне — 10%, дуже холодне — 6%. Про тепліше ставлення частіше повідомляють більш забезпечені молоді люди, а також молодь молодшого віку — 14–17 років.

Рис. 5.13

Власна оцінка та ставлення місцевого населення до молоді за кордоном, 2025 рік

Примітка. Молодь за кордоном, N = 600.

14% молоді за кордоном однозначно задоволені своїм рівнем соціальної адаптації в країні перебування, 40% — радше задоволені, 30% — радше не задоволені, 12% — однозначно не задоволені. Задоволеність залежить насамперед від рівня матеріальної забезпеченості, а також від статі: більш забезпечені респонденти та чоловіки частіше висловлювали задоволеність.

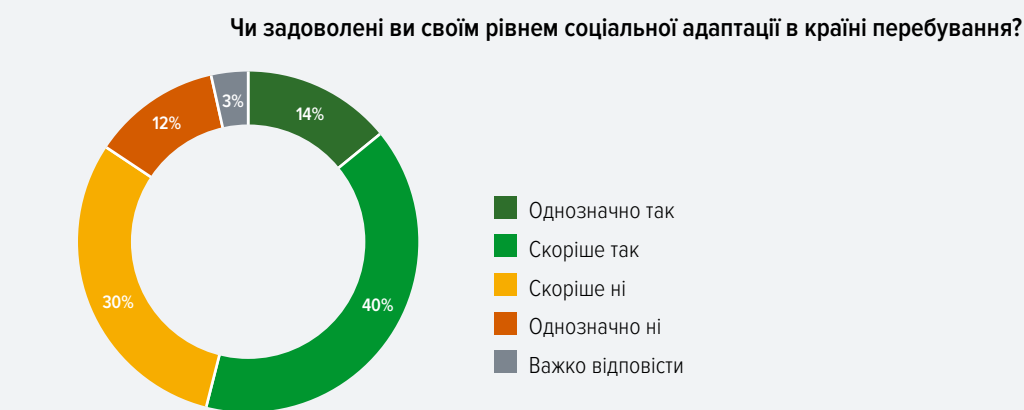
За даними ФГД, молоді люди вважають себе більш адаптованими на новому місці перебування за наявності кількох ключових факторів. Найважливішим з них є знання мови країни перебування — учасники, які володіють місцевою мовою, значно частіше оцінюють свою адаптацію як успішну. Тривалість перебування за кордоном також відіграє важливу роль, оскільки сприяє поступовому звиканню до місцевих умов та традицій.

Успішна адаптація тісно пов'язана з соціальним капіталом: наявність роботи, знайомств, дружніх стосунків як на роботі, так і серед української спільноти за кордоном створює відчуття комфорту та підтримки. Учасники, які мають друзів з України поруч, колег на роботі (навіть якщо це не місцеві мешканці), а також знайомих серед місцевого населення, оцінюють свою адаптацію значно вище. Доступ до соціальної підтримки з боку держави та можливості для особистісного розвитку також посилюють відчуття успішної інтеграції.

Водночас частина опитаних не змогла повністю адаптуватися через мовний бар'єр, труднощі в школі чи навчанні, відсутність підтримки або відчуття, що їм не дали шансу інтегруватися. Деякі учасниці та учасники оцінюють свою адаптацію як неповну через обмеження у правах, складнощі з навчанням або недостатню кількість соціальних контактів порівняно з Україною.

Рис. 5.14

Задоволеність власним рівнем адаптації в країні перебування, 2025 рік

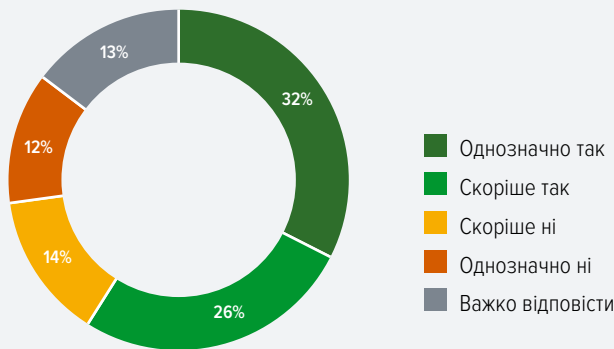
Примітка. Молодь за кордоном, N = 600.

32% опитаних однозначно хотіли б залишитись за кордоном на постійне місце проживання, ще 26% — радше хотіли б цього. Бажання залишитись частіше демонструють опитані віком 18–35 років, більше забезпечені, а також чоловіки.

Рис. 5.15

Бажання лишитися за кордоном на постійне місцепроживання, 2025 рік

Чи хотіли б ви залишитись на постійне проживання за кордоном?

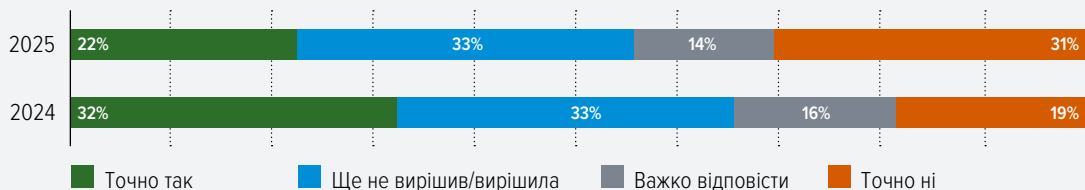
Примітка. Молодь за кордоном, N = 600.

Дані опитування молоді за кордоном свідчать про невизначеність щодо планів повернення в Україну: 22% точно планують повернутися в Україну, 31% — точно не планують цього робити, ще 33% поки не визначились. Чоловіки дещо частіше кажуть про те, що точно не планують повернутися (41% проти 32% серед жінок), жінки — що поки не вирішили (41% проти 35% серед чоловіків). Окрім того, про плани повернутися в Україну частіше говорять опитані молодшого віку (14–17 років), а також малозабезпечені та опитані середнього рівня статку. Порівняно з даними 2024 р. частка опитаних, які точно планують повернутись в Україну, впала з 32% до 22%.

Рис. 5.16

Плани повернення молоді до України

Чи ви плануєте повернутися в Україну?

Примітка. Молодь за кордоном: 2024 рік, N = 436; 2025 рік, N = 600.

Подібна тенденція спостерігається і в оцінках української молоді щодо планів їхніх близьких. За даними серпневого опитування молоді в Україні, лише незначна частина очікує повернення найближчим часом (7%), тоді як більшість пов'язує його з завершенням війни (28%) або взагалі не прогнозує повернення (36%). При обговоренні пріоритетів України у найближчі 5 років учасниці й учасники ФГД окремо торкалися проблематики демографічної кризи та людського капіталу. Біженці, ВПО та молодь з малих міст серед пріоритетів називали створення умов для повернення українців з-за кордону, зокрема забезпечення житлом (для тих, хто його втратив), надання можливості отримувати гідні заробітні плати та реформування освіти.

Розділ 6.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

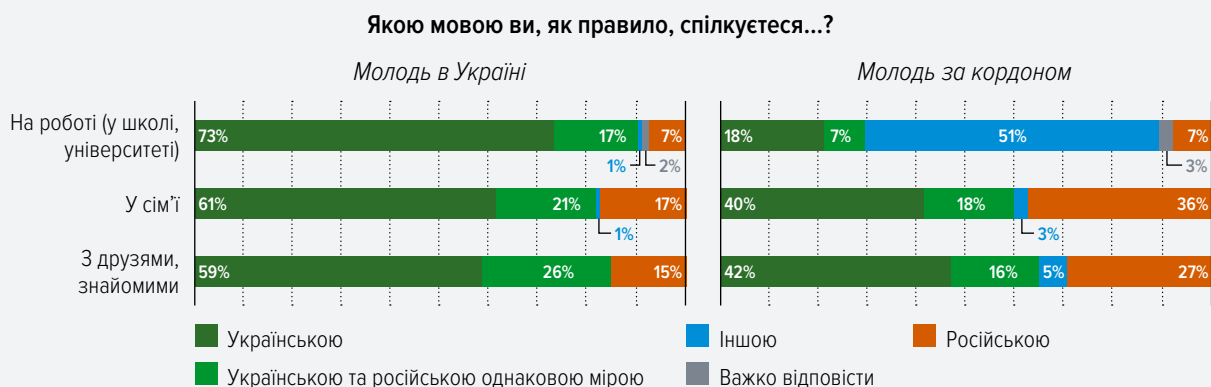
Згідно з дослідженням 2025 р., у повсякденному житті більшість молодих людей в Україні спілкуються українською мовою — 61% у сім'ї та 59% у найближчому колі знайомих. Водночас українською та російською однаковою мірою у сім'ї спілкуються 21% опитаних, з друзями та знайомими — 26%. Російською мовою спілкуються з друзями і знайомими 15% опитаних, у сім'ї — 17% опитаних. У публічному просторі, зокрема на роботі та у закладах освіти, українською спілкуються 73% респондентів. Ще 17% використовують українську та російську мову однаковою мірою, 7% користуються переважно російською мовою.

Молодь за кордоном у публічному просторі частіше спілкується іншими мовами, про що зазначили 51% респондентів. Що стосується приватного простору, молодь за кордоном порівняно рідше спілкується українською у сім'ї (40% проти 61% в Україні) та частіше російською (36% проти 17% в Україні). З друзями і знайомими молодь за кордоном російською спілкується менше, ніж із сім'єю (27% і 16%, відповідно).

Мовна поведінка української молоді, яка виїхала за кордон, відображає складну взаємодію історичного мовного середовища та нових соціальних контекстів у країнах перебування. Дослідження Warditz & Meir (2024)²³, яке аналізує українсько-російський білінгвізм серед мігрантів і біженців у Австрії та Німеччині, показує, що російська мова зберігає високу практичну (прагматичну) цінність у повсякденному спілкуванні, навіть коли її символічний статус знижується у зв'язку з війною, тоді як українська здобуває вищу символічну позицію. Водночас у публічному просторі чи серед друзів молодь частіше використовує інші мови (наприклад, мову країни перебування), а українська мова посилюється як маркер ідентичності.

Рис. 6.1

Мова спілкування, 2025 рік

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Порівняно з даними 2024 р. насамперед відбулися зміни щодо мови спілкування у публічному просторі: частка тих, хто спілкується на роботі або у закладі освіти українською, зросла з 69% до 75%. Такі зміни відбулися одночасно з падінням частки опитаних, які розмовляють українською та російською однаковою мірою (з 24% у 2024 р. до 17% у 2025 р.).

Поширеність мови спілкування в Україні пов'язана насамперед з регіоном проживання: частіше використовують українську мову як у побуті, так і в публічному просторі мешканці Заходу і Центру, а також заможніші опитані.

²³ Warditz, V., & Meir, N. (2024). Ukrainian-Russian bilingualism in the war-affected migrant and refugee communities in Austria and Germany: a survey-based study on language attitudes. *Frontiers in psychology*, 15, 1364112. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1364112>

Photo credit: UNDP Ukraine Archive

Таблиця 6.1

Мова спілкування

Якою мовою ви, як правило, спілкуєтеся?		Молодь в Україні		
		2021	2024	2025
З друзями, знайомими	Українською	43%	60%	59%
	Російською	32%	13%	15%
	Українською та російською однаковою мірою	25%	27%	26%
На роботі (у школі, університеті)	Українською	51%	69%	75%↑
	Російською	24%	7%	7%
	Українською та російською однаковою мірою	25%	24%	17%↓
У сім'ї	Українською	49%	60%	62%
	Російською	31%	15%	18%
	Українською та російською однаковою мірою	19%	25%	21%

Примітка. Молодь в Україні: 2021 рік, N = 2000; 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

Так, спілкуються переважно українською мовою у сім'ях 94% мешканців Заходу, 76% мешканців Центру, 63% мешканців Півночі, 55% мешканців Києва, 23% мешканців Півдня і 21% мешканців Сходу. Українська та російська мова однаковою мірою використовуються у сім'ях 3% мешканців Заходу, 16% мешканців Центру, 17% мешканців Півночі, 19% мешканців Києва, 26% мешканців Півдня та 33% мешканців Сходу.

У північному просторі (на роботі, у школі, ЗВО тощо) переважне спілкування українською мовою є більш поширеним в усіх регіонах порівняно з приватним середовищем, окрім Заходу. Таку відповідь надають 81% мешканців Центру (проти 76% у сім'ї), 77% мешканців Півночі (проти 63% у сім'ї), 72% мешканців Києва (проти 55% у сім'ї), 50% мешканців Півдня (проти 23% у сім'ї) і 45% мешканців Сходу (проти 20% у сім'ї). Окрім того, деякі відмінності спостерігаються за віком, що може бути пов'язано з особливостями формування міжособистісного середовища серед підлітків: молодші вікові категорії порівняно рідше надають перевагу українській мові спілкування з друзями і знайомими (51% у віці 14–19 років, 57% у віці 20–24 років, 62–63% у віці 25–35 років).

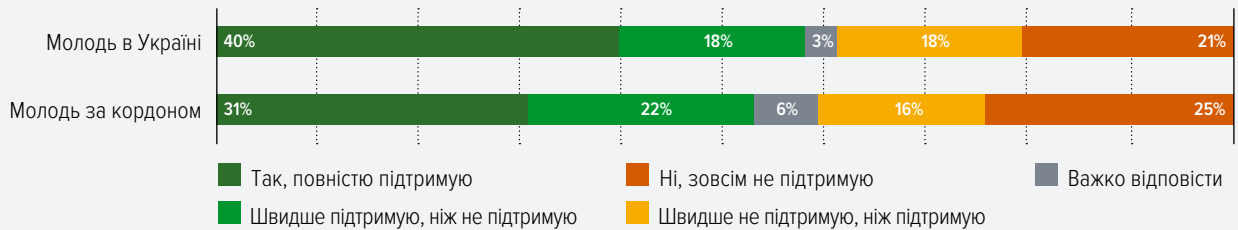
40% опитаних в Україні цілком підтримують ідею повної заборони в Україні російського культурного продукту, ще 18% радше підтримують це. Водночас 21% зовсім не підтримують, а 18% радше не

підтримують відповідні заходи. Найбільшу підтримку повній забороні висловлюють мешканки та мешканці Заходу (59%), жінки (45%), опитані серед старших вікових категорій (25–29 років: 44%; 30–35 років: 45%) та заможніші опитані (41%). Відповідь на це питання також пов'язана із залученістю до волонтерської діяльності: серед тих респондентів, які займалися нею протягом останніх 12 місяців і раніше, ідею повної заборони підтримують 49%, серед тих, хто почав займатися у цьому році або не займався взагалі — 38% і 36%, відповідно.

Рис. 6.2

Підтримка ідеї повної заборони російського контенту, 2025 рік

Чи підтримуєте ви ідею повної заборони в Україні російського культурного простору (музики, літератури, кіно, телебачення, блогів тощо)?

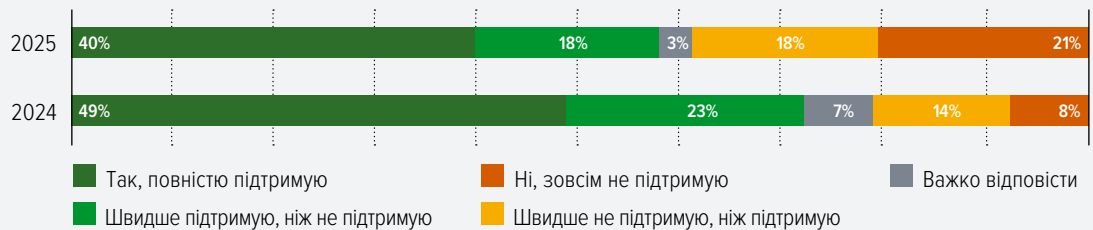
Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Порівняно з 2024 р. частка молоді в Україні, яка виступає за повну заборону російського культурного простору в Україні, знизилась з 49% до 40%, а тих, хто зовсім не підтримують — зросла з 8% до 18%.

Рис. 6.3

Підтримка ідеї повної заборони російського контенту

Чи підтримуєте ви ідею повної заборони в Україні російського культурного простору (музики, літератури, кіно, телебачення, блогів тощо)?

Примітка. Молодь в Україні: 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

Найбільші зміни відбулися серед молодших вікових категорій: якщо у 2024 р. 52% молоді 14–19 років підтримувала ідею повної заборони російського культурного простору, то у 2025 р. — 28%.

Таблиця 6.2

Підтримка ідеї повної заборони російського контенту

Чи підтримуєте ви ідею повної заборони в Україні російського культурного простору (музики, літератури, кіно, телебачення, блогів тощо)?	14–19 років		20–24 років		25–29 років		30–35 років	
	2024	2025	2024	2025	2024	2025	2024	2025
Так, повністю підтримую	52%	28%	48%	40%	47%	44%	48%	45%
Радше підтримую, ніж не підтримую	21%	20%	21%	20%	27%	21%	24%	14%
Радше не підтримую, ніж підтримую	15%	24%	17%	18%	12%	14%	12%	17%
Ні, зовсім не підтримую	6%	24%	7%	18%	8%	18%	9%	21%
Важко відповісти	6%	3%	8%	4%	6%	3%	7%	3%

Примітка. Молодь в Україні: 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

Попри зміну умов проживання, більшість молоді за кордоном у 2022–24 рр. зберігала дистанцію від російського культурного простору, дотримуючись принципів культурного бойкоту. Невелике зростання частки російськомовних серед молоді за кордоном, ймовірно, пов'язане з географічним складом нових хвиль міграції²⁴.

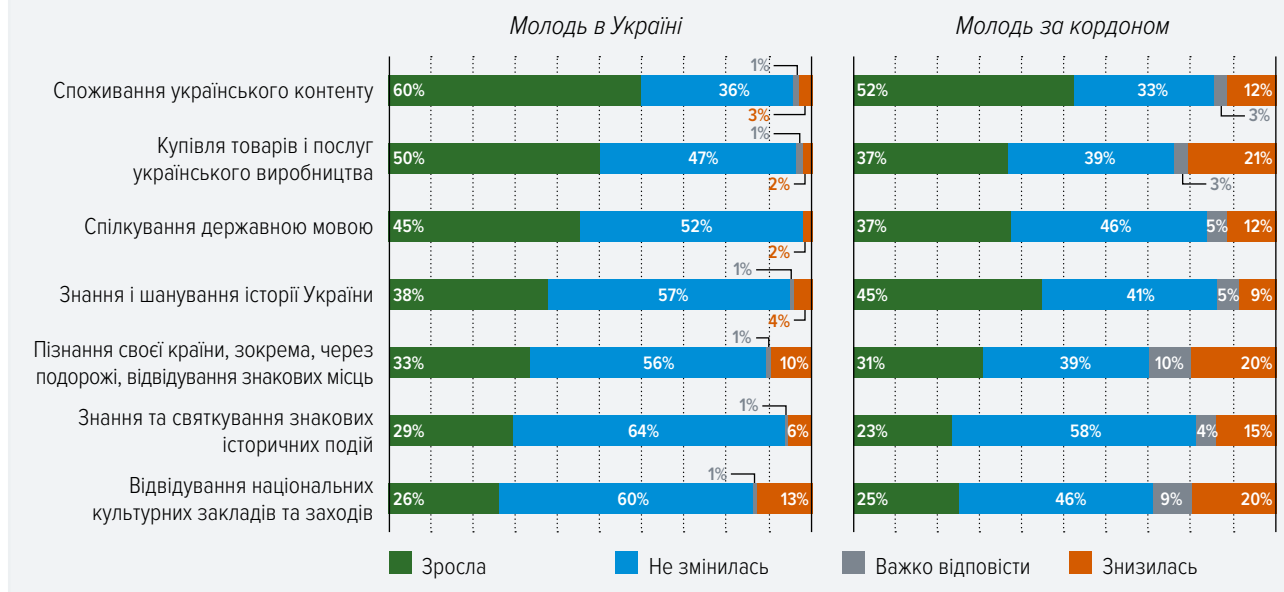
За даними Дослідження 2025 р., думки молоді за кордоном стосовно заборони російського культурного продукту в Україні є дещо відмінними: 31% повністю підтримують ідею повної заборони, 22% — радше підтримують, у той час як 25% зовсім не підтримують і 16% — радше не підтримують. Повну або часткову підтримку заборони в Україні російського культурного продукту частіше висловлюють жінки (58% проти 50% серед чоловіків) та більш забезпечені респонденти (54% проти 48% серед малозабезпечених).

Війна суттєво вплинула на орієнтири ідентичності. Згідно з даними попередніх хвиль, проведених у 2022–24 рр., для значної частини молоді зміцнюється національна ідентичність, а також відбувається перегляд уявлень про «своє» і «чуже». Зростає значущість атрибутів національної ідентичності: для молодих людей важливішим стає споживання українського контенту, перехід на українську мову у повсякденному спілкуванні, шанування історії та підтримка українських виробників. Ці практики поширюються й серед молоді за кордоном, зберігаючи тісний зв'язок з українським культурним середовищем²⁵.

За останні 12 місяців для частини молоді в Україні важливість деяких культурних аспектів національної ідентичності дещо зменшилась, зокрема відвідування культурних закладів та заходів (13%) та подорожі, відвідування знакових місць в Україні (10%), що, можливо, передусім пов'язано з питаннями безпеки. Проте водночас зросла цінність інших аспектів, пов'язаних зі споживанням продуктів, маркованих як українські, зокрема культурних — контенту (60%), товарів та послуг українського виробництва (50%). Окрім того, зросла важливість аспектів, пов'язаних із етнокультурним виміром національної єдності, зокрема спілкування державною мовою (45%), знання і шанування історії України (38%) і знання та святкування знакових історичних подій (29%).

Рис. 6.4
Важливість окремих аспектів життя, 2025 рік

Чи змінилася важливість для вас таких аспектів життя за останні 12 місяців?

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

²⁴ Згідно з даними дослідження «Вплив війни на молодь в Україні», проведеного дослідницькою агенцією Info Sapiens за ініціативи Міністерства молоді та спорту України і технічної та організаційної підтримки проєктів ПРООН «EU4Recovery — Розширення можливостей громад в Україні» (EU4Recovery) та «Підтримка громадянського суспільства та молоді», що реалізуються за фінансової підтримки Європейського Союзу та Уряду Данії у 2024 р. Звіт доступний за посиланням: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-12/undp-impact-of-war-on-youth-in-ukraine_0.pdf

²⁵ Там само

Молодь в Україні частіше відзначає зростання таких аспектів культурного життя, як споживання українського контенту (60% проти 52% серед молоді за кордоном), купівля товарів і послуг українського виробництва (60% і 52%, відповідно), спілкування державною мовою (45% і 37%, відповідно), а також знання і святкування знакових історичних подій (29% і 23%, відповідно). Водночас молодь за кордоном частіше вказує на зростання важливості знання і шанування історії України (45% і 38%, відповідно). За іншими аспектами культурного життя відмінностей між групами не було виявлено.

Табл. 6.3
Важливість окремих аспектів життя

Чи змінилася важливість для вас таких аспектів життя за останні 12 місяців:		Молодь в Україні		Молодь за кордоном	
		2024	2025	2024	2025
Споживання українського контенту	Зросла	52%	60%↑	56%	54%
	Не змінилась	43%	36%↓	32%	34%
	Знизилась	5%	3%	12%	12%
Купівля товарів і послуг українського виробництва	Зросла	45%	50%↑	46%	38%↓
	Не змінилась	49%	47%	38%	41%
	Знизилась	5%	2%	16%	22%↑
Спілкування державною мовою	Зросла	47%	45%	50%	39%↓
	Не змінилась	50%	53%	39%	49%↑
	Знизилась	3%	2%	11%	12%
Знання і шанування історії України	Зросла	47%	38%↓	50%	47%
	Не змінилась	48%	57%↑	42%	43%
	Знизилась	5%	4%	8%	9%
Пізнання своєї країни, зокрема, через подорожі, відвідування знакових місць	Зросла	26%	34%↑	36%	34%
	Не змінилась	57%	56%	42%	43%
	Знизилась	17%	10%↓	23%	23%
Знання та святкування знакових історичних подій	Зросла	33%	30%	30%	25%↓
	Не змінилась	58%	65%↑	52%	60%↑
	Знизилась	8%	6%	18%	15%
Відвідування національних культурних закладів та заходів	Зросла	20%	26%↑	28%	28%
	Не змінилась	65%	61%	48%	50%
	Знизилась	16%	13%	24%	22%

Примітка. Молодь в Україні: 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050; Молодь за кордоном: 2024 рік, N = 436; 2025 рік, N = 600.

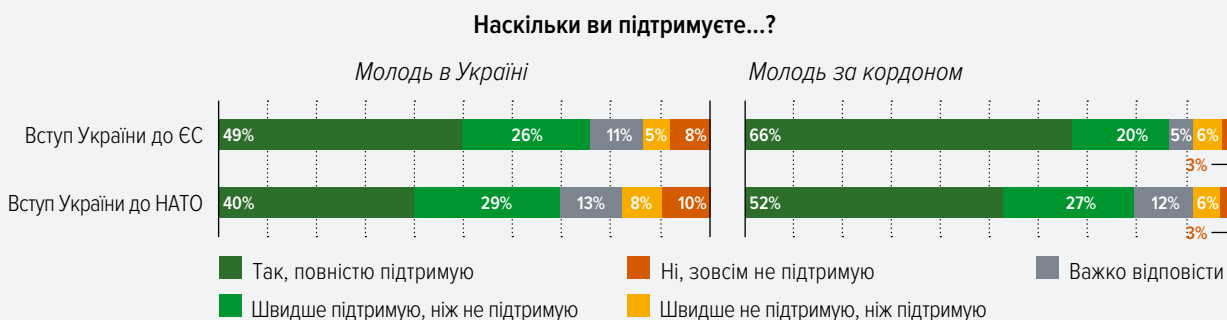
Розділ 7.

ГЕОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ

75% опитаних в Україні підтримують вступ України в Європейського Союзу, 13% — не підтримують. Вступ до НАТО підтримують 69% опитаної молоді в Україні (18% — не підтримують).

Рис. 7.1

Підтримка вступу до ЄС та НАТО, 2025 рік

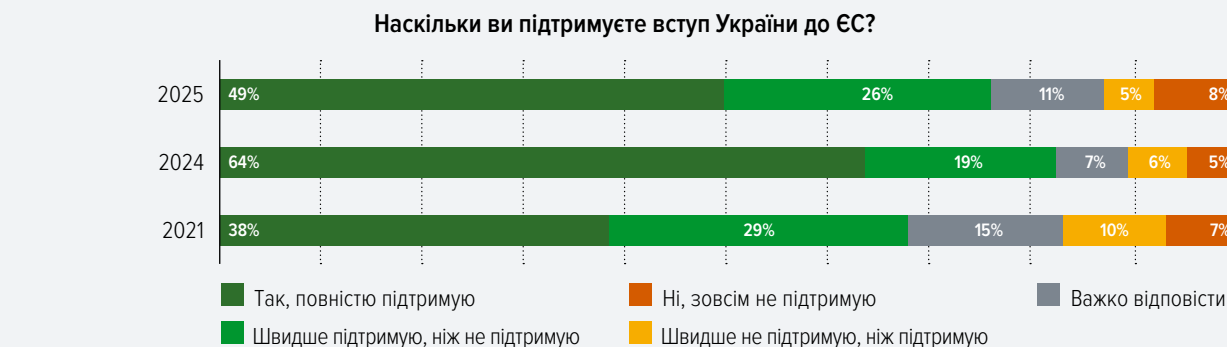

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Порівняно з даними 2024 р. підтримка вступу до ЄС серед молоді в Україні дещо скоротилося (з 83% до 75%), проте є вищою, ніж у 2021 році (67%). Схожі тенденції спостерігаються і в підтримці молоддю вступу України до НАТО: порівняно з даними 2024 р. вона дещо скоротилося (з 77% до 69%), проте є вищою за показник 2021 року (59%).

Рис. 7.2

Підтримка вступу до ЄС

Примітка. Молодь в Україні: 2021 рік, N = 2000; 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

Серед молоді за кордоном євроатлантичні настрої є більш поширеними: 86% підтримують вступ України до ЄС, 79% — до НАТО, що може бути пов'язано з їхнім безпосереднім досвідом перебування в європейському середовищі та вищим рівнем довіри до західних інституцій.

Загалом молоді як і раніше активно підтримує євроінтеграцію та вступ до НАТО, хоча у 2025 році зафіксовано незначне зниження порівняно з 2024 роком. Це може бути реакцією на втому від тривалої війни та сповільнення процесів інтеграції. Водночас рівень підтримки залишається значно вищим, ніж у довоєнний період 2021 року.

Розділ 8.

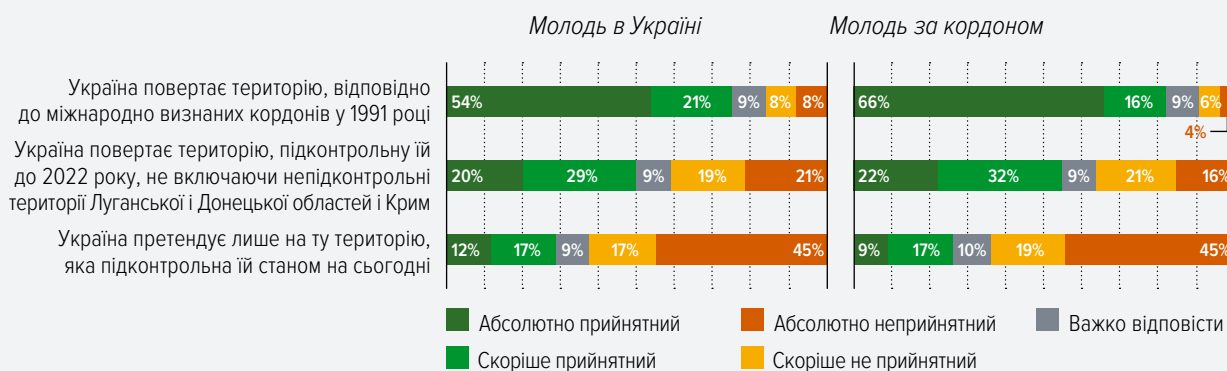
ДОВІРА ДО ІНСТИТУЦІЙ ТА ОЧІКУВАННЯ МОЛОДІ ЩОДО ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙНИ

54% опитаних вважає прийнятними кроками для встановлення миру повне відновлення територіальної цілісності України в межах кордонів 1991 року (75% проти 82% серед молоді за кордоном), в межах кордонів 2022 року — 49% (54% серед молоді за кордоном), в кордонах станом на сьогодні — 29% (26% серед молоді за кордоном). Компромісні варіанти, зокрема відмову від частини територій, переважна більшість молоді розцінює як неприйнятні.

Рис. 8.1

Прийнятність окремих варіантів як ціни за встановлення миру, 2025 рік

Наскільки прийнятним чи неприйнятним ви вважаєте кожен з варіантів як ціну за встановлення миру?

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Порівняно з даними 2024 р. дещо зросла частка опитаних в Україні, які вважають прийнятним повернення Україні території, що була підконтрольна до 2022 р. як ціну встановлення миру (з 31% до 49%). Схожі настрої спостерігаються стосовно варіанту, що Україна може претендувати лише на ту територію, яка підконтрольна їй станом на зараз (показник зріс з 14% до 29%).

Серед можливих умов досягнення миру між Україною та Росією більшість молоді в Україні виступає за притягнення винних у воєнних злочинах до відповідальності (62%), виплату репарацій Росією (59%) та деокупацію територій в межах 1991 року (49%). Молодь за кордоном ранжує їх у тому ж порядку: притягнення винних у воєнних злочинах до відповідальності (82%), виплату репарацій Росією (77%) та деокупацію територій в межах 1991 року (64%). Винятком є вимоги щодо зміни політичного режиму в Росії на демократичний та ліберальний (48% проти 24% в Україні), зміна політики пам'яті та історичного дискурсу в Росії, визнання ролі Росії як колоніальної держави (42% проти 16% в Україні), які отримали вищі позиції в переліку умов. З тезою про неможливість примирення між Україною та Росією молоді в Україні та за кордоном погоджуються однаково часто (28% в Україні та 24% за кордоном). Найменшу згоду серед наведених умов обрало розширення прав російськомовного населення України (7% в Україні та 10% за кордоном).

Таблиця 8.1

Прийнятність окремих варіантів як ціни за встановлення миру

Наскільки прийнятним чи неприйнятним ви вважаєте кожен з варіантів як ціну за встановлення миру:		Молодь в Україні	
		2024	2025
Україна повертає територію, відповідно до міжнародно визнаних кордонів у 1991 році	Абсолютно прийнятний	62%	54%
	Скоріше прийнятний	15%	21%
	Скоріше не прийнятний	7%	8%
	Абсолютно неприйнятний	3%	8%
	Важко відповісти	13%	9%
Україна повертає територію, підконтрольну їй до 2022 року, не включаючи непідконтрольні території Луганської і Донецької областей і Крим	Абсолютно прийнятний	10%	20%↑
	Скоріше прийнятний	21%	29%↑
	Скоріше не прийнятний	23%	19%
	Абсолютно неприйнятний	32%	21%
	Важко відповісти	14%	9%
Україна претендує лише на ту територію, яка підконтрольна їй станом на сьогодні	Абсолютно прийнятний	7%	12%↑
	Скоріше прийнятний	7%	17%↑
	Скоріше не прийнятний	15%	17%
	Абсолютно неприйнятний	56%	45%
	Важко відповісти	16%	9%

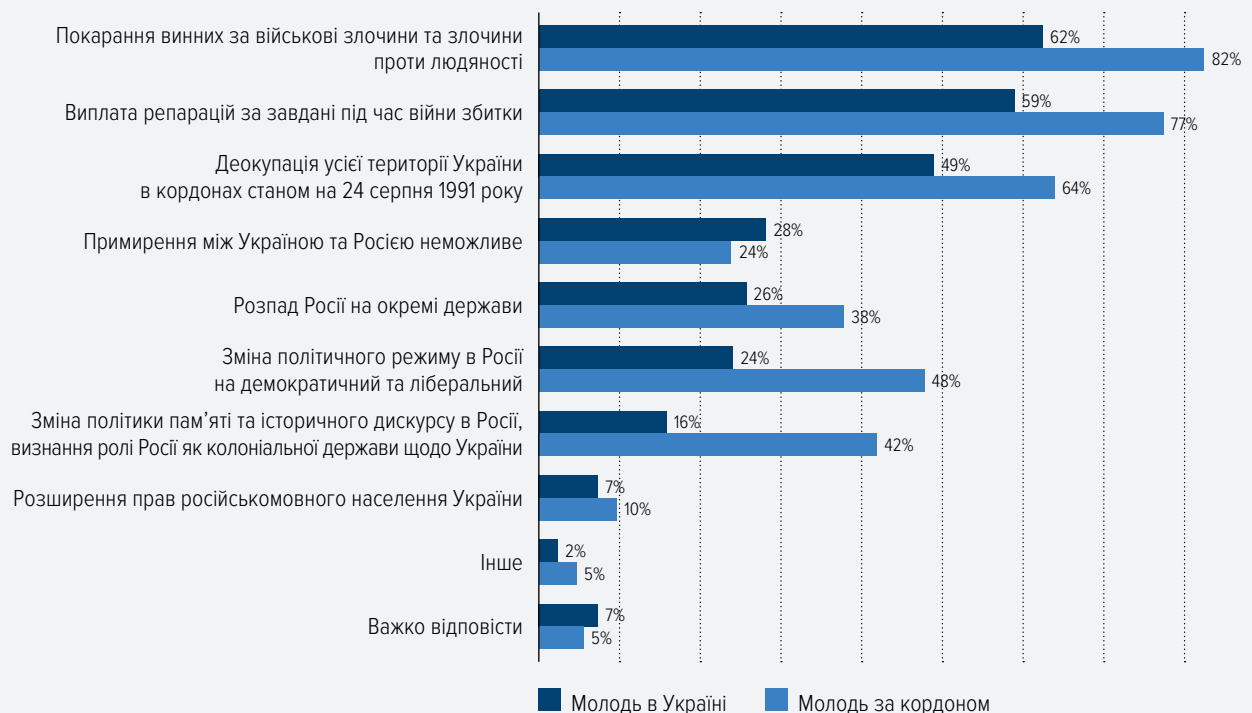
Примітка. Молодь в Україні: 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

Рис. 8.2

Необхідні умови для досягнення миру, 2025 рік

Які з умов досягнення миру між Україною та Росією ви вважаєте необхідними?

(довільна кількість відповідей)

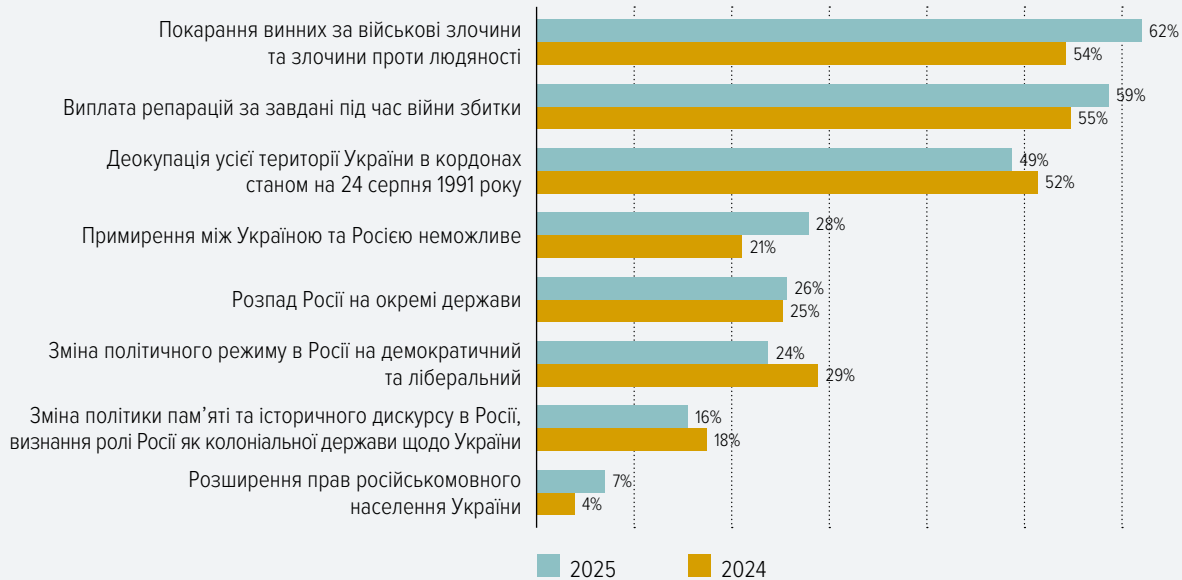
Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Порівняно з даними 2024 р. зросла частка молоді в Україні, яка вважає необхідним покарання винних за військові злочини та злочини проти людяності як умови досягнення миру (з 54% до 62%) і впала щодо зміни політичного режиму в Росії на демократичний та ліберальний (з 29% до 24%). Окрім того, молодь частіше стала відповідати про те, що примирення між Україною та Росією неможливе (з 21% до 28%).

Рис. 8.3

Необхідні умови для досягнення миру

Які з умов досягнення миру між Україною та Росією ви вважаєте необхідними?

Примітка. Молодь в Україні: 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

Молодь в Україні висловлює високий рівень довіри до Збройних Сил України (94% повністю або радше довіряють) та громадських і волонтерських організацій (80% довіри), оскільки ці інституції пов'язані з обороною і громадянською самоорганізацією у складний для країни період. Дещо меншу довіру має Президент України (61%). Баланс довіри щодо наведених інституцій є позитивним. Щодо інших інституцій він стає негативним: якщо повністю або радше довіряють поліції 46%, то недовіру висловлюють 49%. До місцевої влади з довірою у цілому ставляться 45%, з недовірою — 48%. Судовій владі загалом довіряють 39%, не довіряють — 54%, медіа України 38% довіряють і 55% не довіряють, Кабінету Міністрів України 31% довіряють і 61% не довіряють, Верховній Раді України 28% довіряють і 66% не довіряють.

Втрати під час війни можуть впливати на зростання недовіри до державних інституцій. Зокрема, досвід такої втрати, як смерть друзів або членів сім'ї, має позитивний кореляційний зв'язок із державними соціальними інституціями, зокрема:

- ✓ Верховна Рада України ($s = 0,073$, $p < 0,01$);
- ✓ Поліція ($s = 0,065$, $p < 0,01$);
- ✓ Кабінет Міністрів України ($s = 0,064$, $p < 0,01$);
- ✓ Президент України ($s = 0,063$, $p < 0,01$);
- ✓ Судова влада ($s = 0,047$, $p < 0,05$).

Водночас такі втрати не пов'язані з рівнем довіри до Збройних Сил України, а також до громадських і волонтерських організацій.

Під час усіх ФГД молоді люди висловлювали високу недовіру до державних інституцій в цілому, незважаючи на низьку обізнаність щодо того, що входить в таку категорію, і це було особливо помітно під час обговорень з молоддю, яка навчається у школі, технікумах, коледжах або ЗВО: частина відносила до цього переліку волонтерські організації, деякі респонденти — муніципальні органи влади. Серед інституцій, яким опитані довіряють, часто називалися ЗСУ, екстренні служби ДСНС, медичні заклади, зокрема швидка допомога. Деякі учасниці та учасники висловили довіру до комунальних установ, зокрема тих, що займаються електропостачанням, через їхню оперативну

роботу по подоланню наслідків обстрілів. Місцеве самоврядування називали під час дискусій з мешканцями деяких прикордонних областей, молоддю, що проживає у малих містах і селах, а також з ветеранами. Молодь з інвалідністю та студенти ЗВО також згадували діяльність антикорупційних органів, зокрема НАБУ і САП.

«Я думаю, загалом тут треба виділити також екстрені служби. Не тільки медицина, а й ДСНС. Вони працюють і вдень, і вночі...» (P5, жінка, 21 рік, прифронтові регіони)

«...центрів соціальних служб, бо я знаю, як там все працює. І там можна просто, знаючи телефон довіри, подзвонити, наприклад, розказати, що в тебе там в житті, тебе підтримують, що робити, якщо потрібно, куди звернутися за допомогою. Тобто, також, якщо там є якісь проблеми, вони допоможуть» (P8, жінка, 16 років, учні 10–11 класу)

Учасниці та учасники ФГД продемонстрували низьку довіру до центральної влади та правоохоронних органів, зокрема до поліції, судової системи, прокуратури, що пов'язано насамперед зі звинуваченням їх у корумпованості, неефективності та «відірваності від потреб» звичайних людей. Окремі молоді люди наводили історії про корумпованих поліцейських, яких судять більше року за корупційну діяльність, звинувачення у байдужості до справ, фабрикації статистики, та повідомляли про загальне відчуття небезпеки поруч із правоохоронцями. Частина опитаних також висловлює недовіру до державних підрядників та комунальних служб через підозру в корумпованості, а також через порівняння з наданням приватних послуг як більш ефективних порівняно з державними та муніципальними. Студентство ЗВО не довіряє МОН через низьку якість освіти та відсутність її покращення.

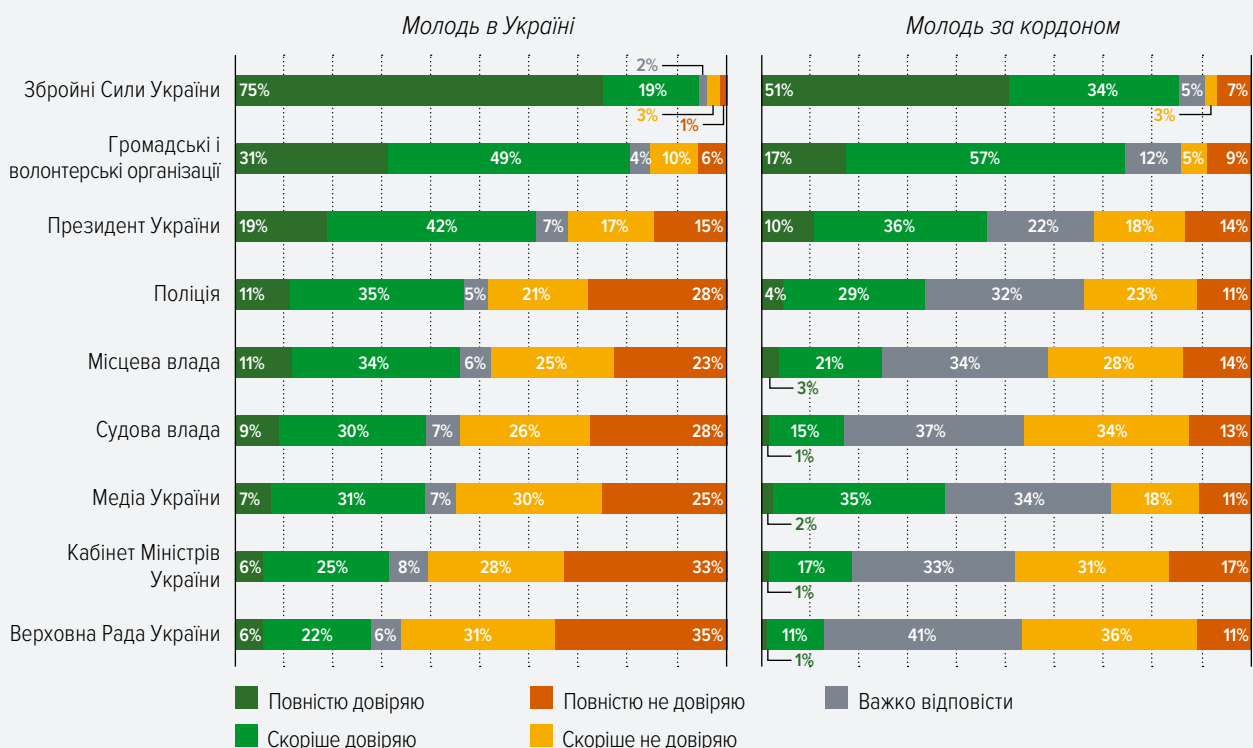
«Верховній Раді України. ...слідуючи тим тенденціям, які закони вони запроваджують... вони йдуть на погіршення ситуації в Україні» (P2, жінка, 18 років, студенти ЗВО)

«Судова інстанція, суд. Зовсім, зовсім не довіряю. Тому що, знаєте, Феміда, вона сліпа, а в нашій країні, ну, вона взагалі, у кого більше грошей, той і правий» (P7, чоловік, 35 років, села)

Рис. 8.4

Довіра до інституцій, 2025 рік

Якою мірою ви довіряєте чи ні таким інституціям ...

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

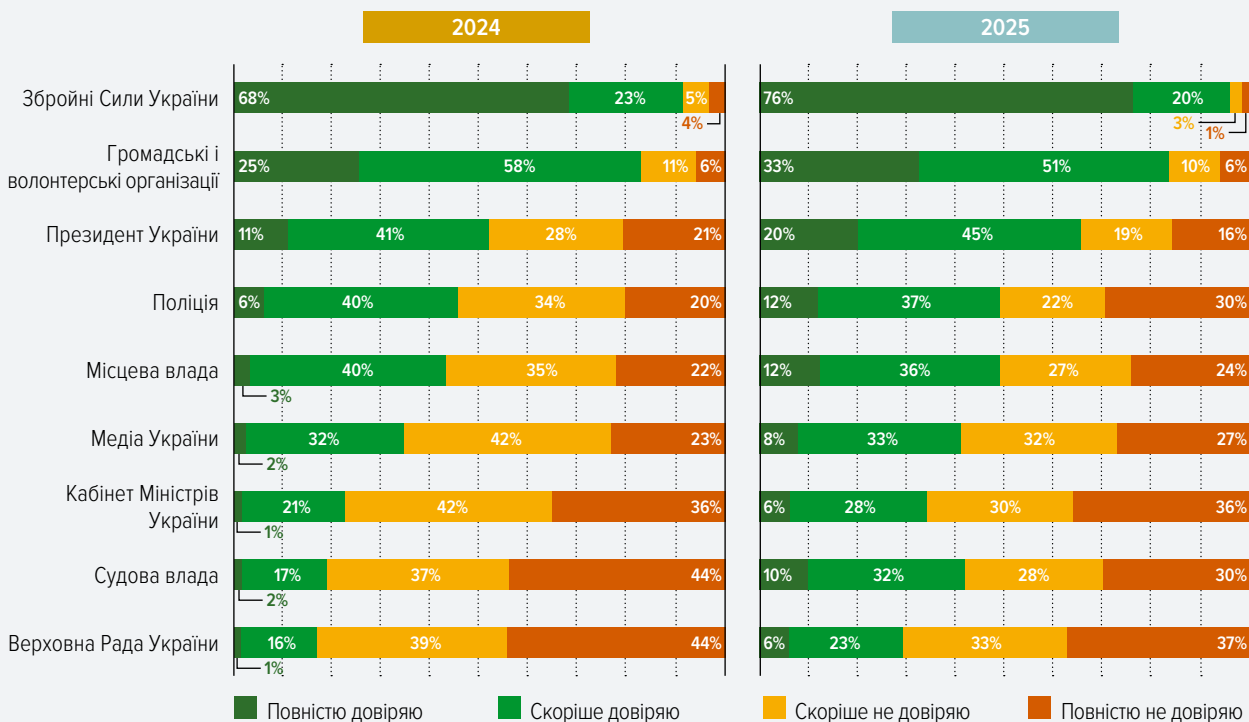
Photo credit: Andrii Krepykh // UNDP in Ukraine

Низький рівень довіри до зазначених інституцій демонструє стійкий запит молоді на оновлення, прозорість і ефективність державних інституцій. Порівняно з даними 2024 р. відбулося зростання довіри до всіх наведених інституцій, окрім поліції. Це може свідчити про покращення кризових комунікацій та більш прозоре інформування. Додатково на довіру до соціальних інституцій впливають відчуття громадянської солідарності, досвід взаємодії на локальному рівні, а також бажання віднайти опору в інституціях у період невизначеності.

Загалом молодь, яка проживає за кордоном, меншою мірою довіряє усім перерахованим інституціям. Винятком є ставлення до медіа України: рівень довіри до цієї інституції не є меншим, а баланс довіри є позитивним за рахунок меншого рівня недовіри (за кордоном не довіряють 29% проти 55% недовіри в Україні).

Рис. 8.5
Довіра до інституцій

Якою мірою ви довіряєте чи ні наступним інституціям?

Примітка. Молодь в Україні: 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

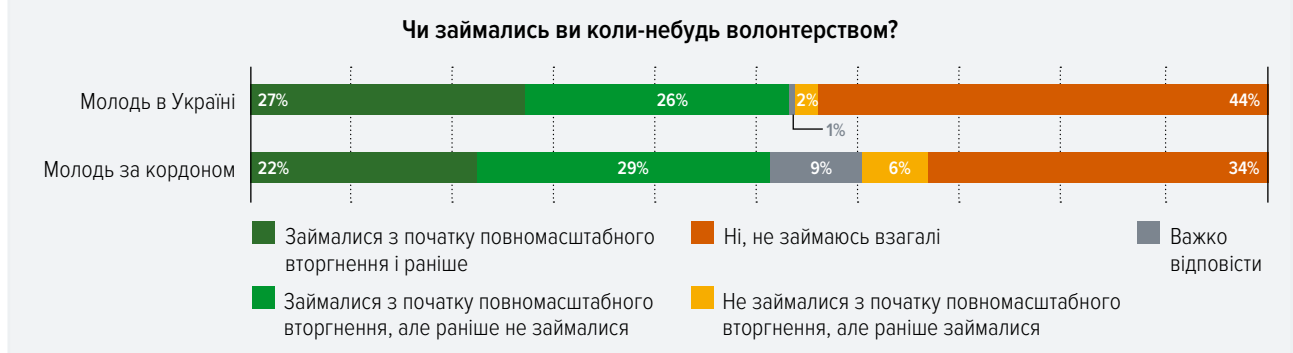
Розділ 9.

УЧАСТЬ МОЛОДІ У ГРОМАДСЬКІЙ ТА ВОЛОНТЕРСЬКІЙ АКТИВНОСТІ

В Україні 27% молоді займалися волонтерством з початку повномасштабного вторгнення і раніше, ще 26% почали ним займатися після 24 лютого 2022 р. Частіше про те, що мають досвід волонтерства, відповідають мешканки та мешканці Заходу (60%) і Києва (55%), опитані старшого віку (30–35 років: 53%), а також більш заможні (59% серед забезпечених і 54% серед опитаних із середнім рівнем статків). Участь у волонтерській діяльності пов'язана з довірою до громадських і волонтерських організацій ($r = 0,076$, $p < 0,05$). Окрім того, досвід участі у волонтерській діяльності протягом останнього року пов'язаний з меншим рівнем соціальної дистанції до представників ЛГБТІК+ ($s = -0,063$, $p < 0,05$).

Рис. 9.1

Досвід участі у волонтерстві, 2025 рік

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

За останній рік частка молоді, яка має досвід волонтерства, суттєво не змінилася (51% у 2024 році проти 53% у 2025-му в Україні, 50% у 2024 році проти 51% у 2025-му за кордоном).

За даними опитування молоді в Україні, 36% вказали, що цього року постійно допомагали комусь, хто того потребував, ще 48% надавали допомогу час від часу.

Таблиця 9.1

Досвід участі у волонтерстві, 2025 рік

Чи займалися ви коли-небудь волонтерством?	Молодь в Україні			Молодь за кордоном	
	2021	2024	2025	2024	2025
Займалися з початку повномасштабного вторгнення і раніше	14%	17%	27%↑	16%	22%↑
Займалися з початку повномасштабного вторгнення, але раніше не займалися	6%	34%	26%↓	34%	29%↓
Не займалися з початку повномасштабного вторгнення, але раніше займалися	12%	2%	2%	4%	6%
Ні, не займаюсь взагалі	62%	44%	44%	33%	34%
Важко відповісти	6%	3%	1%	2%	9%

Примітка. Молодь в Україні: 2021 рік, N = 2000; 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050; Молодь за кордоном: 2024 рік, N = 436; 2025 рік, N = 600.

Учасниці та учасники ФГД не завжди розуміли відмінність між громадським життям на волонтерськими ініціативами. Загалом опитані зазначають, що мають можливість долучатися до таких активностей, зокрема до екологічних заходів (зокрема прибирання території та сортування сміття), поширення гуманітарної допомоги, надання допомоги родинам, які постраждали, безпритульним тваринам, поширення інформації, підпис петиції та звернень до місцевої влади. Деякі опитані зазначали, що студенти ЗВО можуть долучатися до тих ініціатив, які пов'язані з їхньою спеціальністю, а також кращі можливості долучення є для більш творчих людей, які мають можливість знімати та редагувати відео, займатися SMM, організовувати свята тощо. Частина мешканок та мешканців прифронтових областей зазначають про те, що можливості залучення до таких ініціатив залежать від активності конкретних громад. Натомість молоді люди відповідали про брак часу, через що такі практики здебільшого зводяться до участі у зборах, спрямованих на покриття потреб військових.

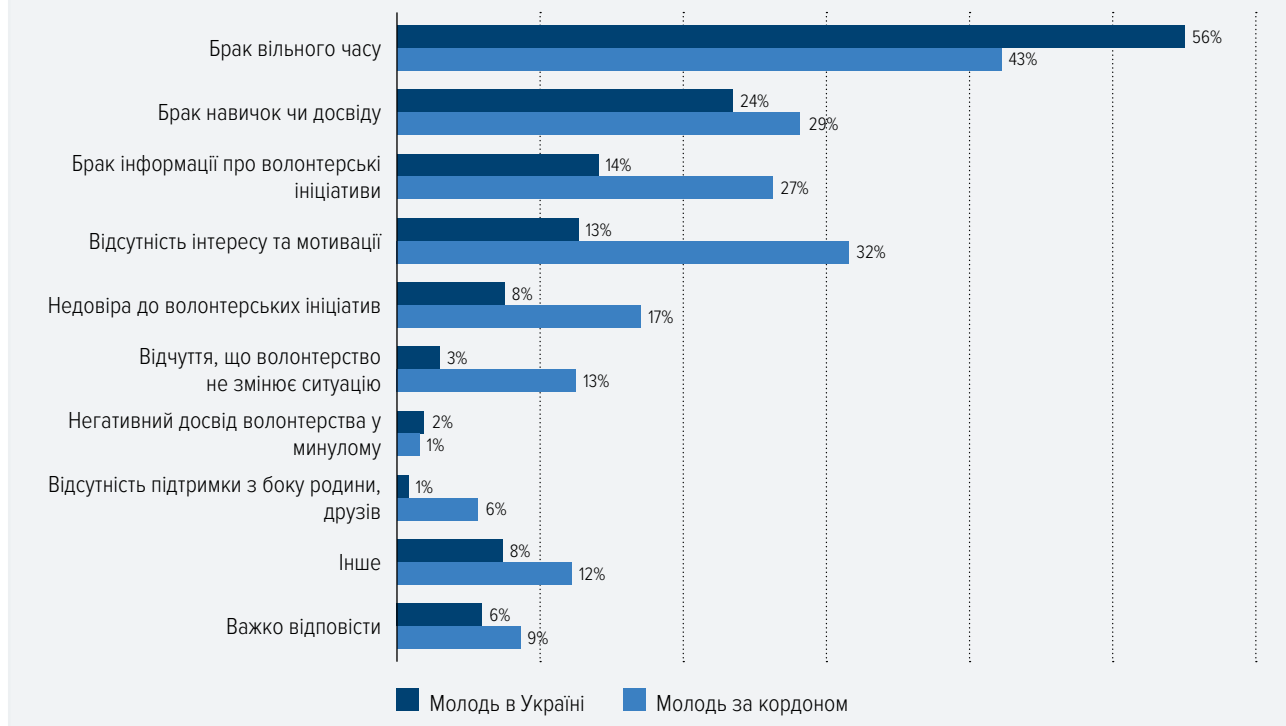
Кількісне опитування підтверджує цю тезу: основним бар'єром долучення до волонтерства є брак вільного часу (55%). Окрім того, значущими є нестача навичок або досвіду, інформації про волонтерські ініціативи, відсутність інтересу і мотивації та недовіра до волонтерських ініціатив. Жінки частіше відповідають про відсутність вільного часу, чоловіки — брак інтересу та мотивації. Опитані віком 14–19 років порівняно з іншими віковими групами частіше серед бар'єрів зазначають брак навичок або досвіду, інформації про волонтерські ініціативи, відсутність інтересу та мотивації, рідше — про брак вільного часу. Опитані віком 20–24 років частіше відзначають брак часу та відчуття, що волонтерство не змінює ситуацію, молодь віком 25–29 років — недовіру до волонтерських ініціатив. Фінансово забезпечені респонденти частіше називали брак вільного часу (58% проти 51% серед малозабезпечених). На види бар'єрів впливає і наявність дітей у сім'ї: респонденти, які мають дітей віком до 16 років, частіше зауважують про брак вільного часу (61% проти 52%) і рідше — брак навичок чи досвіду (20% проти 27%) та відсутність інтересу чи мотивації (10% проти 15%).

Рис. 9.2

Бар'єри щодо участі у волонтерстві, 2025 рік

Які основні перешкоди або бар'єри заважають вам долучитися до волонтерської діяльності?

(серед тих, хто НЕ займався волонтерством, до 3-х відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 911; Молодь за кордоном, N = 201.

Деякі учасниці та учасники ФГД, що раніше брали участь у волонтерських ініціативах та громадській діяльності, висловили незадоволення через те, що така діяльність, на їхню думку, не призводить до суттєвих змін.

Photo credit: Andrii Krepykh // UNDP in Ukraine

«Я вже працював у гуманітарних організаціях, і не думаю, що щось зміниться далі» (P7, чоловік, 19 років, студенти ЗВО)

Серед молоді за кордоном займалися волонтерством до початку повномасштабного вторгнення і продовжують займатися зараз 22%, почали займатися волонтерством після повномасштабного вторгнення 29%. Частіше мають досвід волонтерства жінки, опитані віком 18–35 років, а також респондентки та респонденти з середнім рівнем статків і забезпечені. Порівняно з даними 2024 р. відбулося зростання частки опитаних, які відповіли, що почали займатися волонтерством до лютого 2022 року і згодом продовжили це робити (з 16% до 22%), а також скорочення частки респондентів, які відповіли, що займалися волонтерством лише з початку повномасштабного вторгнення (з 34% до 29%). Серед перешкод долучення до волонтерства молодь за кордоном рідше відзначає брак вільного часу, навичок чи досвіду, водночас частіше — відсутність інтересу та мотивації, брак інформації про волонтерські ініціативи, недовіру до волонтерських ініціатив і відчуття, що волонтерство не змінює ситуацію.

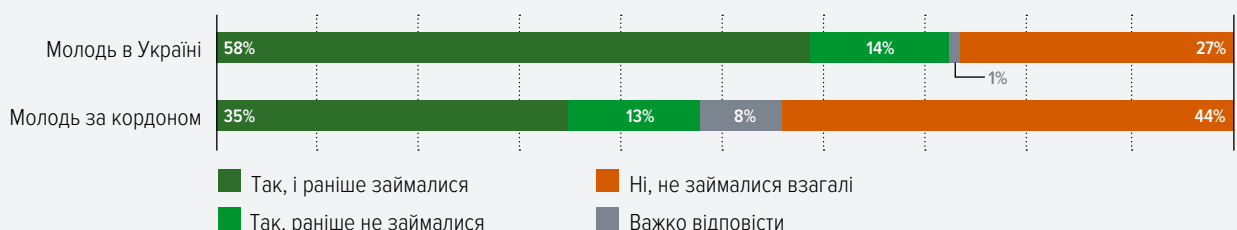
Серед молоді в Україні, яка має досвід волонтерства, 58% займалися волонтерством протягом останніх 12 місяців і раніше (частіше це мешканці Центру, а також опитані з доходами середнього рівня і забезпечені), ще 14% почали це робити лише в цьому році, а 27% не робили цього протягом останнього року.

Молодь за кордоном у цілому має менший досвід волонтерства: 35% робили це протягом останніх 12 місяців і раніше (проти 58% в Україні). Тривалість волонтерського досвіду пов'язана з рівнем доходів: частіше волонтерством продовжують займатися фінансово забезпечені опитані (40%). Проте динаміка залучення молоді до волонтерства за кордоном протягом останніх 12 місяців відповідає динаміці залучення в Україні: 13% почали долучатись протягом останніх 12 місяців. Водночас 44% молоді, яка в минулому мала досвід волонтерства, не займалися ним протягом останнього часу.

Рис. 9.3

Досвід участі у волонтерстві за останні 12 місяців, 2025 рік

Чи за останні 12 місяців ви займалися волонтерством?
(серед тих, хто займався волонтерством)

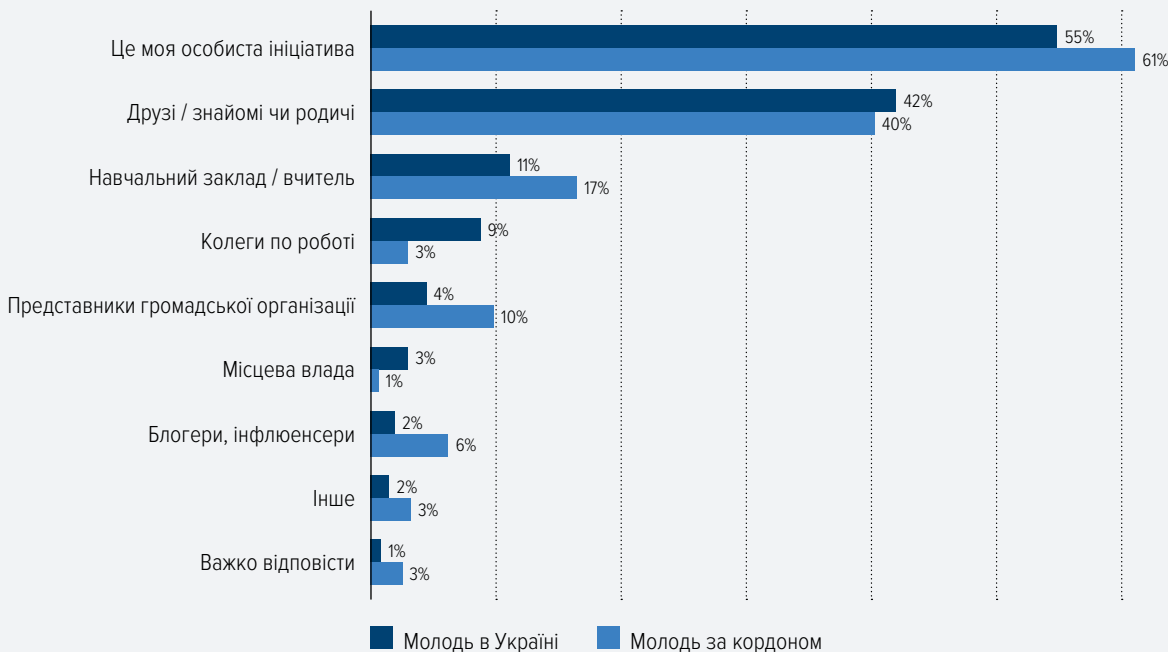
Примітка. Молодь в Україні, N = 1129; Молодь за кордоном, N = 343.

Молодь в Україні та за кордоном долучається до волонтерства подібним чином. В Україні 55% роблять це за власною ініціативою, 42% — через друзів, знайомих або родичів, 11% — через навчальний заклад або за сприянням з боку вчителя, 9% — через колеги по роботі. За кордоном дещо частішим є залучення за особистою ініціативою, за сприяння навчального закладу або вчителя і представників громадських організацій. Водночас менш важливими агентами є колеги по роботі.

Рис 9.4

Джерела залучення до волонтерської діяльності, 2025 рік

Хто залучив Вас до волонтерської діяльності?
(серед тих, хто займався волонтерством, довільна кількість відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 1129; Молодь за кордоном, N = 343.

Найбільше молодь в Україні зацікавлена брати участь у програмах стажувань та молодіжних обмінах в межах України. На відміну від молоді за кордоном, опитані в Україні більше зацікавлені в участі в молодіжних обмінах в межах України, навчально-освітніх заходах, у молодіжних радах при органах місцевого самоврядування. Натомість молодь за кордоном значно частіше надає перевагу арт- і культурним проектам (майстер-класи, ігри, кіновечори), програмам стажувань, публічним заходам (фестивалі, ярмарки, концерти, форуми), програмах фінансової підтримки молодіжних проєктів, спортивних подіях та активностях. У деяких заходах молодь в Україні та за кордоном проявляє однакову зацікавленість, зокрема в дискусійних клубах, дебатах, молодіжних платформах для обговорення важливих тем та екологічних заходах.

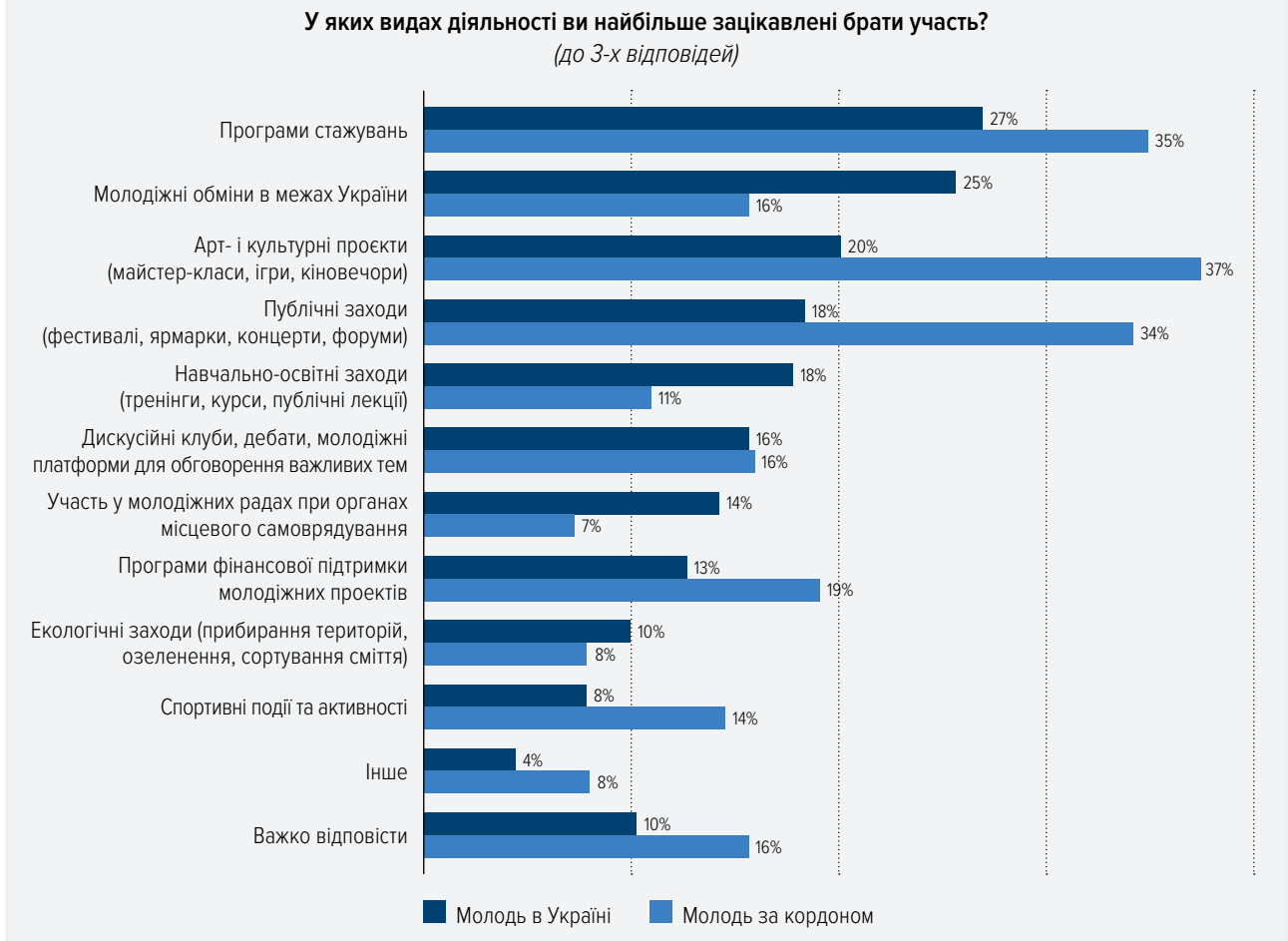
Жінки частіше за чоловіків готові брати участь у навчально-освітніх заходах (тренінги, курси, публічні лекції) (34% проти 20%), публічних заходах (фестивалі, ярмарки, концерти, форуми) (26% проти 14%), екологічних заходах (прибирання територій, озеленення, сортування сміття) (18% проти 13%), молодіжних обмінах в межах України (16% проти 12%). Натомість чоловіки частіше за жінок готові брати участь у спортивних подіях та активностях (34% проти 16%).

Молодь з вищою або незакінченою вищою освітою частіше готова брати участь в навчально-освітніх заходах (34% проти 21% серед тих, хто має загальну середню освіту), арт- і культурних проєктах (майстер-класи, ігри, кіновечори) (21% проти 16%, відповідно).

Молодь з обласних центрів частіше готова долучатись до навчально-освітніх заходів, публічних заходів, арт- і культурних проєктів.

Рис. 9.5

Напрями діяльності, які найбільше цікавлять молодь, 2025 рік

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050; Молодь за кордоном, N = 600.

Учасники майже усіх ФГД асоціювали відновлення України насамперед із фізичною відбудовою, зокрема зруйнованих населених пунктів, інфраструктури та промисловості. Молоді люди повідомляли про завершення війни, повернення військових додому, вжиття заходів для забезпечення сталого миру. Окрім того, деякі учасниці та учасники згадували реформи, боротьбу з корупцією та зміну влади, а також бюрократичні процеси, що сприймаються як бар'єри на шляху відбудови. Серед негативних асоціацій опитані згадували економічні труднощі, пов'язані з необхідністю виплат боргів, невисокі заробітні плати та небезпеку корупції.

«У нас починаються грандіозні будівництва, розквіт. У нас емоційне піднесення усього того, що завершилося» (Р7, чоловік, 22 роки, прифронтові області)

«Відбудова житла, створення робочих місць та безпека» (Р8, жінка, 35 років, ВПО)

Молодь серед ВПО окрім вищенаведеного зробили акцент на відбудові житла. Ветеранки асоціюють відновлення із поверненням молоді в Україну, відродженням національної ідентичності та розвитком української культури. Ветерани згадували отримання репарацій від Росії, повернення Криму та відновлення ядерного потенціалу. Під час ФГД з цієї соціальною категорією лунали патерналістські установки, зокрема орієнтація на повернення контролю та встановлення справедливості з боку держави. ВПО та люди з інвалідністю згадували про необхідність встановлення інклюзивності просторів для людей з інвалідністю та поранених. Студенти ЗВО робили акцент на відновленні психологічного стану. Молодь з малих міст також згадувала розмінування.

«Про відбудову, про покращення економіки, сервісів... І ще, мабуть, щось з психологічним станом» (Р3, чоловік, 18 років, студенти ЗВО)

Біженки та біженці також асоціювали відновлення насамперед з фізичною відбудовою інфраструктури, житла і доріг, а також із забезпеченням стабільності у країні, проведенням реформ та залученням інвестицій. Окрім того, вони пов'язали відновлення з участю молоді в управлінні та політиці, що має символізувати інновації та прогрес. Серед негативних асоціацій були згадані корупційні ризики.

«...це напевно молодь, яка застосовується в сфері управління, в сфері політиці, тому що чим більше молоді в країні і саме в керівничих посадах, це завжди прогрес інновацій. І я вважаю, що тільки таким чином можна дати зрозуміти всьому світу, що ось ми Україна, давайте нам інвестиції, інвесторів, ми молода країна, дайте гроші» (P5, чоловік, 22 роки, біженці 22–35 років)

Про чинні програми відновлення чули лише деякі молоді люди. Зазвичай учасниці та учасники ФГД згадували державні програми, спрямовані на відновлення житла, зокрема «Житло і «Відновлення, програми відновлення медичних та освітніх закладів, пожертвування від іноземних меценатів. Ветерани та ветеранки згадували кредитні лінії від іноземних партнерів, спрямованих на відновлення України, а також про програми психологічного відновлення та реабілітації. Молодь з малих міст та сіл називала випадки відновлення багатоквартирних будинків і дошкільних навчальних закладів за кошти місцевих громад, а також про відбудову мостів та будівництво тимчасового житла для ВПО. Деякі ВПО згадали про масштабні програми відновлення житлово-комунальної інфраструктури від міжнародних організацій. Частина опитаних, які чули про програми відновлення, висловлювали скепсис щодо їхніх наслідків через непрозорість та нечіткість програм, а також через випадки розкрадання коштів.

*«Є в Дії Є-відновлення... мені вистачило тільки на вікна та на двері» (P8, жінка, 35 років, ВПО)
«Одна з таких програм — це USAID, яка була при Трампі закрита» (P2, чоловік, 35 років, ВПО)*

Учасники ФГД з біженками та біженцями згадували насамперед програми відновлення зруйнованого житла, що були підтримані Україною або міжнародними партнерами. Деякі молоді люди лише чули про існування програм, проте не мали достатньо детальної інформації.

«Відновлення — це за участю країн-партнерів, європейських, для відновлення міст, для інфраструктури» (P10, чоловік, 35 років, біженці 22–35 років)

Учасниці та учасники ФГД стикалися з випадками відновлення лише в частині громад. Мешканки та мешканці прифронтових областей згадували приклад відновлення окремих об'єктів (частина школи), відкриття Центру психологічного здоров'я та реабілітаційних центрів. Водночас наводились приклади шкіл у деяких селах, які залишаються недоступними попри наявність підземних класів через постійні обстріли. Деякі молоді люди з малих міст розповідали про будівництво модульних будинків та відбудову історичних пам'яток, мешканці малих міст наводили приклади ремонту будинків, освітніх закладів, відбудову парків і мостів, натомість мешканці сіл говорили про те, що в їхніх населених пунктах відновлення не відбувається. Окремі опитані з великих прифронтових міст розповідали про програми відбудови житла, що мають початися після завершення війни. ВПО зазначали, що активність відновлення залежить від конкретних населених пунктів. У деяких відбувається ремонт житла, зокрема стін, дахів, закриття вікон фанерою, у деяких немає таких практик. Водночас значна частина опитаних повідомила, що в їхніх громадах відновлення не відбувається.

«У нас у Запоріжжі так: недалеко від мого дому також був приліт у житловий будинок, і протягом року я гуляла поряд і я бачила, як відновлюється. І зараз цей будинок знов функціонує. Якщо їздити по місту, можна побачити, як відновлюють, як спочатку збирають, сміття там все кидають. Те, що було дуже близько до мене, вже майже відбудували» (P8, жінка, 16 років, учні 10–11 класів)

40% молоді в Україні декларують готовність долучитися до процесів відновлення в їхній громаді, ще 37% радше готові це зробити, і лише 1% вже долучаються до цих процесів. Готовність до долучення пов'язана з віком, рівнем економічної забезпеченості та наявністю статусу ВПО: частіше висловлюють готовність опитані старшого віку (30–35 років: 45%), забезпечені респонденти (45%) та ті, хто має статус ВПО (47%). Частина молоді, яка висловила готовність особисто долучитись до процесів відновлення в своїй громаді, зросла з 17% у 2024 р. до 40% у 2025 р. Такі зміни пов'язані зі

зростанням відчуття того, що респонденти можуть особисто впливати на зміні у своїй громаді: якщо у 2024 р. з цим погоджувались 8%, то у 2025 р. — 18%. Кореляційний зв'язок між цими ознаками є помірним і позитивним ($r = 0,400$, $p < 0,001$). Важливе значення має і рівень довіри до соціальних інституцій, зокрема:

- ✓ громадські та волонтерські організації ($r = 0,201$, $p < 0,001$);
- ✓ Збройні Сили України ($r = 0,162$, $p < 0,001$);
- ✓ Президент України ($r = 0,138$, $p < 0,001$);
- ✓ Місцева влада ($r = 0,123$, $p < 0,001$);
- ✓ Поліція ($r = 0,107$, $p < 0,001$);
- ✓ Кабінет Міністрів України ($r = 0,097$, $p < 0,001$);
- ✓ Судова влада ($r = 0,081$, $p < 0,01$);
- ✓ медіа України ($r = 0,079$, $p < 0,01$);
- ✓ Верховна Рада України ($r = 0,065$, $p < 0,01$).

Рис. 9.6

Готовність долучитися до процесів відновлення у громаді

Чи готові ви особисто долучитися до процесів відновлення у вашій громаді?

Примітка. Молодь в Україні: 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

Готовність взяти участь у відновленні власної громади пов'язана з наявністю упереджень щодо деяких соціальних груп, зокрема:

- ✓ ЛГБТК+ ($s = 0,075$, $p < 0,01$);
- ✓ багатодітних сімей ($s = 0,073$, $p < 0,01$);
- ✓ людей, які живуть з ВІЛ/СНІД ($s = 0,072$, $p < 0,01$);
- ✓ колишніх засуджених ($s = 0,056$, $p < 0,05$);
- ✓ ромів ($s = 0,052$, $p < 0,05$).

Такі результати свідчать про ризик дискримінації: ті респонденти, які готові до активного залучення, можуть сприяти формуванню нетолерантного порядку денного на рівні окремих громад.

Учасниці та учасники ФГД наголошували на тому, що готові долучитися до спеціалізованої діяльності, зокрема надання юридичних послуг, психологічної та реабілітаційної підтримки, логістичної та організаційної роботи, включно з фандрейзингом, допомогою у комунікації між керівництвом громад та її мешканцями. Частина молоді також готова надавати допомогу у фізичній роботі, допомогти під час будівництва, зокрема в транспортуванні робітників чи приготуванні їжі. Натомість бар'єром для долучення до програм відбудови залишається погане інформування та нечіткість запропонованих програм, що породжує недовіру.

«Та ми про них і не чули, щоб брати участь» (Р6, чоловік, 16 років, студенти коледжів, технікумів).

«Напевно, якусь участь я все-таки взяв би, але... вони існують лише як проекти, які зароджуються» (Р8, чоловік, 17 років, студенти коледжів, технікумів).

ВПО висловлюють готовність долучитися до відновлення, мотивуючи це бажанням допомогти іншим або віддячити за підтримку, яку вони самі отримали. При цьому вони готові допомагати точково, залучаючись до окремих волонтерських ініціатив, особливо коли це стосується окремих людей, що потрапили у скрутну ситуацію, але не системно в межах програм. Натомість дехто не хотів би долучатися, пояснюючи це браком часу або небажанням виконувати «безкоштовну роботу», особливо якщо вона замінює оплачувану працю.

«Якби була б можливість така, ну, то чого б ні. Бо ми, як сюди приїхали, нам допомогли люди спочатку» (P3, жінка, 24 роки, ВПО)

«А у нас привикли в пострадянських країнах, що у нас дуже багато волонтерів» (P7, чоловік, 18 років, ВПО)

Значна частина молоді серед біженок та біженців готова брати участь у відновленні своїх громад у різних сферах, зокрема архітектурних проєктах, ІТ-технологіях, покращенні інфраструктури, комунікаціях, організації соціально важливих ініціатив. Готовність взяти участь залежить від конкретних умов та можливості реалізувати власні ідеї або долучитися онлайн.

У випадку продовження війни учасниці та учасникики ФГД зазначили готовність продовжувати долучатися до волонтерства, допомоги армії чи до громадських ініціатив. Свою готовність молоді люди аргументують переконанням, що без підтримки неможливо виграти війну, відчуттям спільного тягаря та громадянським обов'язком. Молодь з малих міст серед мотиваторів називала бажання пришвидшити відновлення у громадах, ветерани — почуття вдячності до всіх, хто їм допомагав. Деякі опитані також підтримують долучення до таких практик дітей у дитячих садках та школах. Один учасник розповів, що планує незабаром створити ГО, що займатиметься культурно-просвітницьким і туристичним напрямками та фінансуватиметься за рахунок грантів. Водночас деякі опитані готові долучатися до волонтерських ініціатив, однак не готові допомагати ЗСУ.

«В майбутньому теж будемо підтримувати все заради нашої майбутньої перемоги» (P5, жінка, 28 років, молодь з інвалідністю)

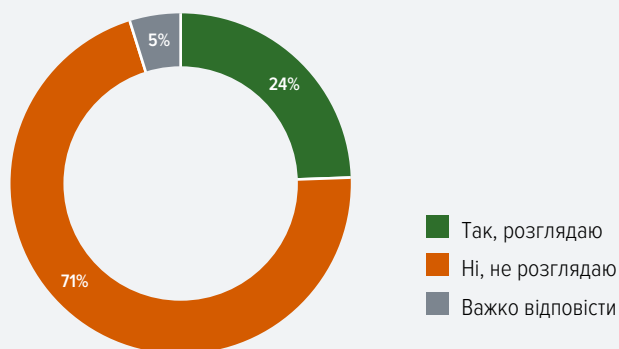
«Я буду продовжувати точно. Мені так спокійніше, що мені здається, що я так якийсь борг перед державою теж віддам» (P2, жінка, 35 років, біженці 22–35)

24% молоді в Україні зазначили, що розглядають можливість долучитися до ЗСУ, 71% — не розглядають. Мешканки і мешканці Півночі (29%) і ВПО (34%) дещо частіше задумуються над перспективою долучитись до ЗСУ.

Рис. 9.7

Готовність долучитися до ЗСУ, 2025 рік

Чи ви розглядаєте можливість долучитися до Збройних Сил України?

Примітка. Молодь в Україні, N = 2050.

Низка питань дослідження стосувалась формування агентності молоді в контексті можливості впливати на зміни у громаді. 18% молоді в Україні висловлюють відчуття про те, що можуть особисто впливати на зміни в своїй громаді, ще 26% радше погоджуються з цим.

Під час ФГД думки опитаних щодо таких можливостей також розділилися. Частина молоді вбачає реалізацію таких можливостей насамперед у формі петицій, звернень до місцевої влади та участі в мітингах (за виключенням прифронтових територій, де проведення таких акцій неможливе). Серед інших форм були згадані:

- ✓ розголос у соціальних мережах, що чинить тиск на місцеву владу;
- ✓ участь у зустрічах із представниками органів місцевої влади;
- ✓ написання та адвокація молодіжних програм та стратегій;
- ✓ діяльність в органах студентського самоврядування;
- ✓ залучення громадських об'єднань, ветеранських спільнот, партнерство з іншими активістами.

Батьки повідомляли про успішність звернень до місцевої влади щодо зміни форми навчання дітей-школярів.

«Через мітинги, якщо збиратися, то частково зараз щось більш-менш» (P4, чоловік, 30 років, ВПО)

«Є [таке відчуття]. Якщо ти ініціативний, пропонуєш, щось робиш, допомагаєш, то громада йде тобі на... Допомагають» (P7, чоловік, 35 років, села)

Порівняно з 2024 р. показник агентності зріс з 32% до 44%. Про можливість впливу частіше відповідали чоловіки (48% проти 42% серед жінок), старші вікові категорії (30–35 років: 47%), опитані з вищою або незакінченою вищою освітою (54%). Відчуття агентності як можливості впливати на зміни у своїй громаді пов'язане з довірою до всіх наведених інституцій, зокрема:

- ✓ громадських і волонтерських організацій ($r = 0,230, p < 0,001$);
- ✓ місцевої влади ($r = 0,196, p < 0,001$);
- ✓ Кабінету Міністрів України ($r = 0,187, p < 0,001$);
- ✓ Верховної Ради України ($r = 0,163, p < 0,001$);
- ✓ поліції ($r = 0,160, p < 0,001$);
- ✓ Президента України ($r = 0,146, p < 0,001$);
- ✓ Збройним Силам України ($r = 0,141, p < 0,001$);
- ✓ медіа України ($r = 0,107, p < 0,01$);
- ✓ судової влади ($r = 0,086, p < 0,01$).

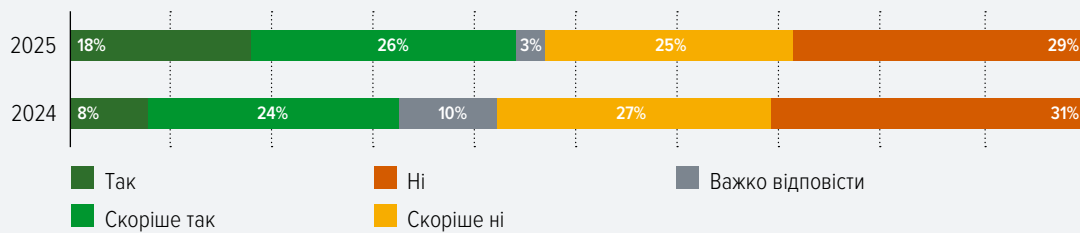
Окрім того, зростання можна пояснити зростанням довіри до місцевої влади, а також більш поширеним використанням цифрових інструментів участі — електронних петицій, онлайн-голосувань та інших механізмів впливу на громадське життя. Водночас серед молоді є достатньо високий рівень запиту на активну участь у вирішенні важливих питань в державі, в своїй громаді, про що додатково свідчать результати опитування молоді в Україні в серпні 2025 р. Водночас спостерігаються суттєві розбіжності між бажанням молоді бути громадською активною (62%) та бути достатньо залученою до процесів ухвалення рішень в державі та своїй громаді (лише 28%). Це підкреслює потребу у створенні ефективних механізмів залучення молоді до процесів прийняття рішень на місцевому та національному рівнях.

Звертає на себе увагу, що державні інституції мають вищу силу зв'язку із відчуттям можливості впливати на зміни у своїй громаді, ніж на готовність до участі у відновленні у громаді.

Рис. 9.8

Відчуття можливості впливати на зміни у громаді

Чи ви відчуваєте, що можете особисто впливати на зміни в своїй громаді?

Примітка. Молодь в Україні: 2024 рік, N = 2000; 2025 рік, N = 2050.

Основними бар'єрами щодо участі у процесах змін у громадах є відсутність досвіду у молоді (33%), невіра у власні зусилля (30%), а також брак інформації про те, як можна впливати на зміни (30%).

Учасниці та учасники, які не бачать особистої можливості впливати на зміни у громаді, посилаються на відсутність комунікації з місцевою владою та небажання останніх почути молодь, різний «менталітет» та/або корумпованість — відповідно, здійснення змін, на їхню думку, важливе насамперед через владні органи.

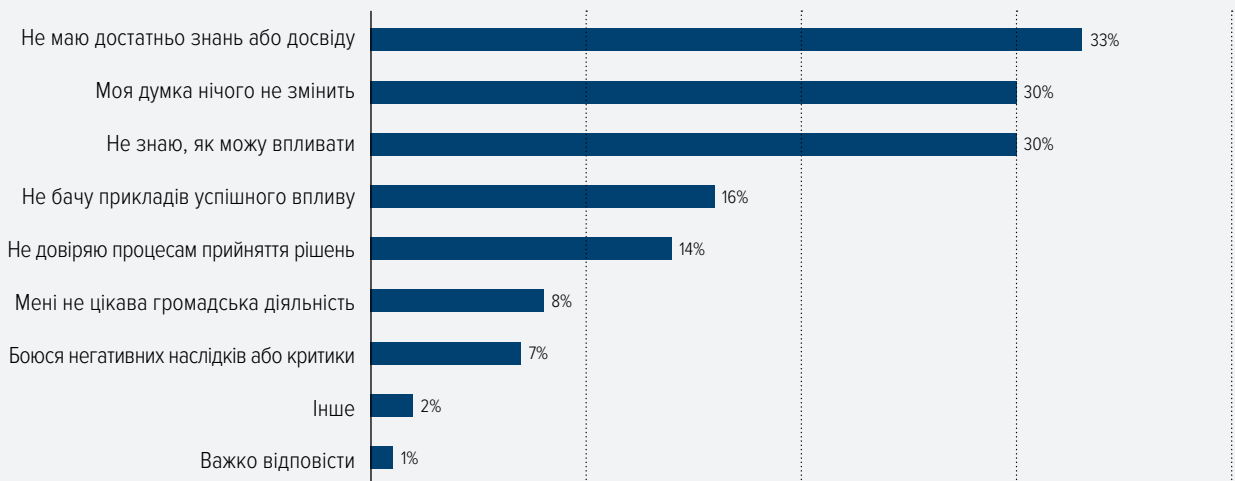
«Тому що це треба ну дуже багато зусиль прикласти, щоб чогось добитися! Ми для них маленькі люди» (Р7, жінка, 18 років, молодь з інвалідністю)

Рис. 9.9

Причини, чому не можуть впливати на зміни у громаді, 2025 рік

Чому ви вважаєте, що не можете впливати на зміни в своїй громаді?

Серед тих, хто перебуває в Україні та вважає, що не може впливати на зміни в своїй громаді (до 3-х відповідей)

Примітка. Молодь в Україні, N = 1094.

45% молоді в Україні обізнані про наявність молодіжних центрів у своїх громадах, частіше це жінки (48% проти 41% серед чоловіків), опитані віком 14–19 років (57%) та забезпечені респонденти (51%). Серед цієї молоді 17% відвідують молодіжний центр (простір) раз на місяць і частіше, 8% — раз на 3 місяці, 11% — раз на пів року, 13% — раз на рік. Натомість 50% не відвідували такі молодіжні центри, зокрема частіше це мешканці Сходу (60%), опитані віком 25–35 років (57%), бідні та малозабезпечені (59%).

Рис. 9.10

Наявність молодіжних центрів у громаді, 2025 рік

Чи є у вашій громаді молодіжний центр — простір, де надаються різні послуги для розвитку молоді (навчання, тренінги, проведення інших заходів)?

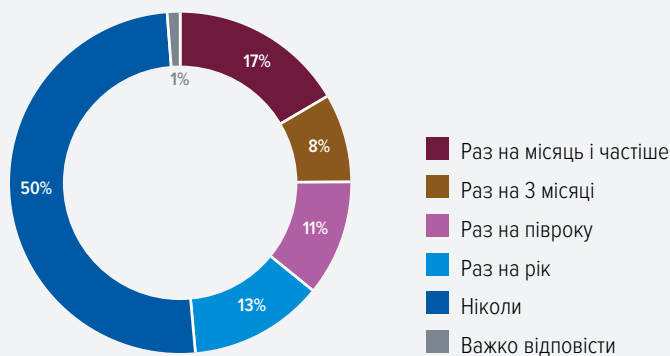
Примітка. Молодь в Україні, N = 2050.

Рис. 9.11

Частота відвідування молодіжних центрів у громаді, 2025 рік

Як часто ви відвідуєте молодіжний центр (простір)?

Серед тих, хто перебуває в Україні та знає про існування молодіжного центру у своїй громаді

Примітка. Молодь в Україні, N = 919.

Запит на діяльність молодіжних центрів свідчить про прагнення молоді до доступних форматів підтримки: потенційними послугами центрів вбачають психологічну підтримку, освітні курси та спортивні секції, а також кар'єрні консультації (за результатами опитування молоді в Україні у серпні 2025 р.). Існують гендерні розбіжності у поглядах на діяльність молодіжних центрів: жінки частіше орієнтуються на психологічну підтримку (63% проти 46% серед чоловіків), освітні курси та тренінги (50% проти 42% серед чоловіків) і волонтерські та соціальні проєкти (24% проти 19% серед чоловіків), чоловіки — на спортивні секції та заняття (47% проти 32% серед жінок) і культурні заходи та концерти (25% проти 20% серед жінок). Те, що 60% молоді хочуть отримувати більше інформації про діяльність таких центрів, вказує на потенціал для зростання їхньої ролі у громаді за умови їхнього розвитку та відповідності послуг актуальним потребам молоді.

Щодо залученості до діяльності інститутів громадянського суспільства, за останній рік 21% брали участь у шкільному або студентському самоврядуванні, від 13 до 15% — у спортивних або волонтерських організаціях, по 10% — організаціях, пов'язаних з освітою, наукою, мистецтвом, музикою та благодійними та гуманітарними організаціями. 48% не брали участі в діяльності інститутів громадянського суспільства, серед них частіше мешканки та мешканці Півдня (60%), Півночі (54%) та Сходу (53%), опитані віком 20–35 років, бідні (57%) та малозабезпечені (58%) і чоловіки (51%). Протягом останнього року зросла частка молоді, яка брала участь у шкільному або студентському самоврядуванні (з 8% у 2024 р. до 21% у 2025 р.) та спортивних або таких організацій, пов'язаних з проведенням дозвілля (з 6% у 2024 р. до 13% у 2025 р.).

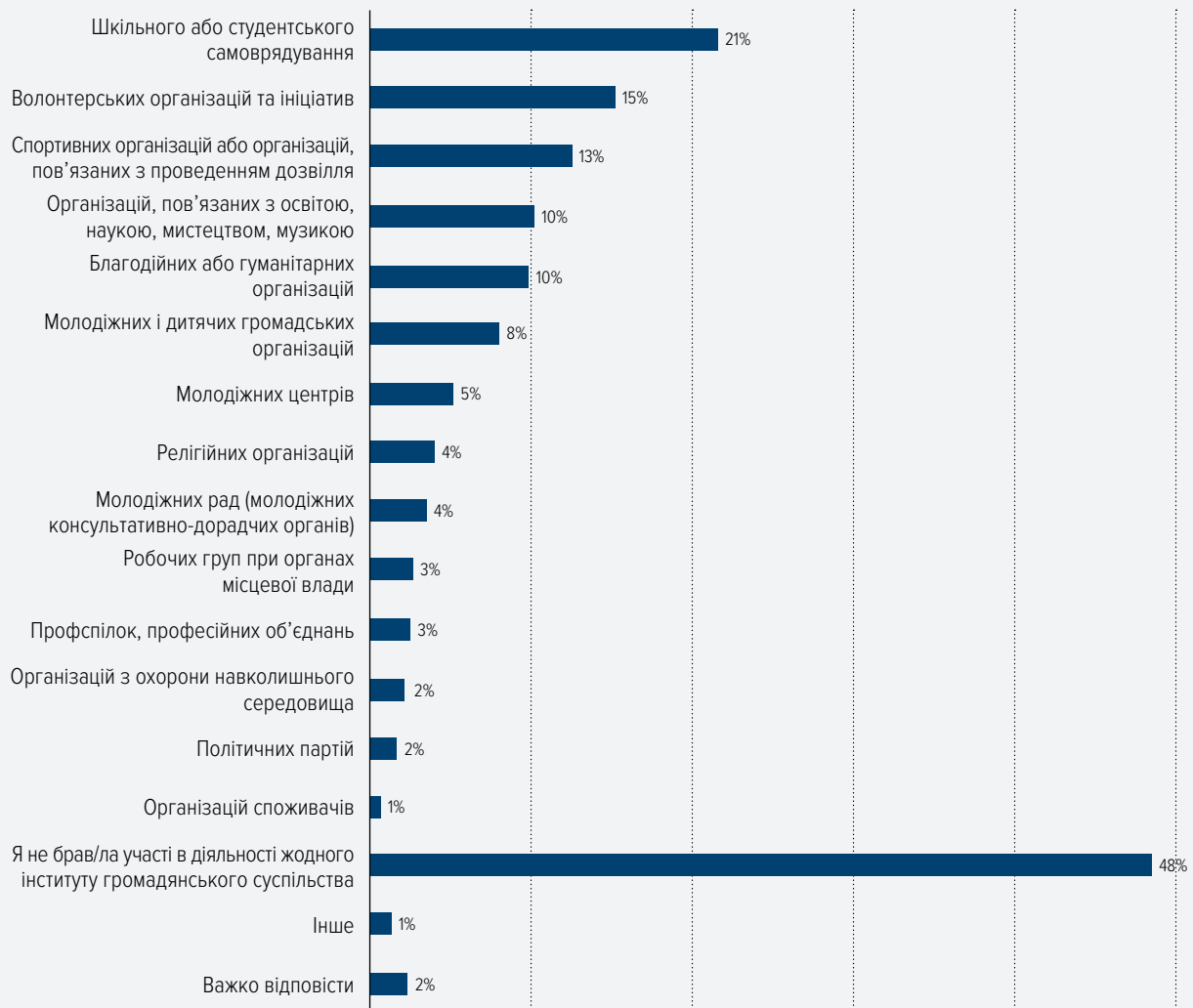

Photo credit: Vladyslav Boiko, Anton Sukhorebryi / UNDP Ukraine

Рис. 9.12

Участь у діяльності інститутів громадянського суспільства, 2025 рік

У діяльності яких інститутів громадянського суспільства ви брали участь за останні 12 місяців?
(довільна кількість відповідей)

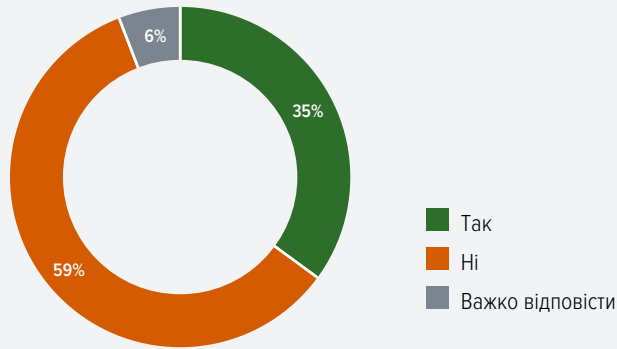
Примітка. Молодь в Україні, N = 2050.

35% молоді за кордоном зверталися до організацій, які надають різні послуги для розвитку молоді. Переважно це були освітні заклади (47%), громадські організації (41%) та центри підтримки біженців (39%). Більш активними у зверненнях були опитані серед жінок (40%).

Рис. 9.13

Досвід звернення до організацій, які надають послуги для розвитку молоді, 2025 рік

Чи зверталися ви у країні вашого перебування до організацій, які надають різні послуги для розвитку молоді (навчання, тренінги, проведення інших заходів)?

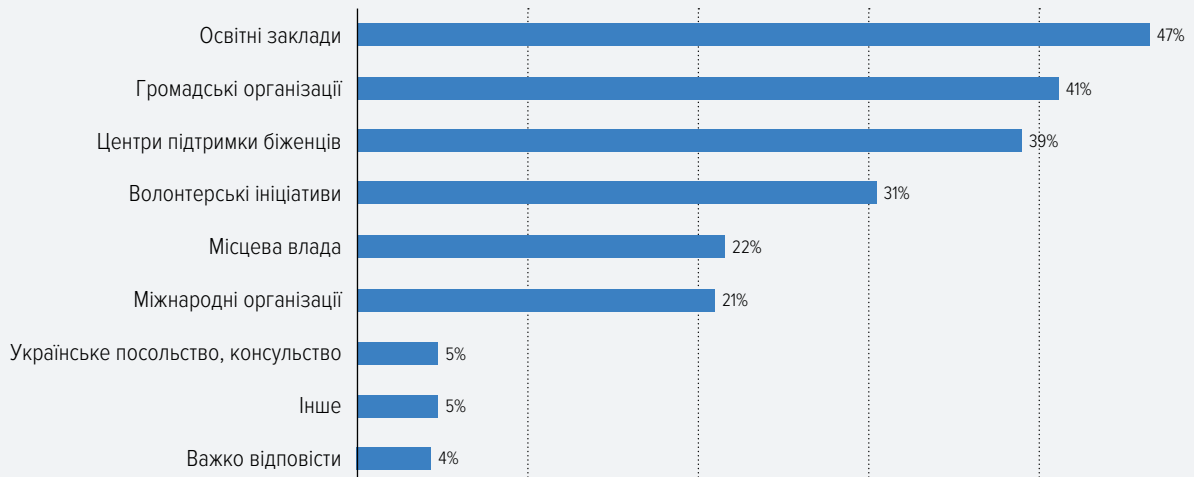
Примітка. Молодь за кордоном, N = 600.

Рис. 9.14

Організації, які надають послуги для розвитку молоді, до яких зверталися, 2025 рік

Куди саме ви зверталися для отримання цих послуг?

Серед тих, хто перебуває за кордоном та звертався до організацій, які надають послуги для молоді (одна відповідь)

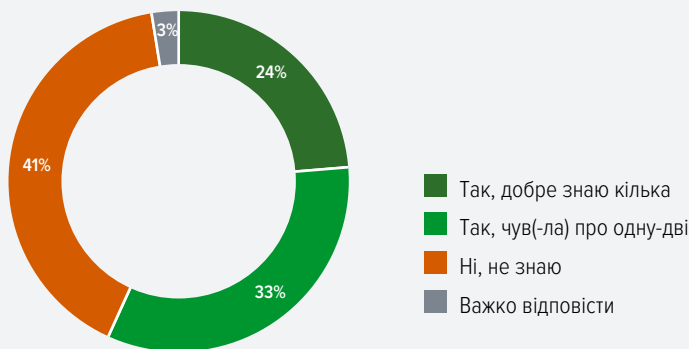
Примітка. Молодь за кордоном, N = 210.

24% молоді за кордоном добре знають про існування декількох українських осередків у своєму місті або регіоні, ще 33% добре чули про одну–дві. Частіше про існування декількох організацій знають жінки (28% проти 18% серед чоловіків), а також опитані старшого віку (18–35 років: 25% проти 18% серед опитаних 14–17 років). Серед тих опитаних, які знають про такі організації, 7% є їхніми членами, 18% беруть участь у їхніх заходах, але не долучаються організаційно. Основною формою долучення є участь у культурних заходах (83%), волонтерстві (43%) та участі в освітніх програмах (31%).

Рис. 9.15

Обізнаність щодо існування українських організацій / осередків за кордоном, 2025 рік

Чи знаєте ви про існування українських організацій/осередків у вашому місті чи регіоні?

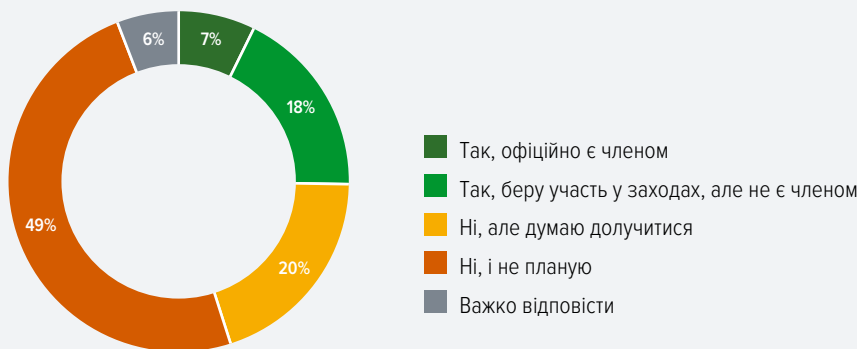
Примітка. Молодь за кордоном, N = 600.

Рис. 9.16

Досвід членства в українських організаціях / осередках за кордоном, 2025 рік

Чи є ви членом такої організації?

Серед тих, хто перебуває за кордоном та знає про українські організації / осередки

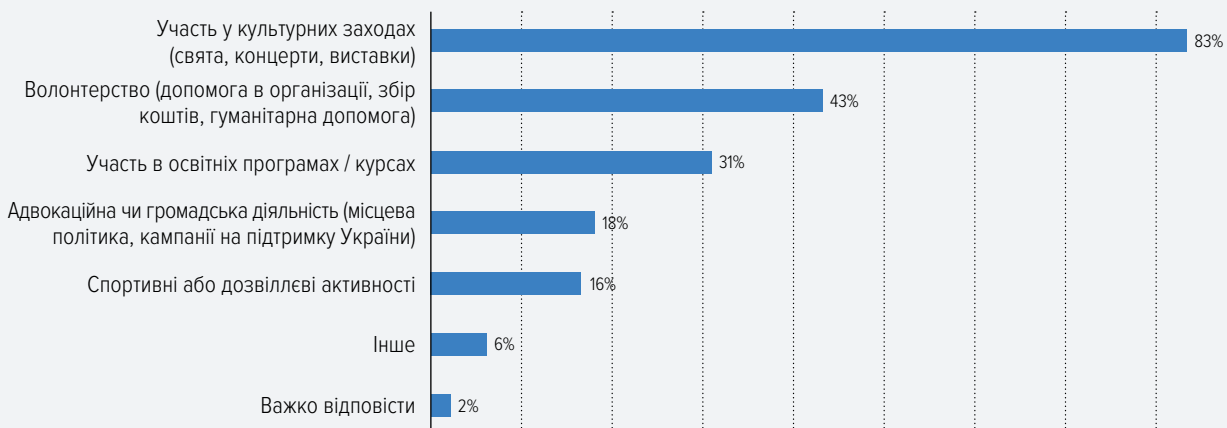
Примітка. Молодь за кордоном, N = 341.

Рис. 9.17

Способи долучення до українських організацій / осередків за кордоном, 2025 рік

Якщо ви долучалися, то в якій формі?

Серед тих, хто перебуває за кордоном та є членом організації (довільна кількість відповідей)

Примітка. Молодь за кордоном, N = 86.

Половина опитаних зазначили, що не планують долучитися до осередків українських організацій. Основними причинами вказують відсутність часу (52%), відсутність користі для себе (34%) та відсутність інтересу (33%).

Рис. 9.18

Бар'єри щодо долучення до українських організацій / осередків за кордоном, 2025 рік

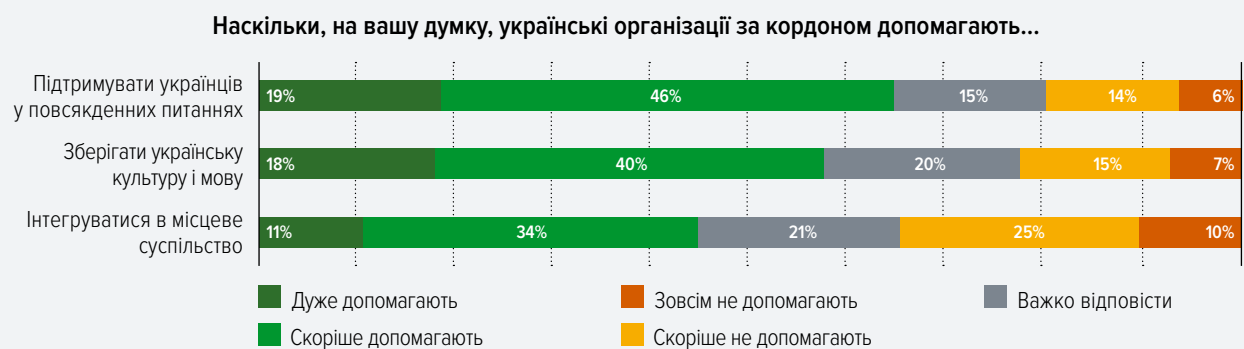

Примітка. Молодь за кордоном, N = 235.

65% молоді за кордоном вважають, що діяльність українських осередків допомагають підтримувати українців у повсякденних питаннях. На думку 58% опитаних, ця діяльність допомагає зберегти українську культуру і мову. 44% опитаних вважають, що українські організації за кордоном сприяють інтеграції в місцеве суспільство. Загалом частіше про відповідний вплив українських організацій за кордоном зазначають жінки та більш забезпечені опитані.

Рис. 9.19

Оцінка діяльності українських організацій / осередків за кордоном, 2025 рік

Примітка. Молодь за кордоном, N = 600.

ОСНОВНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗА ОТРИМАНИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ

За результатами дослідження 2025 року визначено ключові напрями підтримки молоді в умовах тривалої війни. Попередні рекомендації²⁶ щодо модернізації системи охорони здоров'я та освітньо-економічних ініціатив залишаються актуальними. Водночас дослідження засвідчило необхідність посилення роботи з ментальним здоров'ям, особливо серед молоді за кордоном, підтримки процесів повернення біженців, подолання гендерної нерівності в доступі до можливостей та системного залучення молоді до відновлення країни.

У комунікаційному супроводі всіх заходів рекомендується активно використовувати найбільш популярні серед молоді платформи соціальних мереж: Telegram, YouTube, Instagram та Facebook. Для інформування і залучення молодих людей доцільно налагоджувати партнерства із закладами освіти та молодіжними організаціями.

ПІДТРИМКА МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

1. Пріоритизація ініціатив з покращення психічного здоров'я та психосоціальної підтримки для молоді як в Україні, так і за кордоном, де ситуація є складнішою, зокрема через онлайн-консультації. Розширення доступності послуг психологічної підтримки для дітей.
2. Створення чітких інформаційних каналів про доступні послуги психологічної підтримки та пояснення процедур звернення.
3. Розвиток програм підтримки для протидії соціальній ізоляції, особливо серед молоді за кордоном, зокрема проведення онлайн- та офлайн-заходів для налагодження соціальних зв'язків.
4. Підтримка ініціатив з покращення доступності медичного обслуговування та ліків, підвищення якості медико-соціальної експертизи для молоді з інвалідністю та ветеранів.

ПОВЕРНЕННЯ ТА ПІДТРИМКА МОЛОДІ ЗА КОРДОНОМ

1. Підтримка офіційних програм і форматів для постійного діалогу з молодими людьми за кордоном через українські асоціації та громадські організації в країнах їх перебування.
2. Розвиток комунікаційних ініціатив, спрямованих на висвітлення цінності біженців та діаспори для України, можливостей для молоді, яка повертається, та позитивних кейсів повернення.
3. Підтримка спільних ініціатив молоді в Україні та за кордоном для збереження зв'язків та залучення до процесів відновлення України.
4. Створення можливостей дистанційного залучення молоді за кордоном до процесів відновлення та впливу на зміни в суспільстві.
5. Продовження моніторингу настроїв, потреб та бар'єрів інтеграції молоді за кордоном для своєчасного реагування на зміни ситуації.

ПОДОЛАННЯ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ ТА ПІДТРИМКА ВРАЗЛИВИХ ГРУП

1. Розробка цільових програм підтримки біженок, спрямованих на покращення доступу до роботи з достатньою оплатою, до житла, якісного дозвілля та медичних послуг.
2. Підтримка ініціатив з профорієнтації та подолання гендерних стереотипів у професійному самовизначенні молоді, особливо у технічних та креативних сферах.

²⁶ <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/vplyv-viyny-na-molod-v-ukrayini-2024>

3. Посилення роботи з протидії дискримінації за гендерною ознакою, особливо сексизму у закладах освіти та на робочих місцях, з належним реагуванням на випадки дискримінації на державному рівні.
4. Розвиток інклюзивних програм для молоді з інвалідністю та ветеранів, включно з покращенням безбар'єрності, доступності реабілітації та сприяння працевлаштуванню.
5. Підтримка волонтерських ініціатив з урахуванням гендерних особливостей: розвиток освітніх програм та психологічної підтримки для жінок, спортивних і культурно-дозвіллевих форматів для чоловіків.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

1. Підтримка програм розвитку «м'яких навичок» серед молоді, зокрема стресостійкості, комп'ютерної грамотності та підприємницьких навичок.
2. Посилення спроможності центрів зайнятості у працевлаштуванні молоді, включно з молоддю після військової служби та молоддю з інвалідністю.
3. Підтримка програм перекваліфікації та зайнятості молоді, спрямованих як на молодь в Україні, так і за кордоном.

ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

1. Розробка чітких механізмів і програм залучення молоді до процесів відновлення громад з прозорим інформуванням про можливості участі та результати діяльності.
2. Посилення інституційної та фінансової підтримки молодіжної інфраструктури, зокрема молодіжних центрів, молодіжних рад і організацій громадянського суспільства.
3. Фінансування проєктів відновлення, що розробляються і впроваджуються молодими людьми, з забезпеченням доступу до грантових програм.
4. Підтримка створення і розвитку механізмів діалогу між молоддю та владою на всіх рівнях для забезпечення реальної участі молоді в ухваленні рішень.
5. Розширення інформаційної роботи про наявність та діяльність молодіжних центрів.
6. Підтримка волонтерських ініціатив молоді з подоланням основних бар'єрів: надання інформації про волонтерські можливості, організація навчальних програм для набуття волонтерських навичок.

ЗМІЦНЕННЯ ДОВІРИ ДО ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ

1. Покращення якості послуг та комунікації державних установ з молоддю, зокрема через розвиток онлайн-сервісів та зменшення бюрократичних процедур.
2. Розвиток механізмів зворотного зв'язку та реагування на скарги молоді щодо роботи державних інституцій.
3. Підтримка антикорупційних ініціатив в освіті та державних установах, оскільки це залишається однією з причин міграційних настроїв серед молоді.

ПІДТРИМКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ПРОТИДІЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ

1. Підтримка ініціатив з популяризації українського контенту, товарів та послуг українського виробництва серед молоді.
2. Розвиток програм міжнаціонального діалогу всередині країни з фокусом на протидію дискримінації за національною, етнічною та мовною ознакою.
3. Підтримка просвітницьких кампаній щодо виявлення та протидії різним формам дискримінації, зокрема за віком, статтю, станом здоров'я

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

СПРИЙНЯТТЯ МАЙБУТНЬОГО

Результати дослідження демонструють, що більшість української молоді зберігає оптимістичні настрої щодо власного майбутнього, незважаючи на продовження війни: 78% опитаних в Україні оцінюють своє особисте майбутнє в цілому як обнадійливе, тоді як песимістичні очікування поширені серед 16% опитаних. Під час фокус-групові дискусії молоді люди пояснювали свій оптимізм вірою у власні зусилля, можливістю здобути затребувану освіту та професію. Учнівська молодь пов'язує сподівання з освітніми перспективами, студенти коледжів і технікумів орієнтуються на професії з можливістю дистанційної роботи, а ветерани наголошують на важливості самостійності та неприйнятті патерналістських переконань. Винятком є мешканки та мешканці прифронтових регіонів, які оцінювали майбутнє як непередбачуване через бойові дії.

Ситуація молоді за кордоном суттєво відрізняється: лише 59% оцінюють своє майбутнє як у цілому обнадійливе, 21% сприймають його як безнадійне, а 20% не змогли визначитися з відповіддю. Ці відмінності корелюють з проблемами, що турбують опитаних найбільше. Молодь за кордоном значно частіше стикається з відсутністю можливостей самореалізації (31% проти 13% в Україні), нестачею грошей (41% проти 22%), проблемами психічного здоров'я (48% проти 22%), неможливістю працевлаштування (27% проти 10%) та житловими проблемами (30% проти 11%). Молоді люди в Україні перебувають у більш знайомих умовах, мають стале соціальне оточення та підтримку родини, що створює відчуття стабільності навіть у складні часи війни. За даними репрезентативного дослідження, проведеного на замовлення Міністерства молоді та спорту України у серпні 2025 року, 75% опитаної молоді загалом задоволені своїм життям. Натомість молодь за кордоном проживає досвід вимушеної еміграції з невизначеністю, зміною культурного середовища, складнощами соціальної інтеграції, що послаблює відчуття контрольованості майбутнього.

Незважаючи на сприйняття майбутнього як обнадійливого, війна спричинила трансформацію планування з довгострокового на короткострокове. Молоді люди говорили про втрату впевненості, усвідомлення крихкості життя, зміни професійної траєкторії. Серед молодших біженок та біженців (16–21 років) вимушене переміщення сприяло формуванню цілепокладання, тоді як старші опитані (22–35 років) частіше повідомляли про посилення невизначеності та руйнування попередніх очікувань.

Порівняно з 2024 роком зменшилась частка молоді в Україні, яка серед найбільших проблем називає здоров'я (з 42% до 30%), відсутність грошей (з 31% до 22%) та фізичну безпеку (з 26% до 18%). Для молоді за кордоном навпаки актуалізувались питання відсутності грошей (зростання з 26% до 41%), вибору професії (з 23% до 32%), житлових проблем (з 12% до 30%) та працевлаштування (з 22% до 27%).

Відчуття фізичної безпеки залишається диференційованим за регіонами: учасники з західних областей повідомили про зниження відчуття небезпеки, тоді як мешканки, мешканці прифронтових територій та ветерани відзначили його посилення через ракетні атаки, FPV-дрони та загрози інфраструктурі.

ЗАТРЕБУВАНІ НАВИЧКИ ТА КОМПЕТЕНЦІЇ

Аналіз ФГД продемонстрував, що у свідомості молоді успіх на ринку праці залежить не стільки від вузькопрофесійних знань, скільки від комплексу «м'яких навичок» та здатності до безперервного розвитку. Учасники та учасниці всіх цільових аудиторій ключовими факторами успіху назвали комунікабельність, адаптивність та вміння вчитися. Опитані з прифронтових територій, молодь з інвалідністю, біженки та біженці наголошують на важливості гнучкості як здатності швидко адаптуватися до нових умов та логічно мислити.

За результатами кількісного дослідження, найбільш затребуваними навичками з огляду на майбутнє опитані в Україні вважають стресостійкість та комп'ютерну грамотність (по 36%). Близько чверті молоді зазначили про важливість навичок креативності та підприємництва, а також критичного мислення. Молодь за кордоном порівняно більшого значення надає стресостійкості (44% проти 36% в Україні), підприємницьким навичкам (37% проти 23% в Україні), а також комунікативності, гнучкості та лідерству. Специфічний перелік навичок можна пояснити формуванням стратегії надолуження втрат соціального капіталу внаслідок вимушеного переміщення, а також потребою відповідати на виклики соціальної інтеграції та конкуренції на іноземному ринку праці.

Окремий акцент опитані роблять на цифровій грамотності та володінні іноземними мовами. Учнівська молодь вбачає виклик у поширенні ШІ і наголошує, що в нових умовах на перший план виходять індивідуальність та критичне мислення, які неможливо замінити автоматизованими системами. Студентство ЗВО та ВПО доповнюють перелік навичок соціальним капіталом, витривалістю та фінансовою грамотністю. Для студентства ЗВО критично важливим є вміння будувати зв'язки (нетворкінг), тоді як серед ВПО, біженок та біженців часто звучить тема стресостійкості та високої працездатності як відповідь на виклики війни.

Найбажанішою професією молоді в Україні є бізнесмен/ка, підприємець/иця (30%). Популярними також є професії спеціаліста/ки з програмного забезпечення (17%), дизайнера/ки (18%), юриста/ки (15%) та працівника/ці творчої професії (14%). Військова служба як професія приваблює 12% опитаних. Молодь за кордоном дещо частіше обирає бізнес, IT та творчі професії. Симптоматичною є велика частка молоді за кордоном (27%), яка не знайшла у запропонованому переліку відповідної професії, що може свідчити про переосмислення життєвих планів під впливом досвіду життя за кордоном. Під час ФГД найпомітнішою тенденцією був вибір сфер, які забезпечують автономію, мобільність та можливість працювати «на себе». Водночас частина опитаних надає перевагу соціально значущим професіям — освіті, медицині, волонтерству. Ветерани бачать самореалізацію в роботі, яка приносить задоволення і відповідає покликанню, ветеранки тяжіють до комунікаційних, соціальних та освітніх сфер, що може відображати бажання реалізувати досвід взаємодопомоги у цивільному житті.

Порівняно з 2021 та 2024 роками продовжується тренд на зниження привабливості професій бізнесмена/ки (з 49% у 2021 р. до 30% у 2025 р.), спеціаліста/ки програмного забезпечення (з 32% до 17%), менеджера/ки комерційної організації (з 19% у 2024 р. до 12%) та державного/ої службовця/виці (з 18% до 9%). Серед молоді за кордоном зростає привабливість творчих професій (з 22% до 27%).

Переважає більшість опитаних в Україні хоче працювати у приватному секторі (67%). Державна служба приваблює 22%, громадський сектор — 8%. Привабливість державного сектору за останній рік дещо зростає — з 18% у 2024 р. до 22% у 2025 р. Основним джерелом доходу для більшості є заробітна плата (59%), близько чверті отримують матеріальну підтримку від родичів. Серед молоді за кордоном більше поширена соціальна допомога (24% проти 8% в Україні) та підтримка родичів (32% проти 24%).

МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ МОЛОДІ

Більшість запропонованих можливостей опитані в Україні оцінили на середньому рівні. Відносно кращим вони вважають доступ до участі у громадському житті (38%), якісного дозвілля (38%), медичних послуг (37%) та вищої освіти (34%). Переважно погано оцінили можливості купівлі власного житла (65% негативних оцінок), оренди житла (36%) та роботи з достатнім рівнем оплати праці (37%). Молодь за кордоном відносно краще оцінила доступ до якісної вищої освіти, можливість якісного дозвілля та доступ до медичних послуг.

57% молоді в Україні вважають своїм пріоритетом досягнення фінансової незалежності, для 46% важливою є самореалізація. Близько 30% націлені на придбання власного житла та започаткування власної справи. Планування сім'ї має слабкий кореляційний зв'язок із рівнем доходів, баченням майбутнього як оптимістичного, а також довірою до державних інституцій, що підтверджує висновки попередніх досліджень про відкладання життєво важливих рішень через соціальну та емоційну невизначеність. Пріоритети молоді за кордоном мають схожу тенденцію, з відмінністю у більшій значимості завершення або продовження освіти (38% проти 9% в Україні) та цілі залишитися за

кордоном (33% проти 10%). Серед молоді в Україні пріоритетнішими є бажання придбати власне житло (28% проти 18% за кордоном) та розпочати власну справу.

Під час ФГД молоді люди пов'язували самореалізацію з досягненням професійних цілей, здійсненням мрій, розкриттям здібностей та можливістю займатися справою, що приносить задоволення. Успішна самореалізація поєднує ставлення до роботи як до хобі, фінансову незалежність та соціальне визнання. Частина опитаних наголошувала, що самореалізація може охоплювати кілька рівноцінних сфер життя, включно з духовним розвитком та дозвіллевою активністю. Самореалізація через батьківство була згадана лише двічі, що може свідчити про нижчий пріоритет батьківства у контексті складних соціально-політичних умов.

На думку молоді в Україні, самореалізація є можливою, але складною. Молоді люди наголошували на особистій відповідальності, необхідності набуття наполегливості, самодисципліни та вмотивованості. Серед структурних можливостей називали якісну освіту, дефіцит кадрів на ринку праці та низький поріг входу для підприємництва. Серед бар'єрів зазначали недостатню якість вищої освіти, розрив між потребами ринку праці та популярністю професій, низьку стартову заробітну плату та відсутність освітніх програм з інтеграції ШІ.

Молодь серед біженок та біженців також зазначає, що самореалізація в Україні можлива, проте складна. Молодша вікова категорія звертає увагу на застарілість освітніх програм та проблеми працевлаштування за спеціальністю. Опитані 22–35 років додають проблеми обмеженості вакансій, бюрократію та складні умови для учасників ринку. Серед заходів називали державні програми підтримки, гранти, зниження податків та стимулювання створення робочих місць.

Думки щодо можливостей самореалізації за кордоном розділилися. Учасниці та учасники підкреслювали високий попит на українських фахівців в ІТ, інженерії та медицині. Водночас зазначали про труднощі при вступі до освітніх закладів, високий рівень конкуренції та важливість володіння місцевою мовою. Біженки та біженці віком 16–21 років висловлювали оптимістичні погляди через доступність освіти та кращі умови оплати праці, тоді як старші опитані наголошували, що самореалізація залежить від віку, рівня кваліфікації та комунікативних навичок.

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я

Проблема ментального здоров'я є критично важливою для молоді незалежно від місця проживання — в Україні чи за кордоном. Серед молоді в Україні лише 35% ніколи не відчували надмірну психологічну тривогу або паніку, з якою не могли впоратись, а 18% відчували її часто або дуже часто. Серед молоді за кордоном ситуація є ще складнішою — лише 18% ніколи не відчували надмірної психологічної тривоги або паніки, натомість 32% стикалися з нею часто або дуже часто.

Під час ФГД найбільш згадуваним негативним чинником, який впливає на психоемоційний стан, є війна та пов'язані з нею загрози, зокрема відчуття небезпеки, обстріли, втома від новин, переживання за майбутнє України та загальна невизначеність. Окремим чинником, що посилює психоемоційну напругу, є тривога за близьких — їхнє життя, безпеку та здоров'я. У ветеранок переживання за рідних нерідко поєднується з почуттям провини чи безсилля. Також негативно впливають фінансові труднощі та відсутність стабільної роботи, про які згадують ВПО, молодь сіл, молодь малих міст, біженки і біженці різних вікових груп, а також студентство ЗВО.

Важливим фактором, що впливає на психоемоційний стан, є соціальна ізоляція. 54% респондентів, які знаходяться за кордоном, зазначили, що відчують самотність або відсутність спілкування, тоді як серед опитаних в Україні таких 17%. Ці показники корелюють з рівнем тривожності як серед молоді в Україні, так і за кордоном, що підтверджує критичну роль соціальних зв'язків для підтримки ментального здоров'я.

Найбільш універсальним чинником, що допомагає зберігати психологічну стійкість, є близькі соціальні зв'язки — підтримка сім'ї, родичів та друзів. Також учасниці й учасники ФГД згадували різні форми «відволікання» від тривожних реалій: творчі хобі, спорт, музика, комп'ютерні ігри, фільми та серіали, прогулянки, що використовуються як способи тимчасово знизити напруження та перемкнути увагу. Окремо простежується стратегія інформаційної саморегуляції. У відповідях учасників ФГД

психологічна стійкість пов'язується не з униканням реальності, а з контролем над тим, що саме людина дозволяє собі споживати інформаційно.

Дослідження зафіксувало слабкий негативний кореляційний зв'язок тривожності респондентів із наявністю волонтерського досвіду, а також залученістю до діяльності спортивних організацій або організацій, пов'язаних з проведенням дозвілля — такі форми активності забезпечують відчуття контролю над власним життям і сприяють формуванню резильєнтності.

19% молоді в Україні вважають, що їм потрібна психологічна допомога, з них лише 38% зверталися за нею. Серед молоді за кордоном частка респондентів, які зазначають про необхідність психологічної допомоги, є значно вищою — 42%, і ще 20% не можуть дати відповідь на це питання. Серед молодих людей за кордоном, які вважають, що їм потрібна психологічна допомога, зверталися по неї 42%.

61% молоді в Україні та 55% молоді за кордоном, які вважають, що їм потрібна психологічна допомога, тим не менш не зверталися по неї. Найбільш поширеними причинами для молоді в Україні є нерозуміння того, куди звертатися по допомогу (31%), відсутність коштів на консультації (29%), недовіра до ефективності консультацій (21%) та відсутність спеціалістів за місцем проживання (20%). Серед молоді за кордоном найбільш поширеною причиною є відсутність коштів на консультації (38%) та відчуття сорому, що унеможлиблює звертання (16%). Ці дані підкріплюють результати інших досліджень, що демонструють значущість таких бар'єрів, як обмежена фінансова доступність послуг та поширеність стигматизації тих, хто вирішує звернутись по таку допомогу.

Протягом останніх 12 місяців молодь в Україні найчастіше стикалася з погіршенням психічного здоров'я (32%), смертю друзів або членів сім'ї (22%) та зниженням доходу (20%). Частіше з цими проблемами стикалася молодь з-поміж ВПО. Серед молоді за кордоном розподіл подій є відмінним: 49% пережили погіршення психічного здоров'я, 47% — розлуку з сім'єю, 35% — зниження доходу і переміщення за кордон, 30% — розрив стосунків із друзями або членами сім'ї.

ПРОБЛЕМИ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ МОЛОДІ

Війна створює специфічні виклики для різних категорій молоді, при цьому кожна соціальна група стикається з унікальним набором труднощів.

Ветерани та ветеранки наголошують на труднощах соціалізації та адаптації після військової служби, що проявляються у складності повернення в робочий колектив, емоційній напрузі та відчутті відчуження, а також на тривозі за близьких — їхнє життя, безпеку та здоров'я. Важливою проблемою є недостатня інформованість ветеранів про їхні права і пільги, через що вони не знають, на яку допомогу можуть претендувати. Значна частина говорить про бюрократію, байдужість державних структур і поступове зниження підтримки суспільства. Ветеранки зазначали, що психологічна підтримка для ветеранів є стигматизованою, а психологів недостатньо для задоволення потреб цієї групи.

Молоді люди з інвалідністю повідомляли про труднощі з працевлаштуванням: роботодавці часто уникають наймати людей з інвалідністю або пропонують низькооплачувані посади. Кілька учасниць та учасників ФГД зауважували погіршений доступ до реабілітації, оскільки значна частина ресурсів спрямована на військових, низький рівень безбар'єрності в містах (особливо малих), а також складний доступ до потрібних послуг під час відключень електроенергії. Також підкреслюється велика тривалість та складність бюрократичних процедур отримання чи підтвердження інвалідності.

Учнівська молодь у цілому серед основних проблем називала наслідки дистанційного навчання та перешкоди, пов'язані з війною — повітряні тривоги, що зривають заняття, відключення електроенергії, недостатність живого спілкування. Учні 10–11 класів серед основних проблем назвали невизначеність щодо освітнього та професійного майбутнього та значну кількість шкільних предметів, які вони номінують як «неважливі», студенти коледжів і технікумів серед проблем згадали низьку стипендію, яка не покриває базових витрат, та низьку професійність або недостатність педагогічних навичок частини викладачок і викладачів, студентки ЗВО серед основних проблем згадували корупційні випадки, зокрема для отримання оцінок або допуску до сесії, а також випадки сексизму з боку викладачів, особливо в медичних закладах.

Молодь з малих міст та сіл серед основних проблем називала нестачу оплачуваних робочих місць, низький рівень освіти та обмежені можливості дозвілля й культурного життя. Додатково зазначали проблеми з інфраструктурою та транспортним сполученням, недостатню кількість медичних закладів, а також демографічне зменшення молоді в селах і маленьких містах. Молодь у селах також згадувала про самотність через відсутність однолітків.

Молодь з прифронтових областей основною проблемою вважає відсутність соціалізації та нормального активного життя. Через небезпеку молодь нікуди не ходить, не зустрічається з однолітками. Значною проблемою є і дистанційне навчання, що впливає на фізичну та позашкільну активність.

ВПО основною проблемою називають житло, передусім його вартість та складність оренди. Також часто згадуються фінансова нестабільність і труднощі з працевлаштуванням. Серед додаткових проблем учасники відзначають мовні труднощі при переїзді в інший регіон, нерозуміння з боку місцевого населення, втрату зв'язків, а також постійне хвилювання за рідних, які залишилися на небезпечних територіях.

Біженки та біженці найчастіше згадують мовний бар'єр і труднощі з комунікацією, а також проблеми з доступом до медицини, житлом та інтеграцією у суспільство, відмінності культури й ментальності. Також згадуються невизначеність майбутнього та сильна туга за домом. Деякі молоді люди повідомляють про наслідки маргіналізації — внутрішній розрив через «життя на дві країни», труднощі з мотивацією інтегруватися.

Майже 80% опитаних в Україні особисто не стикалися із проявами дискримінації. Порівняно з даними 2024 року ця частка зменшилась: щодо себе — з 86% до 79%, щодо інших — з 86% до 73%. Найчастіше молодь в Україні стикалася з упередженнями щодо віку (7%), через спілкування російською мовою (5%) і через стать (3%).

Під час ФГД учасниці та учасники рідко повідомляли про випадки дискримінації щодо себе. Найчастіше такі були пов'язані з сексизмом: ветеранки стикалися з упередженим ставленням водіїв маршрутних автобусів під час пред'явлення посвідчення УБД, студентки закладів вищої освіти — з упередженням з боку викладачів, які вирізняли «жіночі» і «чоловічі» професії. Деякі ВПО сприймали грубе поводження працівників як упереджене ставлення через вимушене переселення, хоча частина інформантів пов'язувала таке ставлення з професійним вигоранням. Окремі ВПО стикалися з відмовами в обслуговуванні через вживання російської мови.

Серед молоді за кордоном значно менше респондентів, які не стикалися з дискримінацією (42% проти 79% в Україні). Найчастіше причиною була національна ідентичність чи етнічна приналежність (33%), вік (12%) і спілкування українською мовою (11%). Учасниці та учасники ФГД, що навчаються в іноземних закладах освіти, стикалися з випадками упередженого ставлення або булінгу через національну приналежність або слабе володіння мовою країни перебування як з боку однолітків, так і з боку вчителів.

ГОТОВНІСТЬ ДО ЕМІГРАЦІЇ

27% опитаної молоді в Україні хотіли б виїхати зі свого населеного пункту. Порівняно з попередніми роками частка такої молоді скоротилася з 39% у 2021 році до 27% у 2025 році. Серед молоді, яка хоче виїхати, 59% хотіла б поїхати за кордоном, 15% — до іншої області, 11% — до Києва. Водночас 68% молоді не хотіли би виїжджати з України, а 29% висловили бажання емігрувати.

Серед основних причин бажання мігрувати домінує економічний чинник — заради матеріального добробуту (47%). Через воєнні дії хотіли б виїхати 39%, через відсутність можливостей для роботи — 35% опитаних. Близько чверті респондентів вказали причиною загрозу життю або бажання отримати новий досвід, 18% — через упевненість у відсутності реальної демократії та законності в Україні.

Показник готовності до еміграції корелює з рівнем тривожності та довірою до державних інституцій, зокрема до Президента України, поліції та Збройних Сил України. Готовність до еміграції також має слабкий позитивний зв'язок з оцінкою доступності роботи з достатнім рівнем оплати праці, якісної вищої освіти та якісного дозвілля.

Під час ФГД учасниці й учасники серед мотивів емігрувати називали бажання жити спокійно, реалізувати себе у стабільніших умовах, уникнення ризику мобілізації, а також розрив соціальних зв'язків через втрату рідних і друзів за кордоном. Серед причин не бажати мігрувати називали насамперед сильні емоційні зв'язки з країною, домом, сім'єю і близькими. Учні 10–11 класів серед причин залишитися згадували можливість отримати якісну освіту, внутрішньо переміщені особи та молодь із сіл — суттєву зміну повсякденності у випадку міграції та необхідність займатися низькокваліфікованою працею.

Учасниці та учасники ФГД, які мають дітей, переважно хотіли б, щоб вони залишились в Україні. Домінуючою мотивацією є сформована національна ідентичність, наявність сильного емоційного зв'язку з країною, бажання, щоб діти взяли участь у відбудові України після завершення війни. Частина опитаних наголошують, що рішення про місце проживання має залишатися за дітьми. Деякі молоді люди ставлять майбутнє перебування дітей у залежність від військового стану та економічної ситуації: якщо умови погіршуватимуться, батьки не відкидають можливості переїзду їхніх дітей за кордон. Натомість мешканки і мешканці прифронтових областей часто висловлювали бажання того, щоб їхні діти не залишались в Україні в умовах наявної небезпеки.

МОБІЛЬНІСТЬ МОЛОДІ

63% опитаних в Україні виїжджали за межі своєї області за останній рік. Заможніші опитані та чоловіки виїжджають дещо частіше за інші категорії молоді. Натомість 36% опитаних не мали досвіду виїзду за межі своєї області. Молодь за кордоном є більш мобільною: 82% тією чи іншою мірою подорожують країною свого перебування, майже 70% — іншими країнами Європи. Більше половини опитаних (54%) не відвідували Україну за час свого перебування за кордоном, 15% були один раз, 24% — декілька разів, а 6% відвідують Україну постійно. Частота відвідування України найбільше пов'язана зі статтю (жінки відвідують Україну значно частіше за чоловіків — 67% проти 16%) та віком (47% серед опитаних 18–35 років проти 35% серед 14-17 років).

ЧИННИКИ ПОВЕРНЕННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНУ

77% опитаних в Україні вважають, що найбільше сприятиме поверненню молоді безпека та стабільність в країні. Друге місце посідають економічні чинники — розвиток економіки (49%) та перспективи працевлаштування (43%). Учасниці та учасники ФГД називали припинення війни, зростання заробітної плати, надання житла за доступною ціною, створення робочих місць та фінансову підтримку від держави. Також згадувалися демократизація, боротьба з корупцією, судова реформа, припинення мобілізації та можливість зробити власний внесок у відбудову.

Подібна ієрархія причин спостерігається і серед молоді за кордоном, проте для неї дещо більш значущими є можливості впливу на зміни в суспільстві (20% проти 12% в Україні), розвиток соціальної інфраструктури (16% проти 9%) та участь у відбудові України (15% проти 9%). Готовність повернутись в Україну пов'язана з відчуттям самотності та відсутністю спілкування, рівнем тривожності та гіршими оцінками можливостей за кордоном, зокрема якісних медичних послуг, купівлі власного житла та якісної вищої освіти.

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ТА ІНТЕГРАЦІЯ

31% молоді за кордоном відзначили інтенсивне нарощування соціального капіталу, зокрема появу великої кількості знайомих і друзів. Близько 50% змогли зав'язати дружні стосунки з кількома друзями серед мешканців країни перебування. Водночас 16% відповіли, що у них не з'явилось нових знайомств — частіше про це говорили опитані з малозабезпечених груп.

Згідно з Всеєвропейським дослідженням українців, молоді люди частіше стикаються з прохолодним ставленням з боку місцевого населення, що може бути пов'язано з вищою соціальною активністю або очікуваннями, які не завжди справджуються. У сфері працевлаштування молодь також частіше зауважує бар'єри — мовний, невизнання дипломів, обмеженість у виборі кваліфікованої роботи.

З іншого боку, молодь активніше вивчає мову країни перебування, швидше демонструє прогрес у мовній адаптації та частіше відвідує мовні курси.

16% молоді за кордоном особисто стикалися з випадками відмови у працевлаштуванні, ще 44% чули про таку проблему від інших, 35% не стикалися з цією проблемою. У цілому, 50% опитаних оцінюють своє ставлення до місцевого населення як тепле або дуже тепле, 36% — як нейтральне, 12% — як холодне або дуже холодне. Водночас оцінки ставлення місцевого населення до опитаних дещо нижчі: про тепле або дуже тепле ставлення відповіли 42%, нейтральне — 40%, холодне або дуже холодне — 16%. Про тепліше ставлення частіше повідомляють більш забезпечені молоді люди та молодь віком 14–17 років.

ЗАДОВОЛЕНІСТЬ АДАПТАЦІЄЮ ТА ПЛАНИ НА МАЙБУТНЄ

54% опитаних за кордоном задоволені своїм рівнем соціальної адаптації в країні перебування (14% однозначно задоволені, 40% радше задоволені), 42% не задоволені (30% радше не задоволені, 12% однозначно не задоволені). Задоволеність залежить насамперед від рівня матеріальної забезпеченості та статі: більш забезпечені респонденти та чоловіки частіше висловлювали задоволеність.

58% молоді хотіли б залишитись за кордоном на постійне місце проживання (32% однозначно, 26% радше). Бажання залишитись частіше демонструють опитані віком 18–35 років, більш забезпечені, а також чоловіки.

Дані опитування свідчать про невизначеність щодо планів повернення в Україну: 22% точно планують повернутися, 31% точно не планують цього робити, 33% поки що не визначились. Про плани повернутися частіше говорять опитані молодшого віку (14–17 років), а також малозабезпечені та респонденти середнього рівня статку. Порівняно з 2024 роком частка респондентів, які точно планують повернутись в Україну, впала з 32% до 22%.

Подібна тенденція спостерігається і в оцінках української молоді щодо планів їхніх близьких. За даними опитування молоді в Україні, лише 7% очікують повернення найближчим часом, тоді як більшість пов'язує його з завершенням війни (28%) або взагалі не прогнозує повернення (36%). Це підкреслює складність ситуації та залежність рішень про повернення від безпекової ситуації, стабільності та перспектив розвитку в Україні після завершення бойових дій.

МОВА СПІЛКУВАННЯ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ

У повсякденному житті більшість молодих людей в Україні спілкуються українською мовою — 61% у сім'ї та 59% у найближчому колі знайомих. Українською та російською однаковою мірою у сім'ї спілкуються 21% опитаних, з друзями та знайомими — 26%. Російською мовою спілкуються з друзями і знайомими 15% опитаних, у сім'ї — 17%. У публічному просторі, зокрема на роботі та у закладах освіти, українською спілкуються 75% респондентів, 17% використовують українську та російську мову однаковою мірою, 7% користуються переважно російською.

Порівняно з 2024 роком насамперед відбулися зміни у публічному просторі: частка тих, хто спілкується на роботі або у закладі освіти українською, зросла з 69% до 75%, одночасно з падінням частки респондентів, які розмовляють українською та російською однаковою мірою (з 24% до 17%). Поширеність української мови пов'язана з регіоном проживання — частіше її використовують мешканці Заходу і Центру та заможніші опитані. Молодші вікові категорії порівняно рідше надають перевагу українській мові спілкування з друзями і знайомими (51% віком 14–19 років, 57% віком 20–24 років, 62–63% віком 25–35 років).

Молодь за кордоном у публічному просторі частіше спілкується іншими мовами (51% респондентів). У приватному просторі молодь за кордоном порівняно рідше спілкується українською у сім'ї (40% проти 61% в Україні) та частіше російською (36% проти 17%), що може бути пов'язано з інтенсивнішою міграцією з пріфронтових областей.

СТАВЛЕННЯ ДО ЗАБОРОНИ РОСІЙСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОДУКТУ

40% опитаних в Україні цілком підтримують ідею повної заборони російського культурного продукту, ще 18% радше підтримують це. Водночас 21% зовсім не підтримують, а 18% радше не підтримують відповідні заходи. Найбільшу підтримку висловлюють мешканки та мешканці Заходу (59%), жінки (45%), старші вікові категорії (25-35 років: 44–45%) та заможніші опитані (41%). Підтримка також пов'язана із залученістю до волонтерської діяльності: серед тих, хто займався нею, ідею підтримують 49%, серед тих, хто не займався — 36%.

Порівняно з 2024 роком частка молоді в Україні, які виступають за повну заборону, знизилась з 49% до 40%, а тих, хто зовсім не підтримують, зросла з 8% до 18%. Найбільші зміни відбулися серед молодших вікових категорій: якщо у 2024 році 52% молоді 14–19 років підтримала ідею повної заборони, то у 2025 році — лише 28%.

Думки молоді за кордоном є дещо відмінними: 31% повністю підтримують ідею повної заборони, 22% радше підтримують, тоді як 25% зовсім не підтримують і 16% радше не підтримують. Повну або часткову підтримку частіше висловлюють жінки (58% проти 50% серед чоловіків) та більш забезпечені респонденти (54% проти 48% серед малозабезпечених).

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

За останні 12 місяців для молоді в Україні зросла цінність споживання українського контенту (60%), купівлі товарів та послуг українського виробництва (50%), спілкування державною мовою (45%), знання і шанування історії України (38%) та знання і святкування знакових історичних подій (29%). Водночас дещо зменшилась важливість відвідування культурних закладів та заходів (13%) і подорожей, відвідування знакових місць в Україні (10%), що передусім пов'язано з питаннями безпеки.

Порівняно з 2024 роком молодь в Україні частіше відзначала зростання значущості споживання українського контенту (з 52% до 60%), купівлі товарів українського виробництва (з 45% до 50%), пізнання своєї країни через подорожі (з 26% до 34%) та відвідування національних культурних закладів (з 20% до 26%).

Серед молоді за кордоном відбулося зниження важливості купівлі товарів українського виробництва (38% проти 50% в Україні), подорожей знаковими місцями України (34% проти 34% в Україні) і відвідування національних культурних закладів (28% проти 26% в Україні). Натомість респонденти частіше відзначали значущість знання і шанування історії України (47% проти 38% в Україні). Порівняно з 2024 роком молодь за кордоном рідше відповідала про зростання значущості купівлі товарів українського виробництва (з 46% до 38%) та спілкування українською мовою (з 50% до 39%).

ГЕОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ

75% молоді в Україні підтримують вступ України до Європейського Союзу, 13% не підтримують. Вступ до НАТО підтримують 69% опитаної молоді в Україні, 18% не підтримують. Порівняно з 2024 роком підтримка вступу до ЄС серед молоді в Україні дещо скоротилася (з 83% до 75%), проте залишається вищою, ніж у 2021 році (67%). Схожі тенденції спостерігаються й у підтримці вступу України до НАТО: порівняно з 2024 роком вона дещо скоротилася (з 77% до 69%), проте є вищою за показник 2021 року (59%).

Серед молоді за кордоном євроатлантичні настрої є більш поширеними: 86% підтримують вступ України до ЄС, 79% — до НАТО, що може бути пов'язано з їхнім безпосереднім досвідом перебування в європейському середовищі та вищим рівнем довіри до західних інституцій.

Загалом молодь активно підтримує євроінтеграцію та вступ до НАТО, хоча у 2025 році зафіксовано незначне зниження порівняно з 2024 роком. Це може бути реакцією на втому від тривалої війни та сповільнення процесів інтеграції. Водночас рівень підтримки залишається значно вищим, ніж у довоєнний період 2021 року.

ПРИЙНЯТНІ УМОВИ ВСТАНОВЛЕННЯ МИРУ

54% опитаних вважає прийнятним кроком для встановлення миру повне відновлення територіальної цілісності України в межах кордонів 1991 року (75% серед молоді за кордоном), в межах кордонів 2022 року — 49% (54% за кордоном), в кордонах станом на сьогодні — 29% (26% за кордоном). Компромісні варіанти, зокрема відмову від частини територій, переважна більшість молоді розцінює як неприйнятні.

Порівняно з 2024 роком дещо зросла частка опитаних в Україні, які вважають прийнятним повернення території, підконтрольної до 2022 року, як ціну встановлення миру (з 31% до 49%). Подібні настрої спостерігаються стосовно варіанту, що Україна може претендувати лише на підконтрольну їй зараз територію (показник зріс з 14% до 29%).

Серед можливих умов досягнення миру більшість молоді в Україні виступає за притягнення винних у воєнних злочинах до відповідальності (62%), виплату репарацій росією (59%) та деокупацію територій в межах 1991 року (49%). Молодь за кордоном ранжує їх у тому ж порядку: притягнення винних до відповідальності (82%), виплата репарацій (77%) та деокупація територій (64%). Винятком є вимоги щодо зміни політичного режиму в Росії на демократичний (48% за кордоном проти 24% в Україні) та зміни політики пам'яті, визнання ролі Росії як колоніальної держави (42% проти 16%). З тезою про неможливість примирення між Україною та Росією погоджуються 28% в Україні та 24% за кордоном.

Порівняно з 2024 роком зросла частка молоді в Україні, яка вважає необхідним покарання винних за військові злочини (з 54% до 62%), і впала щодо зміни політичного режиму в Росії (з 29% до 24%). Молодь частіше стала відповідати, що примирення між Україною та Росією неможливе (з 21% до 28%).

ДОВІРА ДО СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Молодь в Україні висловлює високий рівень довіри до Збройних Сил України (94% повністю або радше довіряють) та громадських і волонтерських організацій (80%). Дещо меншу довіру має Президент України (61%). Баланс довіри щодо інших інституцій є негативним: поліції довіряють 46%, не довіряють 49%; місцевій владі довіряють 45%, не довіряють 48%; судовій владі довіряють 39%, не довіряють 54%; медіа України довіряють 38%, не довіряють 55%; Кабінету Міністрів довіряють 31%, не довіряють 61%; Верховній Раді довіряють 28%, не довіряють 66%.

Втрати під час війни, зокрема смерть друзів або членів сім'ї, мають слабкий позитивний кореляційний зв'язок із недовірою до державних інституцій, зокрема Верховної Ради, поліції, Кабінету Міністрів та Президента. Водночас такі втрати не пов'язані з рівнем довіри до Збройних Сил України та громадських і волонтерських організацій.

Під час ФГД учасниці та учасники висловлювали високу недовіру до державних інституцій в цілому. Серед інституцій, яким учасники довіряють, часто називалися ЗСУ, екстренні служби ДСНС, медичні заклади, зокрема швидка допомога. Деякі опитані висловлюють довіру до комунальних установ через їхню оперативну роботу з подолання наслідків обстрілів. Місцеве самоврядування називали під час дискусій з мешканцями прикордонних областей, молоддю з малих міст і сіл, а також з ветеранами. Молодь з інвалідністю та студентство ЗВО згадували діяльність антикорупційних органів, зокрема НАБУ і САП.

Учасниці та учасники продемонстрували низьку довіру до центральної влади та правоохоронних органів, зокрема поліції, судової системи, прокуратури, що пов'язано насамперед з їх корумпованістю, неефективністю та відірваністю від потреб людей. Частина опитаних висловлюють недовіру до державних підрядників та комунальних служб через підозру в корумпованості та порівняння з приватними послугами як більш ефективними.

Порівняно з 2024 роком відбулося зростання довіри до усіх наведених інституцій, окрім поліції. Це може свідчити про покращення кризових комунікацій та більш прозоре інформування. На довіру впливають відчуття громадянської солідарності, досвід взаємодії на локальному рівні та бажання віднайти опору в інституціях у період невизначеності.

Молодь за кордоном меншою мірою довіряє усім перерахованим інституціям. Винятком є ставлення до медіа України: рівень довіри не є меншим, а баланс довіри є позитивним за рахунок меншого рівня недовіри (за кордоном не довіряють 29% проти 55% в Україні).

ВОЛОНТЕРСЬКА АКТИВНІСТЬ

В Україні 53% молоді мають досвід волонтерства: 27% займалися волонтерством з початку повномасштабного вторгнення і раніше, 26% почали після 24 лютого 2022 року. Частіше про досвід волонтерства відповідають мешканці Заходу (60%) і Києва (55%), а також більш заможні опитані (59% серед забезпечених і 54% серед опитаних із середнім рівнем статків). Участь у волонтерській діяльності пов'язана з довірою до громадських і волонтерських організацій та меншим рівнем соціальної дистанції до представників ЛГБТІК+.

За останній рік частка молоді з досвідом волонтерства суттєво не змінилася (51% у 2024 році проти 53% у 2025 році в Україні, 50% проти 51% за кордоном). Серед молоді в Україні, яка має досвід волонтерства, 58% займалися ним протягом останніх 12 місяців і раніше, 14% почали лише цього року, 27% не робили цього протягом останнього року. Основними бар'єрами долучення є брак вільного часу (55%), навичок або досвіду (24%), інформації про волонтерські ініціативи (14%), відсутність інтересу та мотивації (13%) та недовіра до волонтерських ініціатив (8%).

Молодь за кордоном має менший досвід волонтерства: 35% займалися ним протягом останніх 12 місяців і раніше (проти 58% в Україні), 13% почали протягом останнього року. Серед перешкод молоді за кордоном рідше відзначає брак вільного часу (43% проти 56% в Україні), водночас частіше — відсутність інтересу та мотивації (32% проти 13%), брак інформації (27% проти 14%), недовіру до волонтерських ініціатив (17% проти 8%) і відчуття, що волонтерство не змінює ситуацію (13% проти 3%).

ГОТОВНІСТЬ ДО УЧАСТІ У ВІДНОВЛЕННІ ГРОМАД

Під час фокус-групових дискусій учасниці та учасники асоціювали відновлення насамперед із фізичною відбудовою зруйнованих населених пунктів, інфраструктури та промисловості, а також із завершенням війни, реформами та боротьбою з корупцією. Опитані висловлювали готовність долучитися до спеціалізованої діяльності — юридичних послуг, психологічної підтримки, логістичної роботи, фандрейзингу, а також до фізичної роботи під час будівництва. Бар'єром для долучення залишається погане інформування та нечіткість запропонованих програм.

40% молоді в Україні декларують готовність долучитися до процесів відновлення в їхній громаді, ще 37% радше готові це зробити, і лише 1% вже долучаються до цих процесів. Готовність до долучення пов'язана із віком, рівнем економічної забезпеченості та наявністю статусу ВПО: частіше висловлюють готовність опитані 30–35 років (45%), забезпечені респонденти (45%) та ВПО (47%). Частка молоді, яка готова особисто долучитись, зросла з 17% у 2024 році до 40% у 2025 році.

Готовність взяти участь у відновленні пов'язана з довірою до соціальних інституцій, зокрема громадських і волонтерських організацій, Збройних Сил України, Президента України та місцевої влади. Водночас готовність також пов'язана з наявністю упереджень щодо деяких соціальних груп (ЛГБТІК+, багатодітних сімей, людей з ВІЛ/СНІД), що свідчить про ризик дискримінації на рівні окремих громад.

АГЕНТНІСТЬ МОЛОДІ ТА МОЖЛИВОСТІ ВПЛИВУ

18% молоді в Україні висловлюють відчуття про те, що можуть особисто впливати на зміни в своїй громаді, ще 26% радше погоджуються з цим. Порівняно з 2024 роком показник агентності зріс з 32% до 44%. Відчуття агентності пов'язане з довірою до всіх наведених інституцій, зокрема громадських і волонтерських організацій, місцевої влади та Кабінету Міністрів України.

Під час фокус-групових дискусій учасниці та учасники вбачали можливості впливу насамперед у формі петицій, звернень до місцевої влади та участі в мітингах. Серед інших форм називали розголос

у соціальних мережах, участь у зустрічах із представниками місцевої влади, написання молодіжних програм та стратегій, діяльність в органах студентського самоврядування. Основними бар'єрами участі є відсутність досвіду (33%), невіра у власні зусилля (30%) та брак інформації про те, як можна впливати на зміни (30%).

УЧАСТЬ В ІНСТИТУТАХ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

45% молоді в Україні обізнані про наявність молодіжних центрів у своїх громадах, частіше це опитані віком 14–19 років (57%) та забезпечені респонденти (51%). Серед них 17% відвідують молодіжний центр раз на місяць і частіше, водночас 50% не відвідували такі центри взагалі. 60% респондентів хочуть отримувати більше інформації про діяльність молодіжних центрів, що вказує на потенціал для зростання їхньої ролі у громаді.

За останній рік 21% брали участь у шкільному або студентському самоврядуванні, від 13% до 15% — у спортивних або волонтерських організаціях, по 10% — в організаціях, пов'язаних з освітою, наукою, мистецтвом та благодійних організаціях. 48% не брали участі в діяльності інститутів громадянського суспільства. Протягом останнього року зросла частка молоді, яка брала участь у шкільному або студентському самоврядуванні (з 8% у 2024 році до 21% у 2025 році) та спортивних організаціях (з 6% до 13%).

35% молоді за кордоном зверталися до організацій, які надають різні послуги для розвитку молоді, переважно це були освітні заклади (47%), громадські організації (41%) та центри підтримки біженців (39%). 57% добре знають або чули про існування українських осередків у своєму місті, серед них 7% є членами таких організацій, 18% беруть участь у їхніх заходах. Основною формою долучення є участь у культурних заходах (83%), волонтерстві (43%) та освітніх програмах (31%). 65% молоді за кордоном вважають, що діяльність українських осередків допомагає підтримувати українців у повсякденних питаннях, 58% — що вони допомагають зберігати українську культуру і мову.

ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР

Дослідження зафіксувало низку статистично значущих гендерних відмінностей, які мають важливе значення для розуміння становища молоді в умовах війни та вимушеного переміщення. Гендерні розбіжності виявлено у ставленні до майбутнього, ментальному здоров'ї та зверненнях по психологічну допомогу, професійних перевагах, оцінці доступності можливостей та ресурсів, міграційних настроях та адаптації за кордоном, частоті візитів в Україну та планах повернення, ставленні до російського культурного продукту, громадській активності та участі у діяльності молодіжних центрів і організацій. Окремо зафіксовано випадки досвіду гендерної дискримінації та сексизму.

У ставленні до майбутнього чоловіки за кордоном є більш оптимістичними за жінок, тоді як серед молоді в Україні — зворотна ситуація. Вищий оптимізм чоловіків зумовлений з їхньою кращою соціально-економічною адаптацією за кордоном, вищими оцінками доступності можливостей та ресурсів, а також меншим відчуттям зв'язку з Україною, що разом формує більш позитивні очікування від майбутнього в країні перебування.

Серед молоді за кордоном 42% потребують психологічної допомоги, частіше це жінки. Біженки значно частіше зверталися по психологічну допомогу (50% проти 28% серед біженців). Ці дані вказують на різні моделі переживання міграційного досвіду: жінки частіше усвідомлюють свої психологічні потреби і готові звертатися по підтримку, можливо, через накопичення стресу від гіршої економічної адаптації, обмежених можливостей працевлаштування та обов'язків з догляду за дітьми, тоді як чоловіки можуть приховувати свій стан через норми маскуліності, що створює ризик довгострокового погіршення їхнього ментального здоров'я.

Серед української молоді за кордоном спостерігається виразна гендерна диференціація в оцінці можливостей, де в усіх наведених сферах чоловіки оцінюють можливості краще за жінок: роботи з достатнім рівнем оплати праці, купівлі власного житла, оренди житла, якісного дозвілля, медичних послуг та відкриття власної справи. Така системна гендерна нерівність у контексті вимушеного

переміщення свідчить про відтворення і навіть посилення патріархальних структур на новому місці: біженки стикаються з більшими обмеженнями на ринку праці, мають менше можливостей для економічної незалежності, а материнство стає додатковим бар'єром для соціально-економічної інтеграції, що пояснює як їхню нижчу задоволеність адаптацією, так і вищу потребу в психологічній підтримці. Вища активність жінок у взаємодії з організаціями за кордоном може свідчити як про їхню більшу потребу в підтримці через структурні нерівності, так і про їхню готовність шукати ресурси для вирішення проблем.

Значний гендерний розрив спостерігається у готовності емігрувати (37% серед чоловіків проти 22% серед жінок). Водночас біженці частіше висловлювали як задоволеність соціальною адаптацією порівняно з біженками, так і бажання залишитися за кордоном. Вища міграційна мобільність чоловіків та їхня краща адаптація за кордоном можуть бути пояснені структурними чинниками: кращим доступом до економічних ресурсів, вищими оцінками доступності можливостей у всіх сферах життя, відсутністю основних обов'язків з догляду за дітьми, а також можливістю реалізації на ринку праці.

За результатами дослідження, жінки відвідують Україну значно частіше за чоловіків (67% проти 16%). Значна різниця у частоті візитів може бути пояснена правовими обмеженнями для чоловіків призовного віку, що призводить до підвищеного ризику асиміляції для чоловіків. Водночас жінки орієнтуються на конкретні соціально-економічні умови: серед ключових чинників повернення біженки частіше називають безпеку (83% проти 76% серед чоловіків) та перспективи працевлаштування (46% проти 34% серед чоловіків).

У сфері громадської та волонтерської активності спостерігаються виразні гендерні розбіжності як у формах участі, так і в бар'єрах долучення. 48% молоді не брали участі в діяльності інститутів громадянського суспільства, серед них частіше чоловіки (51%). Жінки частіше готові брати участь у навчально-освітніх заходах (34% проти 20%), публічних заходах (26% проти 14%), екологічних заходах (18% проти 13%) та молодіжних обмінах (16% проти 12%), тоді як чоловіки віддають перевагу спортивним активностям (34% проти 16%). Основним бар'єром долучення до волонтерства є брак вільного часу (55%), проте жінки значно частіше називають цю причину (60% проти 52% серед чоловіків). Натомість чоловіки частіше вказують на брак інтересу та мотивації (16% проти 10% серед жінок), що може свідчити про менший соціальний тиск щодо участі в громадських ініціативах. Щодо молодіжних центрів жінки виявляють кращу обізнаність (48% проти 41% серед чоловіків) та орієнтуються на психологічну підтримку, освітні курси та волонтерські проєкти, тоді як чоловіки надають перевагу спортивним секціям та культурним заходам. Ці патерни відтворюють традиційний гендерний поділ праці та активностей, де жінки тяжіють до психологічної сфери роботи, освіти та турботи про спільноту, навіть за умови дефіциту вільного часу.

Деякі учасниці та учасники фокус-груп повідомляли про дискримінацію, найчастіше це були випадки сексизму. Ветеранки стикалися з упередженим ставленням з боку оточуючих, студентки — з дискримінацією через гендерні стереотипи щодо професій.

ДЖЕРЕЛА ДАНИХ

1. Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. (2023). Отримано з: <https://cedos.org.ua/researches/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomashtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/>
2. Війна та освіта. 2 роки повномасштабного вторгнення (2024). Отримано з: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/02/10/Zvit.Vijna.ta.osvita.Dva.roky.povnomashtabnoho.vtorhnennya.2024.ukr-10.02.2024.pdf>
3. Вплив війни на молодь в Україні. (2023). Отримано з: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/28.04_vplyv_viyny_na_molod_v_ukrayini.pdf
4. Вплив війни на молодь в Україні. (2024). Отримано з: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-12/undp-impact-of-war-on-youth-in-ukraine_0.pdf
5. Всеєвропейське дослідження українців у Європі. (2023). Отримано з: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vse_vropeyske_dosl_dzhennya_ukra_nc_v_u_vrop.html
6. Дослідження потреб та стану діяльності молодіжних центрів та молодіжних просторів України різної форми власності місцевого та обласного рівнів. (2023). Аналітичний звіт. Отримано з: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-council-of-europe-presented-a-research-of-the-needs-of-youth-centres-and-spaces>
7. Дзюба Н., & Харківська Ж. (2022). Молоді українці в Португалії. Отримано з: <https://surl.li/pcsdap>
8. Життя українців за кордоном внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України. (2022). Отримано з: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/rezultati-opituvannya-ukrainskikh-bizhentsiv-2022-institut-molodi.pdf
9. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 3718-ІХ від 1 грудня 2020 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2021, № 28, ст. 233. Отримано з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3718-20#Text>
10. Закотюк, А., & Оксамитна, С. (2024). Основні канали та наслідки впливу війни на освітню нерівність у суспільстві. *Наукові записки НаУКМА. Соціологія*, 7, 70–83. <https://doi.org/10.18523/2617-9067.2024.7.70-83>
11. Зміни в ментальному здоров'ї та благополуччі дітей: сімейне опитування дітей і підлітків. (2025). Аналітичний звіт. Отримано з: https://cdn.prod.website-files.com/685c279caf66f4023ad2cab4/6931485ed64d1dd5b85023c2_Mental%20Health%20v.2.0_pres_compressed.pdf
12. Індекс майбутнього: професійні очікування та розвиток підлітків. (2025). Аналітичний звіт. Київ. Отримано з: <https://zelenskafoundation.org/uk/future-index>
13. Когут, І., & Назаренко, Ю. (2025) Роль неурядових організацій у вивченні та подоланні освітніх втрат в Україні. Отримано з: https://drive.google.com/file/d/1BTOGoatmSjBXD12B_Um000Ya4-0brdVh/view
14. Кухта, М., & Соболева, Н. (2023). Молодь України у період суспільних турбулентностей 2019—2021. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 3, 31—59. <https://doi.org/10.15407/sociology2023.03.31>
15. Мріємо та діємо. Дослідження молоді. Україна та Польща. (2023). Отримано з: <https://surl.li/bfdowe>
16. Покоління Незалежності: цінності та мотивації. (2021). Отримано з: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pokol_nnya_nezalezhnosti_c_nnost_ta_motivac_.html
17. Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність. (2021). Інформаційно-аналітичний збірник. Київ. Отримано з: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/Osvita-v-nezalezhnij-Ukraini-19.08.2021_FINAL-1.pdf
18. Опитування молоді: Оцінка молодіжних центрів і просторів та можливостей для молоді. (2024). Отримано з: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/youth_survey_evaluation_of_youth_centres_and_spaces_and_opportunities_for_young_people.html
19. Українська молодь сьогодні. (2024). Отримано з: <https://mriemotadiemorazom.org/ukrainian-youth-today>
20. Українські біженці 2022 р. у Європі_підлітки. (2022). Отримано з: <https://inmol.org/doslidzhennia-ukrainski-bizhentsi-v-ievropi-2022-pidlitky/>
21. Шевченко, С. (2024). Українські воєнні мігранти в Польщі: життя підлітків та їхніх матерів. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 4, 51–84. <https://doi.org/10.15407/sociology2024.04.51>
22. Boiko, D. M., Muradyan, O. S. & Ivanchykhina, K. O. (2024). Probing the Scientific-Sociological Discourse on Distance Education. *Habitus*, 63, 44–49. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.63.6>

23. Goto, R., Pinchuk, I., Kolodezhny, O., Pimenova, N., Kano, Y., & Skokauskas, N. (2024). Mental Health of Adolescents Exposed to the War in Ukraine. *JAMA pediatrics*. doi:10.1001/jamapediatrics.2024.0295
24. Horst, C., & Grabska, K. (2015). *Flight and Exile—Uncertainty in the Context of Conflict-Induced Displacement*. *Social Analysis*, 59(1).
25. Kurapov, A., Pavlenko, V., Drozdov, A., Bezliudna, V., Reznik, A., & Isralowitz, R. (2023). Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. *Journal of Loss and Trauma*, 28(2), 167-174. <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838>
26. Kuznetsova, I., Kogut, N., & Jones, R. (2024). Young Ukrainian in the UK: Lives in Limbo. Отримано з: <https://www.birmingham.ac.uk/schools/gees/research/projects/futures-of-ukraine/young-ukrainians-in-the-uk-two-years-on-lives-in-limbo.-research-report-and-recommendations.pdf>
27. Lopatovska, I., Arora, K., Fernandes, F., Rao, A., Sivkoff-Livneh, S., & Stamm, B. (2022). Experiences of the Ukrainian adolescents during the Russia-Ukraine 2022 War. *Information and Learning Sciences*. 123. 10.1108/ILS-07-2022-0093.
28. Lowis, S., Sasse, G., & Volosevych, I. (2024). Displaced Ukrainian Youth: Displaced Futures? Отримано з: https://www.zois-berlin.de/fileadmin/media/Dateien/3-Publikationen/ZoIS_Reports/2024/ZoIS_Report_3_2024.pdf
29. Мірчук, І., & Зелена, О. (2022). Психоемоційний стан та соціальна активність студентської молоді в умовах війни: соціологічний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*, (49), 47-54. <https://doi.org/10.26565/2227-6521-2022-49-05>
30. Park, R.E. (1928) Human Migration and the Marginal Man. *American Journal of Sociology*, 881-893. <http://dx.doi.org/10.1086/214592>
31. Pritchard, P., Ramos, H., Maehler, D., & Pötzschke, S. (2019). Integrating Refugee Children and Youth: A Scoping Review of English and German Literature. *Journal of Refugee Studies*. 32. 10.1093/jrs/fez024.
32. United Nations. (1981). *General Assembly resolution 36/28: International Youth Year*. A/RES/36/28. Retrieved from <https://undocs.org/en/A/RES/36/28>
33. Zaleski, Z., Sobol-Kwapinska, M., Przepiorka, A., & Meisner, M. (2017). Development and validation of the Dark Future scale. *Time & Society*, 28(1), 107-123. <https://doi.org/10.1177/0961463X16678257>

ВПЛИВ ВІЙНИ НА МОЛОДЬ В УКРАЇНІ

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ • АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЗА 2025 РІК

Photo credit: Oleksandr Vansovych / UNDP in Ukraine

